

3

9^{ος} Διοικητής

105

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΟΔΗΓΙΑΙ ΠΡΟΣ ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΝ * * *
ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΦΟΙΤΩΝΤΩΝ
ΑΠΟ ΤΩΝ ΛΟΙΜΩΔΩΝ ΝΟΣΩΝ * * *

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΓΚΥΚΛΙΩΝ

ΥΠΟ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ν. ΔΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ

τηματάρχου της σχολικής υγιεινής

⊗

1109

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
1920

WV

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

Όρισμός των λοιμωδών νόσων.....	5
Ποία είναι τα μέλλον τούσ εις τὸ σχολεῖον φοιτῶντας προσβάλλοντα νοσήματα	5
Τρόπος τῆς ἐν γένει μεταδόσεως τῶν λοιμωδῶν νόσων	5
Συνθήκη ἐξουδετεροῦσαι τὴν δράσιν τῶν μικροβίων. Προδιάθεσις. . .	8
Μεταδόσις τῶν λοιμωδῶν νόσων διὰ τοῦ σχολείου καὶ αἴτια τῆς μεγάλης νοσηρότητος τῶν εἰς τὸ σχολεῖον φοιτῶντων	8
Α' Γενικά προφυλακτικὰ μέτρα πρὸς προφύλαξιν τοῦ σχολείου ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων	9
1) Κατασκευὴ καὶ συντήρησις τοῦ σχολείου	9
2) Καθαριότης τοῦ σχολείου	10
3) Καθαριότης τῶν μαθητῶν	11
Προφυλακτικὰ μέτρα ἐν περιπτώσει λοιμώδους νόσου ἐπὶ μαθητοῦ . .	12
1) Ἀποκλεισμός τοῦ νοσοῦντος μαθητοῦ ἀπὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως	12
2) Ἀπολύμνισις τοῦ διδασκηρίου, ἐν ᾧ συνέβη κρούσμα λοιμώδους νόσου	13
3) Διακοπὴ τῶν μαθημάτων τοῦ σχολείου	16
Β' Εἰδικὰ προφυλακτικὰ μέτρα δι' ἐκάστην λοιμώδη νόσον.....	17
1) Εὐλογία	17
2) Ὄστρακιά	18
3) Διφθερίτις	19
4) Ἐγκεφαλονωτιαία ἐπιδημικὴ μηνιγγίτις	20
5) Διφθέρια	21
6) Ἀνεμυελογία	22
7) Ἐπιδημικὴ παρωτίτις	22
8) Γρίπη	22
9) Κοκκυτίτις	23
10) Κοιλιακὸς τύφος ἢ τυφοειδὴς πυρετός	23
11) Φυματίωσις	24
12) Πνευμονία, ἐρυθρίπυλος, ἀμυγδαλίτις, ὠτίτις	25
13) Δυσεντερία, παράλυσις τῶν παιδῶν	25
14) Νόσοι τῶν ὀφθαλμῶν	26
15) Νόσοι τοῦ δέρματος	26

Μ
Εγκυκλίσι

Υπ' ἀριθ. 2101 «περὶ προφύλαξεως τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀπὸ τῶν ὀξείων λοιμωδῶν νοσημάτων»	27
Υπ' ἀριθ. 14612 «περὶ τῶν κατὰ τὴν μίσθωσιν ἰδιωτικῶν κτιρίων διὰ τὴν χρῆσιν διδασκηρίων ἀπαιτούμενων ὑγιεινῶν ὄρων»	30
Υπ' ἀριθ. 15712 «περὶ ἀπολύμνισσεως τῶν διδασκηρίων»	32
Υπ' ἀριθ. 20044 «περὶ ἐπισκευῆς καὶ καθαριότητος τῶν διδασκηρίων»	36
Υπ' ἀριθ. 10561 «περὶ καταπολεμήσεως τοῦ τραχώματος κτλ.»	37
Υπ' ἀριθ. 51000 καὶ 28081 «περὶ ἐμβολιασμοῦ τῶν μαθητῶν»	42
Υπ' ἀριθ. 2500 «περὶ καταρτισμοῦ στατιστικῆς τῆς μαθ. νοσηρότητος»	51
Υπ' ἀριθ. 5500 «περὶ προφύλαξεως τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀπὸ τοῦ ἐξανθηματικῆς τύφου κλπ.»	54
Υπ' ἀριθ. 43569 «περὶ ἐφαρμογῆς ὀρισμένων ὑγιεινῶν μέτρων ἐν τοῖς σχολείοις»	57
Υπ' ἀρ. 41478 «περὶ γρίπης»	61

Ο Δ Η Γ Ι Α Ι

ΠΡΟΣ ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΦΟΙΤΩΝΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΛΟΙΜΩΔΩΝ ΝΟΣΩΝ

Λοιμώδη ή μολυσματικά νοσήματα καλούνται τα όφειλόμενα εις την επί του οργανισμού του ανθρώπου επίδρασιν μικροτάτων ονταρίων, άσράτων διά γυμνασίου όφθαλμού, τών μικροβίων.

Τά λοιμώδη νοσήματα συχνότατα άπαντώνται μεταξύ τών παιδίων ιδίως δέ τών εις τή σχολείον φοιτώντων, ένθα πλείσται ευνοϊκά συνθήκαι προς ανάπτυξιν αυτών υπάρχουν, διά λόγους, ους κατωτέρω θα αναπτύξωμεν.

Τά μάλλον τούς μαθητάς προσβάλλοντα λοιμώδη νοσήματα είναι τά εξής: ή ίλαρά, ή όστρακιά, ή διφθερίτις, ή άνεμοσευλογία, ή παρωτίτις, ή κοκκυτίς, ή μηνιγγίτις, ή γρίπη, ή τραχωματώδης επιπεφυκίτις, ή έλονοσία και αί νόσοι του δέρματος. Δέν είναι όμως σπάνια έν τώ σχολείω νοσήματα, ή εύλογία, ό κοιλιακός τυφος και ή φυματίωσις.

ΜΕΤΑΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΛΟΙΜΩΔΩΣ ΝΟΣΩΝ

Ίνα καταστή δυνατή ή λήψις τών προσηρόντων προφυλακτικών μέτρων κατά τών λοιμώδων νόσων, πρέπει νά γνωρίζωμεν τόν τρόπον, καθ' όν αυτά διαδίδονται.

Η κυρία έστία, από την όποιαν πάντοτε σχεδόν έκπυρεύονται τά παθογόνα μικρόβια, είναι τό σώμα τών νοσούντων ανθρώπων (και ζώων) μετά τών φυσιολογικών ή παθολογικών έκκριμάτων του όποιου συνεζέρονται τά μικρόβια. Ούτω τά κόπρανα τών πασχόντων τυφον, γόλερν, δυσεντερίαν, περιέχουν πλήθος μικροβίων, δι' όν μεταδίδονται αί νόσοι αυτά. Επίσης τά ούρα του τυφικού άρρώστου δυνατόν νά μεταδώσωσι τόν τυφον, λόγω τών δι' αυτών άπεκκρινομένων μικροβίων του τυφου.

Διά τών πτυέλων μεταδίδονται πλείσται νόσοι, ως ή φυματίωσις, ή γρίπη.

Τά όξέα έξανθήματα (ίλαρά, όστρακιά κτλ.), μεταδίδονται

διὰ τῶν λεπτίων τοῦ δέρματος καὶ τῶν ἐκκριμάτων τῶν ἀρρώστου· καὶ ἄλλα ἄλλως.

Οἱ κυριώτεροι τρόποι, καθ' οὓς τὰ παθογόνα μικροβία μεταφέρονται ἐκ τῶν λοιμωδῶν ἐστιῶν εἰς τοὺς ὑγιεῖς καὶ μεταδίδουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν νόσον εἶναι οἱ ἀκόλουθοι.

α') Διὰ τοῦ ἀέρος. Ὁ ἀήρ δύναται νὰ γίνῃ μέσον μεταφοράς τῶν μικροβίων τῶν ἀναμειγμένων μετὰ μορίων κονιορτοῦ καὶ παρασυρομένων ὑπ' αὐτοῦ· πρὸς τοῦτο ὅμως δεόν τὰ μόρια τοῦ μικροβιοφόρου κονιορτοῦ νὰ εἶναι ἐντελῶς ξηρά, ἐλαφρὰ καὶ λεπτά, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ αἰώρησις αὐτῶν καὶ ἡ μεταφορά, καὶ ἀφ' ἑτέρου, τὸ μικροβίον νὰ διατηρῆ ἀποξηραίνόμενον τὴν ζωτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, τὰ πλεῖστα μικροβία διὰ τῆς ἀποξηράνσεως καταστρέφονται ἢ χάνουν τὴν ζωτικότητά των. Οὕτω τὰ μικροβία τῆς γρίππης, τῆς χολέρας, τῆς πανώλους, οὐδέποτε μεταφέρονται διὰ τοῦ κονιορτοῦ, διότι δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν ἀποξήρανσιν καὶ θνήσκουν, ἐνῆ τὰ τῆς φυματιώσεως τοῦ τετάνου, τοῦ τύφου, ὁ πυογόνος σταφυλόκοκκος καὶ τινὰ ἄλλα δύνανται νὰ διατηρηθῶν εἰς τὸν κονιορτὸν τῶν δωματίων καὶ νὰ αἰωρηθῶν ἐν αὐτοῖς συμπαρασυρόμενα ὑπὸ ρεύματος ἀέρος, στεγνῆς σαρώσεως κλπ.

Συχνότερα ὅμως μεταφορὰ μικροβίων διὰ τοῦ ἀέρος εἶναι ἡ διὰ τῶν ἐκπεπομένων μεμολυσμένων σταγονιδίων. Συνηθέστατα δηλαδὴ κατὰ τὴν ὀμιλίαν, τὴν βήχα, τὸν πταρμὸν καὶ ἐν γένει πᾶσαν ἰσχυρὰν ἐκπνευστικὴν κίνησιν ἐκσφενδονίζονται ἐκ τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀπειράριθμα μικροβιοβριθῆ σταγονίδια, ἅτινα ἀναμειγνύονται μετὰ τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος· ἀπεδείχθη δ' ὅτι πολλάκις ταῦτα φθάνουν εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν καὶ διατηροῦνται αἰωρούμενα ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ πολὺ, οὕτως ὥστε ἂν ταῦτα προέρχονται ἐκ πάσχοντος καὶ περιέχουν παθογόνα μικροβία, ἀναπνεόμενα ὑπὸ ὑγιοῦς εὐρισκομένου πλησίον νὰ μεταδίδουν εἰς αὐτὴν τὴν νόσον. Ἡ τοιαύτη μόλυνσις δύναται νὰ γίνῃ ἰδίως κατὰ τὴν βήχα τῶν φθισικῶν, καθ' ἣν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐκπεμπόμενα μικροβιοφόρα σταγονίδια ἐξικνοῦνται μέχρις ἀποστάσεως 1—1,50 μ., ὡς ἀπέδειξαν αἱ μικροβιολογικαὶ ἔρευναι καὶ εἶναι δυνατὸν εὐκόλως νὰ εἰσπνευθοῦν ὑπὸ ὑγιοῦς εὐρισκομένου εἰς ἐλάσσονα ταύτης ἀπόστασιν.

Διὰ τῶν σταγονιδίων μεταδίδονται ἡ γρίππη, ἡ διφθερίτις, ἡ πνευμονικὴ πανώλης, ἡ ἐπιδημικὴ μηνιγγίτις καὶ συχνότατα ἡ φυματιώσις. Τὰ ὀξέα ἐξανθηματικά νοσήματα (ἰλαρά, ὀστρακιά, εὐλογία κτλ.) μεταδίδονται διὰ μεμολυσμένων σταγονιδίων ἐκ τῶν ἐκκριμάτων τοῦ στόματος, φάρυγγος, ρινὸς, ἢ μετάδοσις ὅμως αὐτῶν λαμβάνει χώραν καὶ ἐκ τῶν ἀποπιπτόντων λεπτίων τῆς ἐπιδερμίδος.

β') Διὰ τοῦ ὕδατος. Πολλάκις τὸ ὕδωρ δύναται νὰ

συντελέσει πρὸς λοιμώξιν τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' οὗτου ἀπεδείχθη ὅτι πολλὰ τῶν μικροβίων διατηροῦνται ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ζῶντα ἐν τῷ ὕδατι, ἂν τυχαίως εἰσπέσωσιν εἰς αὐτὸ, καὶ δι' αὐτοῦ εἰσερχόμενα εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου δύνανται νὰ προκαλέσουν νόσον. Οὕτω διὰ τοῦ ποσίου ὕδατος δυνατὸν νὰ προσέλθῃ ἡ δυσεντερία, ἡ χολέρα καὶ ὁ τυφός.

γ') Διὰ τῶν ἐνδύματων. Διὰ τούτων, καὶ ἰδίως τῶν μολυσμένων ἐσωρρούχων καὶ στρωμνῶν, μεταδίδονται αἱ λοιμώδεις νόσοι, διότι ἐν αὐτοῖς πλεῖστα παθογόνα μικρόβια δύνανται ἐπὶ μακρὸν νὰ ζήσουν ὡς τὸ τῆς διφθερίτιδος, τῆς φυματιώσεως, τῶν ἐξανθηματικῶν νόσων κτλ.

δ') Διὰ τῶν τροφῶν, ἰδίως ὅταν αὗται τρώγονται ὠμαὶ ἢ χωρὶς νὰ βρασθοῦν ἢ νὰ ἐψηθοῦν ἀρκετά.

ε') Διὰ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ὡς ἀθροισμάτων, νομισμάτων, βιβλίων, τετραδίων, ἀγγείων, σκευῶν καὶ τῶν ὁμοίων, ὅταν ταῦτα ἦλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς πάσχοντας.

ς') Διὰ τῶν κυπράνων, οὐρῶν καὶ λοιπῶν ἐκκρίματων πασχόντων ἀνθρώπων, ἐν οἷς ζῶσι διάφορα παθογόνα μικρόβια ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰ κόπρανα τοῦ τυφικοῦ τὸ βακτηρίδιον τοῦ τυφου ζῆ συνήθως ἐπὶ μῆνας καὶ δύναται διαχεόμενον νὰ μολύνῃ, ἄλλους ὑγιεῖς.

ζ') Ὡσαύτως ὡς μέσα μεταφορᾶς τῶν μικροβίων χρησιμεύουσι πολλάκις τὸ ἔδαφος, ἡ κατοικία καὶ τὰ πτώματα.

η') Διὰ τῶν ἐντόμων. Τὰ ἔντομα μεταφέρουν πλεῖστα μικρόβια τῶν νόσων τούτων τὰ μὲν μὴ κεντῶντα, ὡς αἱ μυῖαι, ἐπικαθήμενα ἐπὶ χοληρικών π. χ. ἀποχωρημάτων ἢ ἄλλων παρομοίων λοιμωδῶν νόσων, παραλαμβάνουν μόρια μικροβιοφόρα, τὰ ὁποῖα μεταφέρουν εἴτε ἐπὶ τοῦ σώματος ὑγιῶν, εἴτε ἐπὶ τῶν τροφῶν, αἵτινες τοιουτοτρόπως μολύνονται, ἐκτὸς ἐὰν λάβωμεν τὴν πρόνοιαν πρὶν ἢ φάγωμεν αὐτάς νὰ ὑποβάλωμεν εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν· τὰ δὲ κεντῶντα ἔντομα, εἰσβιβάζουν τὸ μικρόβιον ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὑγιοῦς· τοιουτοτρόπως διὰ τῶν φύλλων καὶ κορέων καὶ φθειρῶν μεταδίδεται ὁ ὑπόστροφος πυρετός, διὰ τῶν κωνόπων οἱ ἐλειογενεῖς πυρετοί, ὁ κίτρινος πυρετός, καὶ ἄλλα δι' ἄλλων καὶ.

θ') Δι' ἐπαφῆς. Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω τρόπων τῆς μεταδόσεως τῶν λοιμωδῶν νόσων συνηθέστερος καὶ συχνότερος εἶνε ὁ διὰ τῶν μολυσμένων σταγονιδίων καὶ ὁ δι' ἐπαφῆς. Μολύνεται τις δέ, εἴτε ἐρχόμενος εἰς ἄμεσον οὐνάφειαν καὶ ἐπαφὴν πρὸς αὐτὴν τὴν ἐστίαν τῆς νόσου (ἀσθενεῖς, ἐκκρίματα αὐτῶν, κόπρανα, οὖρα πτύελα, ἐνδύματα ἀσθενῶν κλπ.), εἴτε πρὸς πρόσωπα ἢ πράγματα (ἢ καὶ ζῶα) ἐλθόντα εἰς σχέσιν ἢ ἐπαφὴν πρὸς τὴν ἐστίαν τῆς νόσου

(ιατρούς, νοσοκόμους, συγγενείς) και φέροντας ἐπ' αὐτῶν τὰ μικρόβια.

Συχνάκις οἱ περὶ τὸν ἄρρωστον (συγγενεῖς, νοσοκόμοι) φέρουσι τὰ παθογόνα μικρόβια ἐν τῷ στόματι αὐτῶν χωρὶς νὰ πάθωσι τὴν νόσον. Οὕτως οἱ νοσηλεύοντες ἢ συγκατοικοῦντες πρὸς τυφιδῶντας π. γ. ἢ πάσχοντες χολέραν, συχνότατα ἔχουν ἐν τῷ ἐντερικῷ αὐτῶν σωλήνι τὸ μικρόβιον τοῦ τύφου ἢ τῆς χολέρας και δύνανται κάλλιστα νὰ μεταδώσουν εἰς ἄλλους τύφον ἢ χολέραν χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ πάθουν τίποτε. Οἱ τοιοῦτοι καλοῦνται μ ι κ ρ ο β ι ο φ ὅ ρ ο ι και συντελοῦν μεγάλως πρὸς μετάδοσιν τῶν μολυσματικῶν νόσων.

Συνθῆκαι ἐξουδετεροῦσαι τὴν ἰδραῖσιν τῶν μικροβίων.

Τὸν δι' ἐπαφῆς τρόπον μετάδοσεως παρέχεται ἡ ἐπιστήμη ὡς τὸν μᾶλλον συχνόν, διότι κατὰ τοὺς ἄλλους τρόπους τῆς μετάδοσεως τῶν λοιμωδῶν νόσων μεσολαβοῦν, ὡς διδάσκει ἡ ὑγιεινὴ, πλεῖστοι δυσμενεῖς συνθῆκαι, μειοῦσαι ἢ καταστροφουσαι τὴν ζωτικότητα τῶν μικροβίων και τὴν δύναμιν αὐτῶν νὰ προκαλοῦν νόσον, ὡς π. γ. τὸ φῶς και ἰδία τὸ ἡλιακόν, ὁ ἀήρ, ἡ ξηρασία, ἡ ἔλλειψις τροφῆς, ὁ ἀνταγωνισμὸς μετ' ἄλλων μικροβίων και ἄλλαι συνθῆκαι θανατοῦν ἢ ἐκφυλίζουσι αὐτὰ εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε ἀποβάλλουσι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἂν μὴ ἐντελῶς, τὴν λοιμώδη αὐτῶν δύναμιν.

Ἀφ' ἐτέρου πάλιν, ἵνα ἐγκατασταθῇ ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ ὀργανισμῷ μικρόβιον τι και πολλαπλασιασθῇ ἐν αὐτῷ, δεόν προηγουμένως νὰ εἰσδύσῃ διὰ κατακλιγγέλου θύρας και νὰ ἔχῃ μεγάλην ζωτικότητα, ἵνα ὑπερικήσῃ τὴν φυσικὴν ἀντίστασιν και ἄμυναν τοῦ ὀργανισμοῦ. Διότι ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς εἶναι πεπρωικισμένος δι' εἰδικῶν ἀμυντηρίων ὀργάνων, δι' ὧν ἀντιδρᾷ ἐκάστοτε κατὰ πάσης εἰσβολῆς και ἀναπτύξεως ἐν αὐτῷ τῶν μικροβίων, ἀναλόγως, τῆς καλῆς ἢ κακῆς καταστάσεως και προδιαθέσεως τοῦ ἀτόμου (1).

Μετάδοσις τῶν λοιμωδῶν νόσων διὰ τοῦ σχολείου.

Δυστυχῶς ἐν τῷ σχολείῳ συμβάλλονται πλεῖστοι εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι πρὸς εὐχερῆ μετάδοσιν τῶν λοιμωδῶν νόσων.

Πρῶτον, διότι ἐν αὐτῷ οἱ παῖδες εὐρίσκονται εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν και συνάφειαν πρὸς ἀλλήλους, συχνότατα δὲ φοιτῶσιν

(1) Εἶνε γνωστὸν ὅτι πρὸς ἀνάπτυξιν λοιμώδους τινὸς νόσου, ἀπαιτεῖται ἕδαφος πρόσφορον και εὐνοϊκόν, ἥτοι ὀργανισμὸς προδιαθεσιμὸς (εὐπαθής,) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλους ὀργανισμοὺς ἥττον εὐπαθεῖς (ἀνόσους,) οἵτινες και τοὶ ἐκτιθέμενοι ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους εἰς συνάφειαν μετὰ παθογόνων μικροβίων σπανιώτερον ἢ οὐδαμῶς ἀλλίσκονται ὑπὸ τῆς νόσου.

ἀκολούτως εἰς αὐτὰ παῖδες εὐρισκόμενοι εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπι-
άσεως ἢ τῆς διαδρομῆς ἢ τῆς ἀναρρώσεως ἀπὸ λοιμώδους τινὸς
νόσου, ὁπότε, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, εὐκολωτάτη εἶναι ἢ μόλυνσις
καὶ μάλιστα ὅταν βήχου, ὅτε πληροῦν τὸν ἀέρα τῆς σχολικῆς
αἰθούσης ἐκ μικροβιοφόρων σταγονιδίων.

Δεύτερον, διότι κάμουν ζωηρὰς κινήσεις, διὰ τῶν ὁποίων
εὐκόλως τὰ μικροβί. αἰωροῦνται εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τοῦ κοινορτοῦ.

Τρίτον, διότι ἡ ἀνθυριεὶνὴ πολλάκις κατάστασις καὶ λειτουρ-
γία τῶν σχολείων, ἣτις εὐνοεῖ τὴν μόλυνσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν
τῶν μικροβίων, λόγῳ τοῦ κεκλεισμένου χώρου, τοῦ κακοῦ ἀερισμοῦ,
τοῦ πλημμελοῦς φωτισμοῦ καὶ ἡλιασμοῦ τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν
καὶ τῆς παρημελημένης καθαριότητος σχολείου καὶ μαθητῶν,
εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων αἰτίων τῆς εὐχεροῦς μεταδόσεως
τῶν λοιμωδῶν νόσων.

Τελευταῖον αἷτιον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ λεπτινοῦς καὶ τρυ-
φερός ὀργανισμὸς τοῦ παιδός, ὅστις εἶνε πάντοτε ἥττον ἀνθεκτι-
κὸς καὶ μᾶλλον προδιατεθειμένος εἰς τὴν νόσον ἀπὸ τὸν ἐνήλικον.
Οὕτω τὰ παιδιά προσβάλλονται συχνότερον ὑπὸ τῶν ἐξανθημα-
τικῶν νόσων ἢ οἱ ἐνήλικαι, διότι οὗτοι ἐπειδὴ ἔπαθον ἐξ αὐτῶν ἐν
μικρᾷ ἡλικίᾳ ἀπέκτησαν σχετικὴν πρὸς αὐτὰ ἀνοσίαν.

Α' ΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΦΥΛΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣ ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΩΝ ΛΟΙΜΩΔΩΝ ΝΟΣΩΝ

Πρὸς προφύλαξιν τῶν μαθητῶν γενικῶς ὑπὸ τῶν λοιμωδῶν
νόσων, ἀνάγκη, ὅπως τὸ σχολεῖον ἐν τε τῇ κατασκευῇ καὶ λει-
τουργίᾳ πληροῦ ὀρισμένως ἐνδείξει, ἵνα τὸ μὲν, παρέχῃ ἀπρόσφο-
ρον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν ἐν αὐτῷ τῶν λοιμωδῶν νόσων, τὸ δὲ,
ὅπως ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως ἐν αὐτῷ νόσου εἶναι δυνατὴ
ἢ παρακώλυσις τῆς περαιτέρω διαδόσεως αὐτῆς.

Αἱ ἐνδείξεις αὗται, ἀφορῶσι τὴν κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ὑγι-
εινῆς κατασκευῆς, συντήρησιν καὶ καθαριότητα τοῦ σχολείου,
ἔχουσιν ἐν συνόψει ὡδὲ πως.

1. Κατασκευὴ καὶ συντήρησις τοῦ σχολείου.

Τὸ σχολεῖον διὰ νὰ εἶναι ὑγιεινὸν δεόν νὰ οἰκοδομηθῆται ἐν
εὐαέρῳ, ὑγιεινῷ καὶ ξηρῷ τόπῳ, μακρὰν ἐλῶν, νοσοκομείων,
νεκροταφείων κλπ. ἐν χώρῳ περιόπτῳ καὶ ἀνεξάρτητον τῶν γύρω
οἰκοδομῶν. Αἱ αἰθουσαι τῶν παραδόσεων ἀνάγκη νὰ μὴ εἶναι
ὑγραὶ, νὰ ἔχουν καλὸν προσανατολισμὸν, (παρ' ἡμῶν νότιον ἢ
νοτιανατολικόν), ὥστε ὁ ἥλιος καὶ τὸ φῶς νὰ εἰσδύουν ἀφθόνως

ἐν αὐταῖς καὶ νὰ ἀερίζωνται ἐπαρκῶς. Τὰ δάπεδον καὶ οἱ τοῖχοι πρέπει νὰ κατασκευάζωνται ἐκ τοικυῆτος ὕλης, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια τούτων νὰ εἶναι λεία, ἄνευ ἀνωμαλιῶν καὶ ρωγμῶν, ἐν αἷς ἐμφωλεύει ὁ κουνιορτός, ἵνα καθίσταται εὐκολος ὁ συχνὸς καθορισμὸς αὐτῶν διὰ πλύσεως καὶ ἡ ἀπολύμανσις αὐτῶν ἐν γένει.

Αἱ σχολικαὶ αἴθουσαι πρέπει νὰ εἶναι εὐρύχωροι, οὐδέποτε περιλαμβάνουσαι πλεόν τῶν 50 μαθητῶν, μετ' ἀναλόγου κυβικοῦ χώρου δι' ἕκαστον μαθητὴν (τοῦλάχιστον 4,50 κυβ. μέτρ.) καὶ μεθ' ὑγιεινῶν θρανίων, εἰ δυνατὸν διέδρων.

Οἰονδήποτε ὑμῶς σχολεῖον ὅσον καὶ ἂν ὑγιεινῶς κατασκευασθῇ, καθίσταται ἐπιβλαβὲς εἰς τοὺς μαθητὰς ἄνευ τῆς δεούσης συντηρήσεως καὶ τηρήσεως τῆς καθαριότητος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο μεγάλη φροντίς δέον νὰ καταβάλληται πρὸς ἀνακαίνισιν τῶν ρθειρομένων αὐτοῦ μερῶν, πατωμάτων θυρῶν, παραθύρων, ὑαλοπινάκων, στεγῶν, θρανίων καὶ ἐν γένει σχολικῶν ἐπιπλῶν καὶ πρὸς ἀνανέωσιν καθ' ἕκαστον ἔτος τοῦ χρωματισμοῦ αὐτοῦ.

2. Καθαριότης τοῦ σχολείου.

Ἡ ἐπιμέλεια τῆς καθαριότητος τοῦ σχολείου ἀφορᾷ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων τῶν παιδίων καὶ διὰ τοῦτο δέον κατ' ἡμέραν ἐπακριβῶς νὰ ἐκτελεῖται, διότι οἱ μαθηταὶ διὰ τῶν ποδῶν καὶ ἐνδυμάτων μεταφέρουν ἔξωθεν κουνιορτὸν καὶ ἄλλας ἀκαθορσίαις, ἐν αἷς εὐρίσκονται ἀπειράριθμοι μικροοργανισμοί. Τὰ μικροβία ταῦτα καταπίπτουν διὰ τοῦ βάρους τῶν εἰς τὸ δάπεδον, διὰ τῆς παραμικρᾶς δ' ἀνυψώσεως κουνιορτοῦ ἐν τῇ τάξει συμπαρᾶσσονται καὶ ἀναδινούνται ἐν τῷ ἀέρι τῆς σχολικῆς αἰθούσης, ἐπεὶ δὲ πολλὰ τούτων εἶναι συχναίς παθογόνα, εἰσπνεύμενα ἢ ἄλλως πῶς εἰσερχόμενα εἰς τὸν ὄργανισμὸν τῶν μαθητῶν προκαλοῦν νόσον. Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦν ὅπως κατανοηθῇ ἡ μεγάλη σημασία. ἦν ἔχει ἡ σάρωσις ἐν τῷ σχολεῖῳ καὶ ὁ ἐν ἐν γένει καθορισμὸς τῆς τάξεως. Ἀπαγορεύεται δηλ. ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς ἀστηρῶς ὁ ἐπιζόμενος τρόπος καθορισμοῦ τοῦ πατώματος τῶν σχολείων διὰ στεγνοῦ σαρκῶθρου, ὅστις ἀνυψώνει τὸν ἐπὶ τοῦ ἑατέδου ἐπικαθήμενον κουνιορτὸν μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ μικροβίων καὶ μολύνει τὸν ἀέρα τῆς σχολικῆς αἰθούσης καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἐπιπλα καὶ ὄργανα, ἀλλὰ δέον ὅπως τὸ πάτωμα αὐτῆς καθαρίζεται ἐπιμελῶς ἅπαξ τῆς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τοῦ σχολείου τῶν μαθητῶν, δι' ἀπομάξεως μεθ' ὕγρων ὑφασμάτων ὥστε νὰ καθαίρωνται καλῶς ἅπασαι αἱ γωνίαι καὶ τὰ κάτωθεν τῶν θρανίων, τῆς ἑδρας κλπ. μέρη αὐτοῦ. Ἄπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐκτελεῖται πλύσις τοῦ πατώματος διὰ σάπωνος καὶ ἀφθόνου ὕδατος, ὡς καὶ τοῦ κατωτέρου τριτημορίου τῶν τοίχων, (ἐὰν οὗτοι εἶναι ἐπιδεκτικοὶ πλύσεως, ὡς ἐπιδιδώκομεν σήμερον.

κατα τὴν κατασκευὴν αὐτῶν) καὶ καθαρισμὸς τῶν σχολικῶν ὀργάνων, παραθύρων, τοίχων, κτλ. ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ προϊσταμένου τοῦ σχολείου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν παραδόσεων δέον νὰ μένουσιν ἀνοικτὰ ἐν ἡ πλείονα παράθυρα τῆς αἰθούσῃς ἢ ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι κατορθωτὸν λόγῳ τοῦ καιροῦ ἢ ἄλλης τινὸς κίτιας, νὰ διατηρῶνται ἀνοικτὰ αἱ ὑπεράνω τῶν παραθύρων θυρίδες. Κατὰ τὰ διαλείμματα νὰ ἀνοίγωνται εὐρέως θύραι καὶ παράθυρα, οὐδεὶς δὲ μαθητῆς νὰ μένῃ ἐν τῇ σχολικῇ αἰθούσῃ, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τῶν μαθητῶν νὰ ἀερίζηται ἡ αἰθουσα τοῦλάχιστον ἐπὶ μίαν ὥραν.

Οἱ ἄποπατοι καὶ τὰ οὐρητήρια, καθ' ἣν πρῶτον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχουν ἐπιμεμελημένην ὑδραυλικὴν ἐγκατάστασιν πρέπει νὰ κείνται ὡς οἷόν τε μακρὰν τοῦ σχολικοῦ κτιρίου καὶ νὰ τυγχάνουν ἰδιαιτέρας μερίμνης καθαριζόμενοι τακτικῶς δι' ἀφθόνου ὕδατος καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπολυμνιζόμενοι διὰ γαλακτος ἀσβέστου ἀφθόως χυνομένου ἐντὸς τῆς ὁπῆς αὐτῶν.

Ἐπίσης ἐν ἐκάστῳ σχολείῳ δέον νὰ λαμβάνηται φροντίς καὶ περὶ τοῦ συχνοῦ καθαρισμοῦ τῆς ὑδαταποθήκης αὐτοῦ, ἥτις ὑδαταποθήκη δέον νὰ εἶναι κατάλληλος, νὰ σκεπάζεται στεγανῶς, νὰ πληροῦται ὑπ' ἀφθόνου ὑγιεινοῦ ὕδατος καὶ νὰ φέρῃ ἀριθμὸν κρουνοῦν ἀνάλογον πρὸς τὸν τῶν μαθητῶν.

3. Καθαριότης τῶν μαθητῶν.

Μεγάλην σημασίαν ἔχει διὰ τὴν προφύλαξιν τοῦ σχολείου ἀπὸ τῶν μολυσματικῶν νόσων καὶ ἐν γένει διὰ τὴν καθόλου ὑγίειαν τοῦ μαθητοῦ καὶ ἡ καθαριότης αὐτοῦ· καὶ ἡ μὲν καθαριότης τοῦ σχολείου καὶ ἡ ὑγιεινὴ αὐτοῦ κατάστασις ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ἐκ τῆς κατασκευῆς καὶ καταστάσεως τοῦ σχολικοῦ κτιρίου, ἡ ἀτομικὴ ὅμως καθαριότης τοῦ μαθητοῦ δύναται κατὰ μέρη μέρος νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ διδάξῃ αὐτὴν εἰς τοὺς μαθητὰς διὰ καταλλήλου τρόπου, ὑπόδειγμα ὁ ἴδιος γινόμενος. Πρὸς τοῦτο ὁ διδάσκαλος καθ' ἑνάστην ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ ἀνὰ ἕνα μαθητὴν, νὰ μὴ περιορίζηται ὀξετάζων μόνον τὰ ἐξωτερικὰ ἐνδύματα, ἤτοι τὰ ὑποδήματα ἐὰν εἶναι ἐπιμελῶς βεβαμμένα ἢ ἐὰν τὰ ἐξωτερικὰ ἐνδύματα φέρωσι κονιορτόν, ἀλλὰ πρὸ πάντων νὰ ἐπιθεωρῇ συστηματικῶς τὰ τῆς καθαριότητος, προσώπου, λαιμοῦ, κόμης, ὀδόντων, χειρῶν, ὀνύχων, ποδῶν καὶ ἐσωρούχων, ἀπαιτῶν αὐστηρὰν καθαριότητα τοῦ στόματος, τιμωρῶν τοὺς ἀκαθάρτους παῖδας καὶ ἀποστέλλων αὐτοὺς πρὸς τοὺς γονεῖς των οὓς εἰδοποιεῖ περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀποπομπῆς.

Ἐπίσης ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ συμβουλεύῃ τὴν χρῆσιν εὐρυχώρων, θερμῶν, καθαρῶν καὶ ἀνευ ἐπιτηδεύσεως ἐνδυμάτων,

τὴν συχνὴν ἀλλαγὴν περιποδίων καὶ ἐπωρρούχων καὶ ἐν γένει
νὰ παροτρύνῃ φιλοτίμως τὸν μαθητὴν, ὥστε νὰ ἐθισθῇ εἰς τὴν
λουσίν καὶ καθαριότητα τοῦ σώματος.

Προφυλακτικὰ μέτρα ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως λοιμώδους νόσου ἐν τῷ σχολείῳ.

Καθ' ἣν δὲ περίπτωσιν μ' ὅλην τὴν λήψιν τῶν εἰρημένων
ὕγιεινῶν μέτρων ἐν τῷ σχολείῳ ἐπισυμβῇ περίπτωσις οἰκισθῆ-
ποτε μολυσματικῆς νόσου, ἀνάγκη, ὅπως πάραυτα ἐφαρμοσθοῦν
ἐκ μέρους τῆς διευθύνσεως τοῦ σχολείου πρὸς καταπολέμησιν
τῆς ἐξαπλώσεως τῆς νόσου ἐν μέρει ἢ καὶ ἐν ὅλῳ τὰ ἐξῆς μέτρα :

- 1) Ἀποκλεισμός ἀπὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως παν-
τὸς προσβληθέντος ὑπὸ νόσου μαθητοῦ,
- 2) ἀπολύμανσις τοῦ διδακτηρίου, ἐν ᾧ συνέβη τὸ κρούσμα
τῆς νόσου, καὶ
- 3) διακοπὴ τῶν μαθημάτων τοῦ σχολείου. (1)

1. Ἀποκλεισμός τοῦ νοσοῦντος μαθητοῦ.

Πᾶς μαθητὴς ἅμα ὡς παρουσιάσῃ ὑποπτα σημεῖα λοιμώδους
νόσου, δεῦν ὅπως ἀμέσως ἀπομακρύνηται τοῦ σχολείου καὶ ἀπο-
κλείηται τῆς εἰς αὐτὸ φοιτήσεως μέχρις ὀριστικῆς ἰάσεως. Οὐ
μόνον δὲ ὁ πάσχων ἀποκλείεται τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀδελφοὶ
αὐτοῦ καὶ οἱ λοιποὶ συνοικοῦντες μετ' αὐτοῦ καὶ τυχόν
φοιτῶντες εἰς τὸ σχολεῖον, διότι πάντες οἱ ὀπωσδήποτε ἐπικoi-
νωνοῦντες μετὰ τοῦ ἀρρώστου θεωροῦνται ὡς μικροβιοφόροι,
δυνάμενοι κάλλιστα νὰ μεταδώσουν τὴν νόσον εἰς τοὺς ἄλλους.
Συνήθως οἱ συνοικοῦντες οὗτοι ἀποκλείονται τῆς εἰς τὸ σχολεῖον
φοιτήσεως ἐπὶ ἴσον χρόνον πρὸς τοὺς πάσχοντες, ἐκ τῶν ἐν ἐγκαίρως
διέκοψαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἀρρώστου (εἴτε ἀπο-
μακρυνθέντες τοῦ οἴκου ἐνθα νοσηλεύεται ὁ πάσχων εἴτε διότι
ὁ νοσῶν ἀπέθανεν ἢ μετεφέρθη ἀλλαγῶν). Ὁμοίως ἀποκλείεται
τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως ὁ διδάσκαλος ἢ μέλος τοῦ προσω-
πικοῦ τοῦ σχολείου, ὅταν ἐπισυμβῇ κρούσμα λοιμώδους νόσου
ἐπὶ τινος μέλους τῆς οἰκογενείας αὐτῶν ἢ τῶν μετ' αὐτῶν τυχόν
συνοικοῦντων.

Διαρκεῖ δὲ ὁ ἀποκλεισμός οὗτος τοῦ νοσήσαντος μέχρις οὗ
πᾶς κίνδυνος μεταδόσεως ἐκ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν ἐπι-

(1) Ἐν τέλει κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν εἰδικῶν προφυλ. μέτρων,
ὀρίζονται λεπτομερῶς αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐνδείκνυται ἐν ἑκάστῳ
τῶν τριῶν τούτων προφυλακτικῶν μέτρων' ἐνταῦθα περιγράφομεν μόνον
τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

κοινωνίας αὐτοῦ ἐκλίψῃ, διότι ἀπεδείχθη ὅτι τὰ προκαλέσαντα τὴν νόσον μικρόβια διατηροῦνται πολλάκις ἐπὶ μακρὸν ἐν τῷ σώματι τοῦ παθόντος μετὰ τὴν πάροδον τῆς νόσου, δυνάμενα νὰ μεταδώσουν τὴν νόσον εἰς ἄλλους. Ἐν τοῖς κατωτέρω λεπτομερῶς ὀρίζεται ἡ συνόλη διάρκεια τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου δι' ἐκάστην νόσον.

Μετὰ τὴν ἴασιν γίνεται δεκτὸς ἐκ νέου πρὸς φοιτήσιν εἰς τὸ σχολεῖον ὁ μαθητὴς, ἀφ' οὗ προηγουμένως καθαρισθῆ καὶ ἀπολυμανθῆ τὸ σῶμα διὰ καθολικοῦ λουτροῦ καὶ ἐνδυθῆ καθαρὰ ἐνδύματα. Ἐν περιπτώσει μάλιστα διφθερίτιδος, ὀστρακιάς, μηνιγγίτιδος, τύφου καὶ εὐλογίας πρὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον ἐκ νέου φοιτήσεως τοῦ ἀσθενήσαντος, ὀφείλει νὰ προηγηθῆ συστηματικὴ ἀπολύμανσις τοῦ οἴκου τοῦ μαθητοῦ, βεβαιωμένη διὰ πιστοποιητικοῦ τοῦ ἱατροῦ, μεθ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ φοιτήσις εἰς τὸν παθόντα τὴν νόσον καὶ εἰς τοὺς ὁμοίως ἀποκλεισθέντας συνοίκοις αὐτοῦ.

Πρὸς βεβαίωσιν δὲ τῆς νόσου τοῦ μαθητοῦ, ὁ διδάσκαλος ἀπαιτεῖ πιστοποιήσιν τοῦ ἱατροῦ τοῦ θεραπεύοντος τὸν μαθητὴν ἐν ἣ ἀναγράφεται ἡ διάγνωσις τῆς νόσου καὶ ἡ ἐντελής ἴασις.

Καλὸν μάλιστα εἶναι, ὅπως ὁ διδάσκαλος, ἅμα ὡς παρατηρήσῃ ἀδιαθεσίαν εἰς τινα μαθητὴν, ἀποπέμπῃ αὐτὸν ἀμέσως τοῦ σχολείου καὶ μὴ δέχεται ἄνευ πιστοποιητικοῦ τοῦ ἱατροῦ, ἐν ᾧ νὰ δηλοῦται ἡ νόσος καὶ ἡ τελεία αὐτοῦ ἴασις. Γενικῶς δὲ πᾶς μαθητὴς ἀπουσιάσας τοῦ σχολείου λόγῳ ἀσθενείας πλέον τῶν τεσσάρων ἡμερῶν, δὲν πρέπει νὰ γίνηται δεκτὸς ἐκ νέου πρὸς φοιτήσιν ἄνευ τοῦ ἱατρικοῦ τούτου πιστοποιητικοῦ πρὸς λῆψιν τῶν ἀναγκαίων μέτρων.

2. Ἀπολύμανσις.

Διὰ τῆς ἀπολύμανσεως καταστρέφομεν πάντας τοὺς παθογόνους μικροργανισμοὺς καὶ ἀπαλλάσσομεν τὴν σχολικὴν αἴθουσαν ἀπ' αὐτῶν.

Ἀνωτέρω ἔχομεν ἀναφέρει πλεῖστα μέσα καταστροφῆς τῶν μικροβίων, συντελοῦντα εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τοῦ σχολείου, ὡς π. χ. ὁ καλὸς καὶ ἐπαρκὴς φωτισμὸς, ὁ ἥλιασμός, καὶ ἀερισμὸς ἢ αὐστηρὰ καθαριότης τοῦ σχολείου καὶ τῶν μαθητῶν κλπ., τὰ ὅποια ὀφείλει ὁ διδάσκαλος καθημερινῶς νὰ τηρῆ πρὸς πρόσληψιν τῶν νόσων. Διὰ τούτων ὅμως δὲν φονεύονται οὐδ' ἀπομακρύνονται ἀσφαλῶς ἅπαντα τὰ παθογόνα μικρόβια τῶν μολυσματικῶν νόσων, διὸ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἀπολύμανσις.

Ἡ ἀπολύμανσις τῶν διδασκηρίων εἶναι δυνατὴ κατὰ δύο τρόπους α') διὰ παραγωγῆς ἐν τῷ δωματίῳ τῶ ὡς μεμολυσμένον θεωρουμένῳ ἀτμῶν φορμολης, ἥτις ἀσφαλῶς φονεῖει πάντα τὰ ἐν αὐτῷ μικρόβια, καὶ β') δι' ἀντισηπτικῶν ὑγρῶν.

α.) Ἀπολύμανσις διὰ φορμόλης.

Ἡ δι' ἀεριώδους φορμόλης ἀπολύμανσις ἐνεργεῖται διὰ τῆς εἰς τὸν ἐριμητικῶς κεκλεισμένον πρὸς ἀπολύμανσιν θάλαμον διοχετεύσεως τοῦλάχιστον πέντε γραμμαρίων φορμόλης δι' ἕκαστον κυβικὸν μέτρον τοῦ ἀπολυμαντέου χώρου. Οἱ ἀτμοὶ ταύτης πρέπει νὰ ἐπιδράσωσι τοῦλάχιστον ἐπὶ 7 ὥρας, μεθ' ἧ διοχετεύεται ἀεριώδης ἀμμωνία πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ὕσμνης τῆς φορμόλης. Μετὰ ταῦτα ἀερίζεται καλῶς ἡ αἴθουσα, ὅτε καὶ θεωρεῖται ὡς ἀπολυμανθεῖσα καὶ παραδίδεται πρὸς χρῆσιν. Ἡ τοιαύτη διὰ φορμόλης ἀπολύμανσις τῶν διδαστηρίων εἶναι ἀπλῆ καὶ ἀσφαλῆς, διότι ἡ φορμόλη, εἰσδύουσα πανταχοῦ, φονεῖ τὰ ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς αἰθούσης εὕρισκόμενα μικρόβια, ὡς ἀπαιτοῦσα ὅμως εἰδικὴν συσκευὴν (τὴν Βρεσλαυϊαν συσκευὴν τοῦ καθηγητοῦ Flügge) καὶ εἰδικὰς γνώσεις χειρισμοῦ αὐτῆς, ὅπου δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἀπολύμανσεως, καταφεύγομεν εἰς τὸν ἀκόλουθον:

β') Ἀπολύμανσις τῆς σχολικῆς αἰθούσης δι' ἀντισηπτικῶν ὑγρῶν.

Κυρίως τὰ μικρόβια εὕρισκονται εἰς τὸν κονιορτὸν τοῦ πατώματος, εἰς τοὺς τοίχους καὶ ἐπὶ τῶν ὀργάνων τῶν εὕρισκομένων ἐντὸς τῆς σχολικῆς αἰθούσης, διὰ τοῦτο πρὸς ἀπολύμανσιν τῆς σχολικῆς αἰθούσης, διαβρέχομεν τοὺς τοίχους διὰ διαλύματος 3:100 φαινικοῦ ὀξέος (α) ἢ διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου 1:1000 (β), ἀρχίζοντες πάντοτε ἀπὸ τῶ ἀνώτερον μέρους τῶν τοίχων καὶ προσέχοντες ὅπως οὐδὲν σημεῖον τοῦ τοίχου μείνῃ χωρὶς νὰ πλυθῆ καλῶς διὰ τῆς ἀντισηπτικῆς ταύτης διαλύσεως. Τὴν πλύσιν ἐκτελοῦμεν διὰ πανίων, χειροψηκτρῶν, σπόγγων κλπ. τὰ ὅποια κρατοῦμεν διὰ τῆς χειρὸς ἢ στηρίζομεν εἰς τὸ ἄκρον ξυλίνης χειρολαβῆς. Ἐπίσης ἡ ἀπολύμανσις τῶν τοίχων γίνεται καὶ διὰ ψεκασμοῦ ἐπ' αὐτῶν τοῦ ἀντι-

(α) Τριάκοντα κυβ. ἑκατοστόμετρα ρευστοποιηθέντος καθαροῦ φαινικοῦ ὀξέος ἀναμιγνύονται καὶ ἀναταράσσονται καλῶς μετὰ τοσαύτης ποσότητος ὕδατος, ὥστε νὰ ἀποτελεσθῆ ἓν λίτρον (1000 κυβ. ἑκατ.). Οὗτο παράγεται διάλυμα φαινικοῦ ὀξέος 3:100.

(β) Δέκα γραμμάρια τρυγικοῦ ὀξέος διαλύονται ἐντὸς χιλίων κυβ. ἐκ. ὕδατος καὶ εἰς τὸ διάλυμα προστίθεται ἓν γραμμάριον ἄχνης ὑδραργύρου, τὸ αὐτὸ διάλυμα παράγεται, ἐάν εἰς ἓν λίτρον ὕδατος, διαλυθῆ ἓν δισκίον χειρωσμένον τοῦ 1,0 γραμμαρίου ἄχνης ὑδραργύρου. Οὕτω παράγεται τὸ διάλυμα ἄχνης ὑδραργύρου 1:1000.

σηπτικῷ διαλύματι διὰ συνήθους ψευκαστῆρος ἀμπέλων. Μετὰ τὴν πλύσιν τῶν τοίχων ἀφίνομεν αὐτοὺς νὰ στεγνώσουν (μεθ' ὃ εἶναι δυνατόν, ἐπιχρίομεν προσέτι αὐτοὺς καὶ διὰ γάλακτος ἀσβέστου 20:100). Ἐπίσης καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ πλύσις τῶν τοίχων, ὡς ἀνωτέρω, διὰ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος, ἢ ἄγνης ὑδροργύρου, ἐπιχρίομεν αὐτοὺς δις ἀλλήλοδιαδόχως διὰ γάλακτος ἀσβέστου 20:100. (γ)

Μετὰ τοὺς τοίχους ἀπολυμαίνομεν τὸ πάτωμα καὶ τὰ σχετικὰ ἐπιπλα ἤτοι, θρανία, ἔδραν, πίνακα καὶ λοιπὰ μέρη τῆς σχολικῆς αἰθούσης, ὡς παράθυρα, θύρας κλπ. Πρὸς τοῦτο συλλέγομεν πάντα τὰ ἐν τῷ πατώματι ἐκ τῆς ἀπολυμάνσεως τῶν τοίχων ἀπορρίματα καὶ καταστρέφομεν αὐτά. Μετὰ ταῦτα διαβρέχομεν καλῶς τὸ πάτωμα διὰ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος 3:100 (ἢ ἄγνης ὑδροργύρου 1:1000), ἰδίως κατὰ μῆκος τῶν τοίχων καὶ τῶν σχισμῶν αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως εἶναι παλαιὸν καὶ ρυπαρὸν προτιμώτερον νὰ πλύνωμεν αὐτὸ διὰ σαπωνοῦχου διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος (1) ἢ διὰ ζεύσεως ἀλισύβας καὶ ψήκτρας πρότερον καὶ ἔπειτα διὰ διαλύματος ἄγνης ὑδροργύρου 1:1000. Ἐν ταύτῃ περιπτώσει ὅμως φροντίζομεν νὰ ἐκπλύνωμεν αὐτὸ μετὰ 2—3 ὥρας δι' ἀφρόνου κοινοῦ ὕδατος, ὅπως προλάβωμεν πάντα κίνδυνον δηλητηριάσεως ἐκ τοῦ ὑδροργύρου.

Ὁμοίως ἀπολυμαίνονται τὰ παράθυρα, αἱ θύραι, τὰ θρανία, αἱ ἔδραι καὶ τὰ λοιπὰ ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐπιπλα καὶ ὄργανα. Αἱ εἰκόνες πλύνονται διὰ τοῦ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος ταχέως ἀπομαηχόμεναι, ὅπως μὴ διαβραχῶσι καὶ καταστραφῶσιν.

Ἀνάγκη, ὅπως ἅπαντα τὰ εἰρημένα σχολικὰ ἐπιπλα καὶ ὄργανα συσσωρεύονται ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης καὶ ἀπολυμαίνονται πρὸ τῆς ἀπολυμάνσεως τοῦ πατώματος, ἢ εἰν ἀπολυμνηθῶσι μετὰ τὴν πλύσιν τοῦ δαπέδου, δεόν ὅπως μετὰ τὸ τέλος τῆς συνόλης ἐργασίας πλυθῆ ἅπασί ἐστι τὸ πάτωμα διὰ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἐργασίαν ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀπολύμανσιν ἀποβάλλει τὴν ἐνδυμασίαν, ἣν ἔφερε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν

(γ) Ἐν χιλιόγραμμον προσφάτως παρασκευασθείσης ξηρᾶς ἀσβέστου καλῆς ποιότητος, ἐπιβρέχοντος μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐντὸς κάδου διὰ τοῦ ἡμίσεος τοῦ βάρους αὐτῆς ὕδατος μετατρέπομεν εἰς λευκὴν κόκκιν, εἶτα δ' ἐπιχύσαντες ἐπ' αὐτῆς τρία λίτρα ὕδατος καὶ ἀναταράσσοντες διαρκῶς, ἀπολαμβάνομεν γάλα ἀσβέστου 20:100. Ἐὰν δὲν ἔχωμεν πρόχειρον πρόσφατον ἄσβεστον λαμβάνομεν ἐν μέρος ἑσβεσμένης τοιαύτης καὶ ἀναμιγνύομεν μετὰ τριῶν μερῶν ὕδατος. Πρὸ πάσης χρήσεως τὸ γάλα τῆς ἀσβέστου πρέπει νὰ ἀναταράσσεται καλῶς.

(1) Τριάκοντα γραμμ. μελικοῦ καλιούχου σάπωνος ἀναμιγνύονται μετὰ χιλιῶν κυβ. ἐκ. θερμοῦ ὕδατος, εἰς δὲ τὸ διάλυμα προστίθενται πενήκοντα γραμμ. φαινικοῦ ὀξέος καθαροῦ ἢ ἀγοραίου.

τῆς ἀπολυμάνσεως (καὶ ἦτις δεόν νά εἶναι ἀπλῆ βαμβακερῆ βλοῦζα), διαβρέχει αὐτήν διὰ τοῦ αὐτοῦ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος· περιτυλίσσει ἐν καθαροῦ σινδόνι, πλύνει τὸ πρόσωπον, τὸ γένειον καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ διὰ τοῦ φαινικοῦ ὀξέος καὶ ἐξέροχεται. Τὴν μειωλοσυμένην ἐνδυμασίαν του εἴτε βράζει ἐπὶ 30' τῆς ὥρας ἐντὸς κοινοῦ λέβητος πλύσεως, εἴτε θέτει ἐντὸς σκάφης πληρουμένης διὰ διαλύματος ἄγνης ὑδραργύρου 1:2000 ἐπὶ 2—3 ὥρας.

Ἀναγκαίαι πάντοτε εἶναι ἡ ἀπολυμάνσις τῶν ἀποχωρητηρίων ἦτις ἐνεργεῖται διὰ γάλακτος ἀσβέστου γυνομένου ἐν μεγάλῃ ποσότητι ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτῶν καὶ ἐντὸς τῆς ὀπῆς. Διὰ διαλύματος δὲ φαινικοῦ ὀξέος 3:100 πλύνονται τὰ λοιπὰ μέρη αὐτοῦ, λεκάνη, θύρα, χειρολαβή, θύρας κτλ.

3. Διακοπὴ τῶν μεθημάτων τοῦ σχολείου.

Μεταξὺ τῶν γενικῶν προφυλακτικῶν μέτρων κατὰ τῆς μετὰ-δόσεως ἐν τῷ σχολείῳ τῶν λοιμωδῶν νόσων εἶναι ἡ διακοπὴ τῶν μαθημάτων αὐτῶν ἐπὶ τινα χρόνον. Δι' αὐτῆς ὄντως παύει πᾶσα ἐπικοινωνία τῶν μαθητῶν καὶ στενὴ συνάφεια αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ ὁ παῖς δὲν ὑπόκειται εἰς τὰς μνησθείσας ἐν τοῖς προηγουμένοις δυσμενεῖς συνθήκας, αἵτινες ἀπαντῶσιν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ὑποβοηθοῦν τὴν μετάδοσιν τῶν λοιμωδῶν νόσων.

Ἡ διακοπὴ ὅμως αὕτη τῶν μαθημάτων, ἡ πρότερον ἐν μεγάλῃ συχνότητι ἐπιζομένη, ἔχει ἀσ' ἑτέρου τὸ μειονέκτημα ὅτι πολλάκις συντελεῖ πρὸς αὐξήσιν τῆς μετάδοσεως τῶν λοιμωδῶν νόσων διὰ πολλοὺς λόγους, ὧν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

α') διότι οἱ μαθηταὶ σχολάζοντες ἐκτίθενται μᾶλλον εἰς τὰ προδιαθετικὰ αἷτια τῶν λοιμωδῶν νόσων.

β') διότι ἐπισκέπτονται νοσοῦντας ἢ ἀναρρουνόοντας συμμαθητάς των ἢ οἰκείους καὶ μολύνονται ὑπ' αὐτῶν, καὶ

γ') διότι ἀπεδείχθη ὅτι οἱ περισσότεροι μαθηταὶ μολύνονται ἔξω τοῦ σχολείου, ὅταν τοῦτο κλεισθῇ, ἢ ἐν αὐτῷ. (1)

Ἐν ἡ ὅμοις περιπτώσει ἐν τιμῇ σχολείῳ παρατηροῦνται νέα ἀλλεπάλληλα κρούσματα ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι, τότε καὶ μόνον τότε, κλείεται τοῦτο ἐπὶ τινα χρόνον.

Ἐπίσης διατάσσεται διακοπὴ τῶν μαθημάτων σχολείου, ὅταν τις τῶν ἐν τῷ σχολείῳ οἰκούντων (διδάσκαλος π. χ. ἐπιστάτης κτλ. κατοικοῦντες ἐντὸς τοῦ σχολείου ἢ μέλος τῆς οἰκογενείας αὐτῶν ἢ τῶν ἐσωτερικῶν μαθητῶν λυκείου ἔχοντος οἰκοτροφεῖον),

(1) Καθότι ἐν αὐτῷ καλλίτερον ἐπιβλέπονται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ σχολικοῦ ἱατροῦ καὶ ἀπομονοῦνται οἱ τυχόν παρουσιάσαντες ὑποκτα φαινόμενα τῆς νόσου.

πρασβληθῆ ἐκ διωθερίτιδος, μηνιγγίτιδος, ὁστριακῆς, τύφου, μολυσματικῆς δυσεντερίας, ἰλαρῆς καὶ κοκκύτιδος καὶ δὲν κατὰ τορθωθῆ ἢ ἐγκαιρὸς ἀπομάκρυνσις αὐτοῦ ἐκ τοῦ σχολείου ἢ ἢ αὐστηρὰ ἀπομόνωσις αὐτοῦ ἐν τῷ δωματίῳ του, ἢ ἰδίῳ διαμερίσματι (2)

Ἡ ἐπανάληψις τῶν διακοπέντων μαθημάτων τοῦ σχολείου διατάσσεται μετὰ προηγουμένην βεβαίωσιν, ὅτι ἐξετελέσθη ἡ καθαρισμὸς καὶ ἡ ἀπολύμανσις τῶν σχολικῶν κίθουσῶν, ἐκτὸς ἐάν πρόκειται περὶ νόσου μὴ ἀπαιτούσης εἰδικῆν ἀπολύμανσιν.

Β'. ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΦΥΛΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΔΙ' ΕΚΑΣΤΗΝ ΛΟΙΜΩΔΗ ΝΟΣΟΝ

Ἐν τῷ σχολείῳ συνηθέστατα κατὰ πρόωτον λόγον εἶναι τὰ ἐξανθηματικά νοσήματα, λίαν μεταδοτικά. Ταῦτα ὡς καὶ ὅλα τὰ λοιμώδη νοσήματα πρὶν ἢ ἀναφανοῦν δι' ἐκδεδηλωμένων συμπτωμάτων ἔχουν προδρομικὸν τι στάδιον, τὸ καλούμενον τῆς ἐπιδημίας τῆς νόσου, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ νόσος ὑπάρχει ἐν τῷ ὄργανισμῷ λανθάνουσα. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο (διακρίειας ἄλλοτε ἄλλης, ἀναλόγως τοῦ νοσήματος), ἐπίσης δύναται νὰ γίνῃ μετάδοσις τῆς νόσου, ὡς ἀπεδείχθη ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης. Ἐπίσης μετὰ τὴν ἴασιν ὁ ἀσθενὴς φέρει πολλάκις εἰσέτι ἐν ἑαυτῷ τὸ παθογόνον μικροβίον τῆς νόσου (διωθερίτις, μηνιγγίτις κλπ.), διὰ τοῦτο ἡ ὑγιεινὴ ὀρεῖζει εἰδικὰ μέτρα πρὸς ἀπόκρυσιν καὶ τοῦ κινδύνου τούτου.

Εἰδικώτερον δὲ τὰ τῆς μεταδόσεως καὶ προφυλάξεως ἀπὸ μιᾶς ἐκάστης λοιμώδους νόσου ἐν τῷ σχολείῳ ἔχουσιν ὧδε:

1. Εὐλογία.

Ἡ νόσος αὕτη λίαν μολυσματικὴ καὶ σοβαρὰ μέχρι σήμερον δὲν ἀνεκκλύροθη τὸ εἰδικὸν αὐτῆς μικροβίον. Ἡ ἐπίφαισις τῆς νόσου εἶναι 10-15 ἡμερῶν. Ἡ εἰσβολὴ τῆς εὐλογίας εἶναι ἀπτόμος διὰ κεφαλαλγίας, ὑψηλοῦ πυρετοῦ, ἐμέτων καὶ ἐντόνου ραχιαλγίας μετὰ τὴν γ' ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς ἡμέραν ἀναφαίνεται τὸ ἐξάνθημα ἀποτελούμενον ἐκ φλυκταινῶν καὶ εἴτα ἀκολουθεῖ τὸ στάδιον τῆς ἀποξηράνεως καὶ ἀπολεπίσεως. Ἡ διάρκεια τῆς νόσου ἐν συνόλῳ εἶναι συνήθως 40—50 ἡμερῶν τὰ ἐκ τῆς ἐπιδημίδος λέπια δύνανται νὰ μεταφέρουν τὴν νόσον λίαν μακρὰν.

Εὐτυχῶς σήμερον χάρις εἰς τὸν δαμαλισμὸν ὁ ἄνθρωπος

(2) Εἰς πολλὰ σχολεῖα ἡ λύκεια ὑπάρχει ἐπίτηδες εἰδικὸν διαμερίσμα ἀπομονώσεως τῶν τοιούτων ἀρρώστων.

προφυλάσσεται (1) αποτελεσματικῶς ἀπὸ τῆς εὐλογίας, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη πλέον εἰς τὰ σχολεῖα ἢ νόσος αὕτη. Βαρβαίαν δ' ὑπέχουσιν εὐθύνην οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι, οὔτινες δὲν ἐξελέγχουν αὐστηρῶς, ἐὰν ἅπαντες οἱ μαθητὰὶ αὐτῶν, οἱ μὲν κάτω τῶν δέκα ἐτῶν, δὲν ἔχουν τοῦλάχιστον ἅπαξ δαμαλισθῆ ἔπιτυχῶς, οἱ δὲ ἄνω τῶν δέκα ἐτῶν δὲν ἔχουν ἐκ νέου δαμαλισθῆ ἐφάπαξ ἔτι.

Προφυλάξεις. Ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως ἐν τῷ σχολεῖῳ κρούσματος εὐλογίας, διατάσσεται ἡ ὑπομάκρυνσις τοῦ παθόντος ἐκ τοῦ σχολείου ἐπὶ 40 ἡμέρας τοῦλάχιστον (ἐξεμφανίσεως παντὸς ἔχους τῆς ἀπολεπίσεως). Ἐπὶ ἴσον χρονικὸν διάστημα ἀποκλείονται καὶ οἱ σύννοικοι, ἐκτὸς ἐὰν ἔπαυσαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ εὐλογιῶντος (βλ. σελ. 12), ὁπότε ἐπιτρέπεται αὐτοῖς ἢ φοῖτησις μετὰ παρέλευσιν ὅμως 18 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς τελευτίας ἡμέρας τῆς μετὰ τοῦ ἀρρώστου ἐπικοινωνίας αὐτῶν καὶ πλήρους ἀπολυμάνσεώς των. Κκταστρέφονται τὰ βιβλία, τετράδια κλπ. τοῦ παθόντος εὐλογίαν καὶ δὲν γίνεται δεκτὸς ἐκ νέου πρὸς φοῖτησιν πρὶν ἢ πιστωθῆ ὅτι ἐνηργήθη ἀπολύμανσις τοῦ οἴκου αὐτοῦ, τῶν ἐνδυμάτων (διὰ βράσεως ἐν ὕδατι) καὶ τοῦ σώματος διὰ καθολικοῦ σαπουνόχου λουτροῦ. Ἐπίσης ἐκτελεῖται γενικὴ ἀπολύμανσις τοῦ σχολείου καὶ ἀναδαμαλισμὸς πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων.

2. Ὀστρακία.

Ἡ νόσος αὕτη ἐμφανίζεται πολλάκις κατ' ἐπιδημίας μετὰ μεγάλης θνησιμότητος, λόγῳ τῶν σοβαρῶν ἐπιπλοκῶν, αἷς ἐπιφέρει. Προσβάλλει συνήθως τοὺς ἀπὸ 6-10 ἐτῶν παῖδας. Ἡ ἐπὶ φάσις τῆς νόσου εἶναι βραχεῖα (1—5 ἡμέρας) τὸ μικρόβιον ταύτης εἶναι ἄγνωστον εἰσέτι, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐδράζει ἐν τῷ στόματι, τῷ φάρυγγι καὶ τοῖς λεπίοις τῆς ἐπιδερμίδος τῆς ὀστρακιδόντος. Μεταδίδεται ὁ ἴος αὐτῆς δι' ἐπαφῆς πρὸ, κατὰ καὶ μετὰ τὸ ἐξάνθημα τῆς νόσου.

Εἰσβάλλει συνήθως ἡ ὀστρακία διὰ πυρετοῦ, κεφαλαλγίας, ναυτίας καὶ ἀμυγδαλιτιδος καὶ εἶτα ἀναφαίνεται εἰς τὸ στῆθος καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα τὸ ἐξάνθημα, τὸ ὅποιον συνίσταται ἐκ πολλῶν μικρῶν ἐρυθρῶν στιγμάτων μετὰ βελουδοειδοῦς ἐπάρσεως κυανερύθρου τοῦ δέρματος. Μετὰ τὴν ἀκμὴν τῆς νόσου ἀκολουθεῖ ἡ ἀπολέπισις τοῦ δέρματος.

Ἡ διάρκεια τῆς νόσου εἶναι 3—6 ἑβδομάδες. Συνηθέστερον

(1) Διὰ Β. Δ. «περὶ κανονισμοῦ ὑγιειν. ἐπιθεωρ. σχολείων κλπ.» καὶ ἐν τέλει σχετικὰς ἐγκυκλίους.

ἐπιπλοκαὶ αὐτῆς εἶναι ἡ κυνάγχη (πολλάκις διφθεριτική), ἡ ὠτίτις καὶ ἡ νεφρίτις.

Προφυλάξεις. Πᾶς προσβληθεὶς ὑπὸ ὀστρακιᾶς μαθητῆς ἀποκλείεται τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως ἐπὶ 40 ἡμέρων τοῦλάχιστον (μέχρι πλήρους ἐξαφάνισεως τῶν λεπίων βεβαιουμένης ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ). Ἐπὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀποκλείονται τῆς φοιτήσεως καὶ οἱ σύνιοκοι τοῦ ὀστρακιῶντος ἐκτὸς ἐὰν πιστοποιηθῇ ὅτι ἔπαυσαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἀρρώστου (ἀλλαγὴ τῆς κατοικίας μεταφορὰ ἀλλαχοῦ τοῦ πάσχοντος ἢ θανάτου αὐτοῦ, βλ. σελ. 12), ὁπότε γίνονται δεκτοὶ πρὸς φοίτησιν μετὰ προηγουμένην ὅμως ἀπολύμανσιν αὐτῶν καὶ πάροδον 8 ἡμερῶν, ἀφ' οὗ ἀπεχωρίσθησαν τοῦ πάσχοντος. Μετὰ ταῦτα ὁ παθὼν γίνεται δεκτὸς εἰς τὸ σχολεῖον μετὰ τὴν ἀπολύμανσιν ὅμως τοῦ οἴκου καὶ τῶν ἐνδυμάτων· τὰ λοιπὰ σχολικὰ ὄργανα ἢ εὐτελοῦς ἀξίας ἀντικείμενα τοῦ ἀρρώστου καταστρέφονται διὰ τοῦ πυρός.

Ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἄμεσος ἀπολύμανσις τοῦ σχολείου μεθ' ἕκαστον κρούσμα ὀστρακιᾶς ἐν αὐτῷ. Ἐν περιπτώσει πλείστον κρουσμάτων ἐπισυμβαινόντων ἐν τινι σχολείῳ ἐν βραχεῖ χρόνῳ μεθ' ὅλας τὰς ὡς ἄνω προφυλάξεις, διατάσσεται διακοπὴ τῶν μαθημάτων αὐτοῦ ἐπὶ τινὰ χρόνον.

3. Διφθερίτις.

Καὶ αὕτη μετὰ τῆς ὀστρακιᾶς θεωρεῖται ἐκ τῶν μολυσματικωτέρων καὶ κακοηθεστέρων νόσων τοῦ σχολείου. Ὀφείλεται εἰς εἰδικὸν μικροβίον ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Löffler, λίαν τοξικὸν καὶ μεγάλης ἀντοχῆς, εὐρισκόμενον ἐντὸς τῶν ψευδομεμβρανῶν αἰτίνες σχηματίζονται κατὰ τὴν νόσον ταύτην ἐν τῷ φάρυγγι, ἀμυγδαλαῖς, περισθμίσις, ρινὴ κλπ. Τὸ βακτηρίδιον τοῦτο ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματος τοῦ διφθεριτικοῦ μετὰ τεμαχίων ψευδομεμβρανῶν ἢ σταγονιδίων ἐκκρίματος φάρυγγος καὶ ρινὸς διὰ τῆς βηχῆς, τοῦ ἐμέτου, πτύσματος, πταρνίσματος φιλήματος, τῆς ὀμιλίας καὶ μεταδίδεται εἰς ἄλλον παῖδα, εἴτε ἀμέσως (εἰσδύον εἰς τὸν φάρυγγα αὐτοῦ), εἴτε ἐμμέσως διὰ μέσου μεμολυσμένου προσώπου (μικροβιοφόρου), ὡς νοσοκόμου κλπ. ἢ ἀντικειμένων μεμολυσμένων, ἐφ' ὧν ἐπὶ μακρὸν διατηρεῖται. Μεγάλως δὲ συντείνουσιν εἰς τὴν μετάδοσιν τῆς διφθερίτιδος οἱ ἀναρρυνόντες, οἱ ὅποιοι φέρουν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς κοιλότητας ρινὸς καὶ στόματος τὸ μικροβίον τοῦτο (καὶ μέχρι 9 μηνῶν).

Προφυλάξεις. Ὁ ἐκ διφθερίτιδος προσβληθεὶς μαθητῆς ἀποκλείεται τοῦ σχολείου ἐπὶ 40 ἡμέρας, ἢ κάλλιον 30 ἡμέρας μετὰ τὴν κλινικὴν ἴασιν τῆς νόσου. Ὁ χρόνος οὗτος δύναται νὰ συντομευθῇ, ἂν διὰ δύο μικροβιολογικῶν ἐξετάσεων, ἐνεργουμένων ἀνὰ 8 ἡμέρας ἐξακριβωθῇ ἡ ἐξαφάνισις τοῦ μικροβίου τῆς διφθε-

ρίτιδος από του φάρυγγος. 'Επίσης αποκλειστέοι τῆς φοιτήσεως εἶναι καὶ οἱ σύννοχοι ἐπὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀσχέτως ἐὰν οὗτοι ἔπαυσαν ἢ οὐ τὴν μετὰ τοῦ διδασκαλικοῦ μαθητοῦ ἐπικοινωνίαν πᾶν, ἐκτὸς ἂν προσαγάγουν πιστοποιητικὸν μικροβιολογικῆς ἐξετάσεως μετ' ἀρνητικοῦ αποτελέσματος. Τελεῖται ἀπολύμανσις τοῦ διδασκῆριου καὶ μετὰ τὴν ἴασιν ἐπακολουθεῖ ἀπολύμανσις τοῦ οἴκου, τῶν ἐνδυμάτων καὶ τοῦ σώματος τοῦ παθόντος καὶ καταστροφή τῶν βιβλίων κλπ. 'Εν περιπτώσει ἐπιδημίας διφθερίτιδος ἐν τινι σχολεῖῳ ἐκτελεῖται προληπτικῶς ἐνεργεσις ἀντιδιφθερίτιδος ὁρροῦ εἰς πάντας τοὺς φοιτῶντας ἐν αὐτῷ, συνιστᾶται δὲ εἰς τοὺς μαθητὰς ἢ τήρησις ἐπιμεμελημένης ἀντισηψίας τοῦ στόματος, ὡς π. γ. πλύσις ἀντισηπτικῆ τοῦ στόματος διὰ διαλύματος ὀξυγονούχου ὕδατος (εἰς ἀναλογίαν 1 πρὸς 5—10 μέρη γλυκεροῦ ὕδατος).

4. Ἑγκεφαλονωτιαία ἐπιδημικὴ μηνιγγίτις.

Τὸ μικρόβιον αὐτῆς εἶναι ὁ μηνιγγόκοκκος τοῦ Weichselbaum ἢ νόσος αὕτη καλεῖται κατ' ἐξοχὴν ἐπιδημικὴ, διότι ἐπέργεται κατὰ μεγάλας ἐπιδημίας, ἰδίᾳ ἐνθα συσσωρεύσιν πολλῶν ἀτόμων ἐν μωλοισμένῳ ἀέρι καὶ ἀνεπαρκεῖ χώρῳ ὑπάρχει, ὥπως εἰς τὰς φυλακὰς, στρατώνας κτλ.

Ὁ μηνιγγόκοκκος κατασκηνοῖ κυρίως ἐν τῷ φάρυγγι καὶ ἐν τῇ ρινί, ἐξ ὧν εἰσδύει εἰς τὰς μηνιγγίτιδας. Μεταδίδεται δὲ διὰ τοῦ ἐκκρίματος ρινὸς ἢ φάρυγγος καὶ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀρρώστου ἐκπεμπομένων σταγονιδίων κατὰ τὸν πταρμόν, τὴν βῆχα κτλ. 'Επίσης δι' ἀντικειμένῳ μολυνθέντων ὑπὸ τοῦ πάσχοντος καὶ δι' ἀτόμων μικροβιοφόρων (νοσοκόμων, ἰατρῶν, συγγενῶν μηνιγγιτικῶν ἀρρώστων κλπ.).

Π ρ ο σ ὄ λ η ζ ι ς. Ὁ προσβληθεὶς ἐκ μηνιγγίτιδος αποκλείεται ἀμέσως τῆς φοιτήσεως ἐπὶ 40 ἡμέρας, τὸ χρονικὸν τοῦτο ὄριον δύναται νὰ ἀξερῆθῃ, ἐὰν ὁ λαθεὶς ἐκ μηνιγγίτιδος παρουσιάσῃ σημεῖα χρονίου κατάρρου τῆς ρινὸς (κέρυθα) ἀποτόκῳ τῆς νόσου, δι' οὗ ἐνδέχεται νὰ εἶναι εἰσέτι ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς συμμαθητὰς του. Οἱ σύννοχοι τοῦ μαθητοῦ αποκλείονται ἐπὶ 40 ἡμέρας εἴτε ἐπικοινωνήσιν μετ' αὐτοῦ εἴτε μή. Ὁ χρόνος οἴστος τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς φοιτήσεως δύναται νὰ συντορευθῇ, ἂν ὁ παθὼν ἢ ὁ σύννοχος προσαγάγῃ εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ σχολεῖου πιστοποιητικὸν ἀνεγνωρισμένον μικροβιολογείου ἐμφαίνον τὴν ἀπουσίαν τοῦ μικροβίου τῆς μην. ἀπὸ τῆς ρινοφάρυγγος. Ἐπακολουθεῖ ἀπολύμανσις τοῦ σχολεῖου, καίτοι σήμερον ἀπεδείχθη ὅτι ὁ μηνιγγόκοκκος ἐλάχιστα ἀντέχων εἰς τὴν ἀποξήρανσιν καταστρέφεται διὰ τῆς τήρησεως ἀσπιδίου καθαριότητος τοῦ διδασκῆριου καὶ τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ὄρων τοῦ ἀερισμοῦ καὶ προσηλιασμοῦ ἄνευ τῆς ἀνάγκης

Ἡ φηλοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἐκτελέσσεις εἰδικῆς ἀπολυμάνσεως (1). Ἐπιτρέπεται δ' ἡ ἐκ νέου φοίτησις εἰς τὸ σχολεῖον εἰς τὸν ἐκ μηνιγγίτιδος νοσήσαντα, ἀφ' οὗ προηγουμένως ὁ διδάσκαλος βεβαιωθῆ, ὅτι ἐξτελέσθη ἀπολυμάνσεις τοῦ οἴκου, ἐνδυμάτων, βιβλίων καὶ σώματος αὐτοῦ. Ἐν περιπτώσει μεγάλης ἐπιδημίας τῆς νόσου ταύτης κλείεται ἐπί τινα χρόνον τὸ σχολεῖον.

5. Ἰλαρά.

Ἡ νόσος αὕτη, συγγνωστῆ οὖσα ἐν τῷ σχολεῖῳ, προσβάλλει σχεδὸν ἅπαντας τοὺς παῖδας. Τὸ προκαλοῦν αὐτὴν μικρόβιον μέχρις ὥρας δὲν ἀνεκκλύφθη, φαίνεται ὅμως νὰ ἐδράζηται κυρίως ἐν τοῖς πτυέλοις, ἐν τῇ βλέννῃ τῆς ρινὸς καὶ φάρυγγος καὶ ἐπὶ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος, μεταδιδόμενον διὰ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου πρὸς τοὺς πάσχοντες συναφείας. Γίνεται δὲ ἡ μετάδοσις οὐ μόνον κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐξανθήσεως καὶ τὸ τῆς ἀπολεπίσεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ προδρομικὸν τῆς δι' εἰσπνοῆς τῶν κατὰ τὴν βῆχχα καὶ τὸ πῆξισμα ὑπὸ τῶν ἀθελίων ἐκσφενδονιζόμενον σταγονιδίων. Ἡ ἐπιποσίς διαρκεῖ 10-14 ἡμέρας, χαρακτηρίζεται δ' ἡ νόσος αὕτη δι' ἐξανθήματος ἐκ πολλῶν μικρῶν ἐρυθρῶν κηλίδων ἀναφανομένων καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος μετ' ἐντόνου πυρετοῦ. Γενικῶς θεωρεῖται καλοῦθης νόσος, καίτοι οὐχὶ σπανίως ἐπέρχεται ἐξ αὐτῆς ἢ τῶν ἐπιπλοκῶν αὐτῆς (βρογχίτιδος, ὠτίτιδος, κ.λ.π.) θάνατος.

Π ρ ο φ ὄ λ α ξ ι ε . Ἀπαγορεύεται ἡ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησις εἰς πάντα ἐξ ἱλαρῆς προσβληθέντα μαθητὴν μέχρις ἵασιως πλήρους, ἢται περὶ τῆς τρεῖς ἐβδομάδας, ὅσῳ δ' ἐγκριότερον ἐνεργεῖται ἢ ἐκ τοῦ σχολείου ἀπομάκρυνσις τοῦ ἀσθενοῦς, τοσαύτω περισσώτερον προλαμβάνομεν τὴν ἐξάπλωσιν τῆς νόσου καὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν μαθητῶν. Διὰ τοῦτο προσπάθεια καταβάλλεται, ὅπως ἀποπέμπηται τοῦ σχολείου πᾶν παιδίον ὑποπτον δι' ἱλαρὰν ἢ εὐρισκόμενον κατὰ τὸ προδρομικὸν αὐτῆς στάδιον ἀναγνωριζόμενον διὰ βῆχας καὶ ὀφθαλμορρινικῶν κατάρρου. Ἀποκλείονται ὡσαύτως καὶ οἱ συνοικοὶ (καὶ οἱ ὀπωσθήποτε ἐπικοινωνοῦντες τῷ ἀρρώστῳ) ἐπὶ ἵσον χρονικὸν διάστημα (16-20 ἡμ.). Συνήθως οὐδεμία ἀπολυμάνσις ἐνεργεῖται δι' ἱλαρὰν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα διακοπὴ μαθημάτων τοῦ σχολείου διὰ τὴν νόσον ταύτην θεωρεῖται ἀναφελῆς καὶ ἄλογος ὑφ' ὅλων τῶν ὑγειονολόγων τῶν σχολείου, πλὴν ἐξαιρετικῶν περιστάσεων.

(1) Ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἄ. οὐδεμία ἐνέργεια ἀπολυμάνσεως ἐν τοῖς διδασκῆσι διὰ τὴν νόσον μηνιγγίτιδα ἐκτελεῖται σήμερον, ἀλλὰ καταβάλλεται προσπάθεια ἵνα οἱ ἀνωτέρω ὑγεινοὶ ὅροι ἐφαρμόζονται αὐστηρῶς καὶ ἰδίως ἡ ἐγκριτος ἀπομόνωσις τῶν προσβληθέντων ἐκ μηνιγγίτιδος καὶ τῶν συνοίκων αὐτῶν.

6. Ἀνεμοσευλογία

Συχνότατη καὶ αὐτὴ εἰς τὴν κάτω τῶν δέκα ἐτῶν ἡλικίαν. Τὸ μικρόβιον αὐτῆς ἄγνωστον. Εἶναι νόσος ἐξανθηματικὴ μετὰ πυρετοῦ, καλοήθητος. Ἡ ἐπέφαισις διαρκεῖ περὶ τὰς 15 ἡμέρας.

Ἡ συνολικὴ διάρκεια τῆς νόσου μετὰ τοῦ σταδίου ἀπολείπεισως ἀνέρχεται εἰς 1—11)2 ἐβδομάδας.

Προφύλαξις. Ὁ παθὼν μαθητὴς ἀποκλείεται ἀπὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως μέχρι ἰάσεως (οὐδέποτε ὅμως ὀλιγώτερον τῶν 15 ἡμερῶν).

7. Παρωτίτις ἐπιδημική.

Ἡ νόσος αὕτη προσβάλλει κυρίως τοὺς ἀπὸ 5—15 ἐτῶν μαθητάς, εὐκόλως διαδιδόμενη ἐν εἴδει ἐπιδημίας ἐν τῷ σχολείῳ. Ἐχει ἐπέφαισιν 14—20 ἡμερῶν, μεθ' ἣν ἄρχεται ἡ νόσος δι' ἐντόνου πυρετοῦ μετ' ἐπωδύνου ἐξοιδήσεως τῆς μιᾶς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν παρωτίδων καὶ δυσκαταποσίας. Μεταδίδεται κυρίως διὰ τῆς ἐπαφῆς καὶ δὴ διὰ μέσου τοῦ σιέλου τοῦ πάσχοντος, ἐν ᾧ φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν τὰ παθογόνα αἴτια τῆς νόσου.

Ἡ παρωτίτις δὲν εἶναι ἀπληλαγμένη ἔστιν ὅτε ἐπιπλοκῶν (ἀπλῆ ἢ διπλῆ ὀρχίτις, ὠτίτις).

Προφύλαξις. Πᾶς παῖς προσβληθεὶς ἐκ παρωτίτιδος ἀποκλείεται τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως ἐπὶ 21 ἡμέρας, οἱ δὲ σύνοικοι αὐτοῦ ἐπὶ 24. Συνιστᾶται δ' ἀντισηψία τοῦ στόματος τῶν μαθητῶν καὶ πολλάνις, ὅταν πολλαὶ περιπτώσεις τῆς νόσου ἐπισημαίνωσιν ἐν τινι σχολικῇ αἰθούσῃ ἐνεργεῖται καὶ ἀπολύμανσις αὐτῆς.

8. Γρίπη.

Λίαν μεταδοτικὴ νόσος μεταδιδόμενη διὰ τῶν σταγονιδίων τῶν ἀπὸ τῆς ρινὸς καὶ τοῦ στόματος τοῦ πάσχοντος ἐκσπενδονιζομένων, αἴτια περιέχουσιν ἀπειρίαν τοῦ εἰδικοῦ αὐτῆς μικροβίου τοῦ ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Pfeiffer. Ἐπέρχεται εἰς τὰ σχολεῖα ἐν εἴδει ἐπιδημίας καὶ δὲν στερεῖται ἔστιν ὅτε σοβαρῶν ἐπιπλοκῶν. Ἡ ἐπέφαισις αὐτῆς διαρκεῖ ἐπὶ 2—6 ἡμέρας.

Προφύλαξις. Δύσκολον εἶναι ἡ χρῆσις ἀποτολεσματικῶν αὐτῆς προφυλακτικῶν μέτρων, διότι ἡ νόσος διαχέεται καὶ διαδίδεται μετὰ τόσης ταχύτητος, ὥστε ὅταν ἀπομονώσωμεν τοὺς ὑπόπτους διὰ γρίπην, ἡ μόλυνσις ἔχει ἤδη συντελεσθῆ καὶ ἡ νόσος μεταδοθεῖσα θέλει ἀναφανεῖ σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς μαθητάς. Πάντως ὅμως πρὸς παρακώλυσιν τῆς μεγάλης ταύτης διαδόσεως λυσιτελεῖ κρίνεται ἡ ἀπαγόρευσις τῆς εἰς τὰ σχολεῖα

φοιτήσεως εἰς πάντα πλῆδη παρουσιάζονται καταρροϊκὰ φαινόμενα τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων μετὰ κεφαλγίας γενικῆς κακουχίας, πυρετοῦ κλπ. συνιστᾶται δ' ἐπίσης ἀντισηψία στόματος καὶ ρινὸς ἐπιμελής καθαρὸς μαθητῶν καὶ σχολείου καὶ ὁ ἐπαρκὴς ἀερισμὸς καὶ προσηλιασμὸς τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν, διότι τὸ μικροβίον τῆς γρίπης εἶναι πεποικισμένον διὰ μικρᾶς ἀντοχῆς πρὸς τὴν ἀποξήρανσιν καὶ θνήσκει εὐκόλως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς καὶ ἰδία τοῦ ἡλιακοῦ (βλ. ἐν τέλει σελ. 61 εἰδ. ἐγκύκλιον).

9. Κοκκύτις.

Ἡ νόσος αἴτη οὐχὶ σπανίως ἐμφανίζεται μετὰ τῶν εἰς τὸ σχολεῖον φοιτῶντων, εἶναι λίαν μεταδοτικὴ, διὰ τῶν προϊόντων τῆς ἀποχρέψεως καὶ τῶν σταγρονιδίων τῶν ἰδία διὰ τῆς βηχός, πταρμοῦ ἢ ὀμιλίας τοῦ πάσχοντος ἐκπεμπομένων.

Ἡ κοκκύτις διαρκεῖ πολλὰς ἐβδομάδας, 6—8 ἔστιν ὅτε καὶ πλέον. ἄρχεται δὲ συνήθως δι' ἀπλῆς ξηρᾶς βηχός, μεθ' ἧς ἐπακολουθεῖ ἡ εἰδικὴ κατὰ παροξυσμοὺς ἐπερχομένη σπασμωδικὴ βῆξις καὶ μάλιστα κατὰ τὴν νύκτα. Πολλάκις ἐπακολουθοῦσιν ἐπιπλοκαὶ κακοήθους χαρακτῆρος καὶ δὴ βρογχοπνευμονίαι κτλ. ἡ τοιούτη ἐξάντλησις τοῦ ὀργανισμοῦ, ὥστε νὰ καθίσταται οὗτος ἔδραφος πρὸς ἀνάπτυξιν ἄλλων νόσων, ὡς τῆς φυματιώσεως.

Προφύλαξις. Ὁ πάσχων μαθητὴς ὡς οἷόν τε ἐνωρίτερον ἀποκλείεται ἀπὸ τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον (εὐθὺς δηλ. ὡς παρουσιάσῃ βῆξις μὴ συνοδευμένην ὑπὸ ἀναλόγων πρὸς αὐτὴν καταρροϊκῶν σημείων), πρὸς πρόληψιν περαιτέρου ἐξαπλώσεως τῆς νόσου εἰς τὸ σχολεῖον ἐπιτρέπεται δ' αὐτῷ ἡ φοιτήσις μόνον ἂν παρῆλθον 30 ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἐντελοῦς ἐξαλειψέως τῶν παροξυσμῶν τῆς βηχός βεβαιουμένης δι' ἱατρικοῦ πιστοποιητικοῦ.

Τινὲς ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς διακοπῆς τῶν μαθημάτων τοῦ σχολείου, ὅταν ἡ νόσος λίαν ἐν αὐτῷ ἐπεκτείνεται, οἱ πλεῖστοι ὅμως προτιμῶσι τὴν διαδοχικὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ σχολείου παντὸς προσβαλλομένου ἐκ κοκκύτιδος μαθητοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἐπιδημία τῆς νόσου προσβάλλῃ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ πλέον τοῦ ἐνὸς τρίτου τῶν μαθητῶν, ὅποτε ἐπιβάλλεται πλέον ἡ διακοπὴ.

10. Κοιλιακὸς τύφος.

Ὁ κοιλιακὸς τύφος, ἢ ἄλλως τυφοειδῆς πυρετὸς καλούμενος, προκαλεῖται ὑπὸ εἰδικοῦ μικροβίου, ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Eberth. Τὸ μικροβίον τοῦτο ἀπρβάλλεται τοῦ πάσχοντος σώματος κυρίως μετὰ τῶν ἀποχωρημάτων καὶ τῶν οὐρῶν (βακτηριουρία), τοῦθ' ὕπερ ἐνέχει σημασίαν, διότι ταῦτα διασπειρόμενα πανταχοῦ

μολύνουσι, τούτο μὲν, τοὺς περὶ τὸν τυφικὸν ἄρρωστον, οἵτινες ἔρχονται εἰς ἀμεσον πρὸς αὐτὸν συνάφειαν (ἐκτὸς ἂν προσέχουν νὰ πλύνωνται μεθ' ἑκάστην ἐπαφήν), τοῦτο δέ, τὰ περὶ αὐτὸν διάφορα ἀντικείμενα, ἱμάτια, οὐροδοχεῖα κτλ.* δυνατὸν δὲ ἀμέσως νὰ μολύνωσιν ἀνθρώπους καὶ μακρὰν τοῦ τυφικοῦ προσώπου εὐρισκομένους, ὅταν τυχὸν μικροβιοφόρα ἀποχωρήματα ἢ οὖρα εἰσέλθωσιν εἰς τὸ πόσιμον ὕδωρ (τοῦθ' ὅπερ δὲ εἶναι δύσκολον ὅταν τὸ ὑδραγωγεῖον ἢ τὰ διάφορα φρέατα κτλ. ἕξ ὧν γίνεται ἡ ὑδρευσις τῶν κατοίκων, δὲν εἶναι κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς κατασκευασμένα) ἢ μεταφερθῶσι δι' ἄλλων μέσων ὡς π. γ. διὰ τῶν ποδῶν, τοῦ κοινοροῦ. Ἐπίσης ἡ νόσος αὕτη μεταδίδεται διὰ τοῦ γάλακτος, σιτίων, λαγάνων, ὅταν ταῦτα ᾧσι μεμολυσμένα καὶ δὲν βράζονται.

Ἡ ἐπόχισις τοῦ τύφου εἶναι 8—15 ἡμερῶν.

Προφύλαξις. Ἀποκλεισμός ἀπὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως τοῦ προσβληθέντος μαθητοῦ ἐπὶ 30 εἰσέτι ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἰάσεως καὶ ἀπολυμάνσεως τοῦ σώματος αὐτοῦ, τῶν βιβλίων, ἐνδυμάτων καὶ τοῦ οἴκου. Ἐπιμελής καὶ συγνή ἀπολύμανσις τῶν ἀποχωρητηρίων τοῦ σχολείου διὰ γάλακτος ἀσβέστου. Ἐπίβλεψις ἐπὶ τῆς καθαριότητος τῆς ὑδαταποθήκης καὶ τοῦ ποσίμου ὕδατος τοῦ σχολείου. Ἐν ἀνάγκῃ (ἐπιδημία τύφου κλπ) πόσις ὕδατος πρότερον βρασθέντος καὶ προληπτικὸς ἐμβολιασμός διὰ τοῦ ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου.

11. Φυματίωσις.

Πολλάκις ἀνευρίσκεται ἐν τῷ σχολείῳ ἡ φυματίωσις τῶν μαθητῶν ἢ διδασκάλων, χρονία καὶ λίαν σοβαρὰ λοιμώδης νόσος, εὐκόλως μεταδιδόμενη. Τὸ εἰδικὸν αὐτῆς μικροβίον ἀνεκάλυψεν ὁ Koch.

Ἡ κυριώτερα πηγὴ μολύνσεως εἶναι ἡ διὰ τῶν πτυέλων τῶν φθισικῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἑκατομμύρια μικροβίων περιέχονται καὶ ἅτινα ἀποξηραίνόμενα εἰσπνέονται ὑπὸ τῶν ὑγιῶν, καὶ ἡ διὰ τῆς προαναφερθείσης ἐκτινάξεως κατὰ τὴν βῆχα, πταρμὸν ἢ ὀμιλίαν τοῦ φθισικοῦ μικροβιοφόρων σταγονιδίων, ἅτινα εἰσπνέόμενα εἰσδύουσιν ἐντὸς τοῦ πνεύμονος τοῦ ὑγιῶς καὶ μεταδίδουσιν τὴν νόσον.

Προφύλαξις. Πᾶς ὑποπτος διὰ πνευμονικὴν φυματίωσιν μαθητῆς, ἔστω ὅπως παραπέμπηται εἰς ἰατρὸν πρὸς διάγνωσιν τῆς νόσου ἐν περιπτώσει δὲ θετικῇ νὰ ἀποκλειθῆται τοῦ σχολείου. Ὁμοίως καὶ ἐν ἡ περιπτώσει πρόκειται περὶ πάσχοντος διδασκάλου ἢ τινος τοῦ προσωπικοῦ τοῦ σχολείου.

Συχνότερον ἐν τῷ σχολείῳ ἀπαντῶνται αἱ λεγόμεναι χεῖρουργικαὶ φυματίωσεις, ἧτοι ἡ φυματίωσις τῶν

των αδένων (χοιράδες), ή του περιτοναίου, των οστών, του δέρματος κλπ. πολλοί τούτων διανοιγόμενοι προς τὰ έξω καταλήγουσιν εις γένεσιν συριγγωδών πόρων (συρίγγια) επί μακρόν πυορροούτων και λίαν μεταδοτικών. Τους ούτω πάσχοντας πηδῶς ἀφαιρεί ο διδάσκαλος νά αποπέμπη του σχολείου μέχρη ίάσεως, έκτός έν φέρουν επί των άνωκτων και πυορροούτων πληγών των καλώς προσηρησμένον επίδεσμον, ώστε αύτοι νά καλύπτονται καλώς.

Είς τον διδάσκαλον επίσης έναπόκειται νά διδάξη εις τους μαθητάς του και τὸ προσωπικόν του σχολείου, ὅτι ή φθίσις μεταδίδεται κατ' έξοχήν δι' εἰσπνοῆς των έν τῷ κοινορτῷ εύρισκομένων μικροβίων αύτῆς και των έκ του στόματος του φθισικοῦ έκπεμπομένων μικροβιοφόρων σταγονιδίων. Τά μικρόβια δὲ ταῦτα εύρίσκονται έν τῷ κοινορτῷ προσερχόμενα έκ των πτυέλων φθισικῶν άτομων, έχόντων τήν κακήν συνήθειαν νά πτύουν εις τὸ πάτωμα. Πρῶτον λοιπόν μέτρον επιβάλλεται οὐδέποτε νά σαρώνηται ή σχολική αίθουσα διὰ του κοινοῦ σταγνοῦ σαρώθρου, διὰ του ὁποίου ο κοινορτός δύναται νά κίωρηθῆ επί μακρόν εις τον λέρα και διὰ τῆς ρινός και του στόματος του άνακνύοντός μαθητοῦ νά φθάσῃ εις τους πνεύμονας, αλλά δι' ύγρου πανίου νά καθαρίζηται τὸ δάπεδον, δι' ύγρῶς αὐτοῦ απομάξεως, κατόπιν δὲ τὰ πανία ταῦτα νά βράζωνται.

Δεύτερον μέτρον εἶναι οὐ μόνον έν τῷ σχολείῳ νά μη πτύουν κατὰ γῆς οί εις αὐτὸ φοιτῶντες, αλλά νά καταβάλληται προσπάθεια έκ μέρους του διδασκάλου, ὥστε νά συνειθίζουν τούτο και έκτός του σχολείου. Καλόν μάλιστα εἶναι, ὅπως πάντα τὰ σχολεῖα ἐφοδιασθῶν δι' ειδικῆς πτυελίστρας, έν ἣ νά πτύουν οί μαθηταί και διδάσκαλοι, ὅπως τούτο γίνεται εις τὰ πλεῖστα εὐρωπαϊκά σχολεῖα.

12. Πνευμονία, ἐρυσίπελας, άμυγδαλίτις, ὠτίτις.

Ἀποκλείεται ἀπό τῆς εις τὸ σχολεῖον φοιτήσεως ο μαθητής επί ὀκτὼ ἡμέρας ἀπό τῆς ίάσεως.

13. Δυσεντερία, παράλυσις των παιδων (πολιομυελίτις).

Αἱ νόσοι αὗται ἀπεδείχθη ὅτι εἶνε μολυσματικαί και πολλάκις ἐπέρχονται δίχην ἐπιδημιῶν. Ἀπομακρύνεται του σχολείου τὸ προσβληθὲν παιδίον και οί σύνοικοι αὐτοῦ επί μὲν δυσεντερίας επί 28 ἡμέρας ἀπό τῆς ίάσεως, βεβαιουμένης δι' ιατρικοῦ πιστοποιητικοῦ, επί δὲ παραλύσεως των παιδων επί 30 ἡμέρας μετρουμένης ἀπό τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου.

14. Νόσοι τῶν ὀφθαλμῶν.

Γενικὸς κανὼν. Πᾶς παῖς φοιτῶν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ παρουσιάζων πυώδη ἔκκρισιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, δεόν ὅπως ἀποπέμπηται ἐξ αὐτοῦ μέχρι ἰάσεως, ἐπὶ ἀμφιβολιῶν δὲ νὰ ταποθετῆται εἰς ἰδιαιτέρον θρανίον.

Συχνὰ ἐν τῷ σχολεῖον εἶναι ἡ βλεφαριτίτις, ἡ κερατιτίτις καὶ αἱ ἐπιπεφυκίτιδες. Ἐκ τῶν τελευταίων λίαν μεταδοτικὴ μεταξὺ τῶν μαθητῶν εἶναι ἡ καταρροϊκὴ ἐπιπεφυκίτις (κ. πονόμματος) καὶ ἡ τριχοματώδης ἐπιπεφυκίτις, τὸ κοινῶς καλούμενον τράχωμα τῶν ὀφθαλμῶν, ὅπερ πολλάκις δίκην ἐπιδημιῶν ἐνέσκηψεν εἰς τὰ σχολεῖα, λόγῳ τῆς μεγάλης μολυσματικότητος αὐτοῦ. Τὸ τράχωμα εἶναι χρόνια νόσος, ἡ δὲ μετάδοσις αὐτῆς γίνεται κυρίως διὰ τοῦ πυώδους ἐκκρίματος τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται κατὰ τὸ ὅξυ στάδιον τῆς νόσου. Διὰ τοῦτο πρὸς προφύλαξιν τῶν μαθητῶν, ἀνάγκη παρίσταται ὅπως ἀμέσως ἀποκλείεται τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως, πᾶς παῖς, (ἢ καὶ διδάσκαλος), ἐφ' ὅσον παρουσιάζει ἔστω καὶ ἐλαχίστην πυόρροϊαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν συνιστᾶται δὲ τοῖς λοιποῖς μαθηταῖς θήρησις καθαριότητος τῶν χειρῶν καὶ αὐστηρὰ ἀποφυγὴ πάσης διὰ χειρῶν ἢ ρινομάκτραν, ἐπιτριβῆς τῶν ὀφθαλμῶν (βλ. σχετικὴν ἐγκύκλιον ἐν τέλει).

15. Νόσοι τοῦ δέρματος.

Αἱ συχνότερον ἀπαντώμενα μεταξὺ τῶν μαθητῶν δερματικαὶ νόσοι εἶναι:

Ὁ ἄχωρ (κ. κασίδα), ὀφειλόμενον εἰς τὸν νηματομύκητα τοῦ Schönlein, λίαν μεταδοτικὴ νόσος. Προσβάλλει τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς, ἀποχρωματίζει τὰς τρίχας σχηματίζον κίτρινα λέπια μετ' ἐφελκίδων καὶ φέρει τοιχοπτώσιν.

Ὁ τριχοκείρας ἑοπέης (κ. τριχοφάγος) ὀφειλόμενος εἰς τὸ τριχοφύτον τοῦ Gruby σχηματίζει ὠσειδεῖς ἢ κυκλικὰς ἐπέπιλωμένας τριχῶν ἐκτάσεις κατὰ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς.

Ἡ ψώρα, ὀφειλομένη εἰς τὸ ἄκαρι τῆς ψώρας, σαρκόπτῃς Scabiei, ὅπερ εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ δέρματος ὀρύσσον μικρὰς σήραγγας καὶ ἐπιφέρειν σφοδρὸν κνισμόν. Ἡ μικρὰ αὕτη ἀλλὰξ, χρησιμεύει ὡς σημεῖον παθολογικόν, ἀπαντᾶται εἰς τὰς χεῖρας καὶ κυρίως τὰ μεσοδακτύλια διαστήματα, τὰς μασχάλας καὶ ἄλλαχού.

Ἀπαντα τὰ δερματικὰ ταῦτα νοσήματα ὡς καὶ αἱ ἐσχάτως σπουδασθεῖσαι διάρροαι τριχοφυτίαι, εἶναι λίαν μεταδοτικὰ καὶ δεόν ὅπως πᾶς μαθητῆς καὶ ὑποπτα ἔτι παρουσιάζων σημεῖα τῶν ὡς ἄνω νόσων ν' ἀποκλειῆται τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως μέχρις ἐντελῆς ἰάσεως καὶ ἐπιμεμελημένης ἀπολυμάνσεως.

τοῦ σώματος μὲν αὐτοῦ διὰ γενικοῦ σπικανοῦχου λουτροῦ, τῶν δ' ἐνδυμάτων διὰ βρασμοῦ. Εἰδικῶς δὲ προκειμένου περὶ μεταδοτικῆς νόσου τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς ἐπιτρέπομεν τὴν εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησιν ὑπὸ τὸν ὅρον οἱ πάσχοντες νὰ ἔχουν πάντοτε κεκαλυμμένην τὴν κεφαλὴν διὰ στενωτάτου πιλίσκου.

Οὐχὶ σπανίως τέλος ἐνεκεν ἐλλείψεως τῆς δεύσης καθαριότητος ἀπαντᾶται παρὰ πολλοῖς μαθηταῖς ἡ φθειρίαισις. Ἡ νόσος αὕτη παρασιτικὴ οὖσα προκαλεῖται ὑπὸ τριῶν εἰδῶν ἐντόμων, τῶν φθειρῶν τῆς κεφαλῆς, τοῦ σώματος καὶ τῆς ἡβης. Πᾶς πᾶσις φθειρῶν ἀποπέμπεται τοῦ σχολείου, μετ' ἐγγράφου σημειώσεως τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ κηδεμόνας αὐτοῦ, ἐν ἧ νὰ ἀναγράφηται ἡ αἰτία τῆς ἀποπομπῆς, μέχρις οὗ καθαρισθῇ καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν φθειρῶν.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

Ἀριθ. πρωτ. 2101.

*Περὶ προφυλάξεως τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων
ἀπὸ τῶν ὄξειων λοιμωδῶν νόσων.*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤῸ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ ἐπιστήμη, ἀγνοοῦσα τὰ αἷτια καὶ τὸν τρόπον τῆς μεταδόσεως τῶν λοιμωδῶν ἢ μολυσματικῶν νόσων παρίστατο ἐντελῶς ἰνίκανος νὰ προλάβῃ ἢ παρακωλύσῃ τὴν μετάδοσιν αὐτῶν. Ἀπ' οὗτο ὅμως ἀνεκαλύφθησαν τὰ παθογόνα αἷτια τῶν νοσημάτων τούτων, ἦτοι τὰ μικρόβια, καὶ ἐξηκριβώθη ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως ἐνὸς ἐκάστου λοιμώδους νοσήματος, ἡ νόσος ἔπαυσε νὰ θεωρῆται ὡς σύμβαμα μοιραῖον, ὅπερ ἀναποδράστως ὤφειλέ τις νὰ ὑποστῇ καὶ ἀπεδείχθη ὅτι αἱ πλεῖστα λοιμώδεις νόσοι, ἂν μὴ ἀπασα εἶνε ἀποφευκταί, ἄρκει νὰ καταβάλληται δεόντως φροντίς πρὸς προφύλαξιν ἀπ' αὐτῶν, δι' ὧν μέσον διδάσκει ἡ ὑγιεινὴ.

Κατ' ἐξοχὴν δ' ἐν τῷ σχολείῳ παρίσταται ἀνάγκη αὐστηρότερον νὰ τηρῶνται οἱ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων, πανό-

νες τῆς ὑγιεινῆς, διότι ἐν αὐτῷ συχνότερον κῆτσι ἐμφανίζονται μετὰ θανατηφόρων ἐνίστα ἀποτελεσμάτων καὶ εὐκολώτερον διαδίδονται λόγῳ τῆς ἀμέσου καὶ στενῆς ἐπικοινωνίας τῶν παιδῶν.

Αἱ κυριώτεραι ὑδηγίαι αἱ ἀφορώσαι τὴν προφυλακὴν τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀπὸ τῶν ὀξέων λοιμοῶδων νοσημάτων εἶναι αἱ ἑξῆς.

α') Ἀυστηρὰ τήρησις τῶν ὑγιεινῶν ὄρων τοῦ ἀερισμοῦ φωτισμοῦ καὶ καθαριότητος τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν, ἀποχωρητηρίων καὶ ὑδατοκποθήκης τοῦ σχολεῖου.

β') Ἐπιμελὴς ἐλεγχος τῆς καθαριότητος τῶν μαθητῶν.

γ') Πᾶς μαθητὴς ἀπουσιάσας τοῦ σχολεῖου λόγῳ ἀσθενείας πλὴν τῶν τεσσάρων ἡμερῶν, δὲν γίνεται δεκτὸς εἰς αὐτό, ἐὰν μὴ προσαγάγῃ πιστοποιητικὸν ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου τοῦ θεραπεύοντος ἰατροῦ (ἢ, ἐν ἐλλείψει τούτου, τοῦ δημοτικοῦ ἰατροῦ), ἐν ᾧ νὰ ἀναγράφηται τὸ εἶδος τῆς νόσου ἐξ ἧς ἐπῆθε καὶ ἡ τελεία ἰασις αὐτοῦ.

Καθ' ἣν περίπτωσιν δὲ ὁ διδάσκαλος βεβαιωθῆ ὅτι πρόκειται περὶ λοιμοῶδους τινὸς νόσου, ὀφείλει νὰ ἀποπέμπῃ τὸν παθόντα μαθητὴν ἐκ τοῦ σχολεῖου μέχρις αὐ πᾶς κίνδυνος μεταδόσεως ἐκ τῆς μετὰ τῶν ὑγιῶν μαθητῶν ἐπικοινωνίας τοῦ νοσήματις περὶελθῆ. Οὕτω:

1) Πᾶς πάσχων ἐκ διφθερίτιδος, ὀστρακιάς, μηνιγγιτιτιδος, τύφου καὶ εὐλογίας, νόσον ἐκ τῶν βχυτέρων καὶ μᾶλλον μεταδοτικῶν, ἀποκλείεται τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως τοῦλάχιστον ἐπὶ τεσσαρακονταπενθήμερον. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, ἐπιτρέπεται ἢ ἐκ νέου εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσις τοῦ νοσήσαντος, ἀφοῦ ὅμως προηγηθῆ συστηματικὴ ἀπολύμανσις τοῦ οἴκου αὐτοῦ, τῶν ἐνδυμάτων, βιβλίων κλπ. καὶ ἐκτελεσθῆ ἐπιμελὴς καθαρισμὸς τοῦ σώματος διὰ λούσεως τὰ μεμολυσμένα βιβλία καὶ τὰ εὐτελοῦς ἀξίας ἀντικείμενα, ὡς ἀθύρματα, τετράδια, κουνῦλια κλπ. εἶναι προτιμότερον νὰ κακιστρέσωνται διὰ τοῦ πυρός.

2) Πᾶς πάσχων ἐξ ἰλαράς, ἀνεμοσευλογίας, παρωτίτιδος, γρίπκης, κοκκύτιδος, ἀμυγδαλίτιδος καὶ λοιπῶν ὀξέων λοιμοῶδων νόσων, ἐκτὸς τῶν ἀπαριθμουμένων ἠνωτέρω ἐν γ' περιπτώσει 1, δέον ὅπως ἀποκλείηται τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως μέχρις τελείας ἰάσεως. Ἐπιτρέπεται δὲ πάλιν ἢ φοιτήσις αὐτῷ μετὰ ἁπλοῦν καθαρισμὸν σώματος καὶ ἐνδυμάτων συνήθως δὲν ἐνεργεῖται εἰδικὴ τις ἀπολύμανσις.

3) Οἱ ἐκ τραχώματος τῶν ὀφθαλμῶν πάσχοντες μαθηταὶ ἢ διδάσκαλοι ἀποκλείονται τοῦ σχολεῖου, ἐφ' ὅσον παρουσιάζουσι πυόρροιαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔστω καὶ ἐλαχίστην.

δ') Ἀποκλείεται ὁμοίως τοῦ σχολεῖου ἐπὶ τὸν αὐτὸν χρόνον

καὶ πᾶς ὑγιῆς μὲν, συνοικῶν δὲ ἢ ἐπικοινωνῶν τῷ νοσήσαντι ἐξ ὀξείας λοιμώδους νόσου, ὡς π. γ. οἱ φοιτῶντες τυχόν εἰς τὸ σχολεῖον ἀδελφοὶ πάσχοντες ἐκ διφθερίτιδος, μηνιγγίτιδος, ἠλαρχῆς κλπ. ὁ διδάσκαλος ἢ ὁ ἐπιστάτης τοῦ σχολείου, ὃν τέκνον ἢ ἕτερον μέλος τῆς οἰκογενείας, συνοικῶν αὐτοῖς, προσεβλήθη ἐκ λοιμώδους ὀξείας νόσου καὶ οὕτω καθεξῆς, ἐκτός ἂν διέκοψαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ληθενοῦς.

ε') Ἐπιμελῆς καὶ συστηματικὴ ἀπολύμανσις τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν, τῶν ἀποχωρητηρίων καὶ συνόλου ἐν γένει τοῦ σχολείου διὰ φορμύλης ἢ ἀντισηπτικῶν ὑγρῶν, ἐν ᾧ κρούσμα διφθερίτιδος, ὀστρακίαις, μηνιγγίτιδος, τύφου ἢ εὐλογίας ἀνεφάνη.

Εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις (μεγάλῃς ἐπιδημίαις κακοήθους χαρακτῆρος) δεόν νὰ γίνῃ ἀπολύμανσις καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κακοήθεστέρων ὀξείων λοιμωδῶν νόσων, ἠλαρχῆς παρωτίτιδος, κοκκύτιδος καὶ τῶν τριούτων.

ε') Διακοπὴ τῶν μαθημάτων μῆς ἢ πλειόνων τάξεων ἢ καὶ ὀλακλήρου τοῦ σχολείου ὅταν ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι σημειωθῶνται ἐν αὐτῷ ἀλληπάλληλα κρούσματα ὀξείας τινὸς λοιμώδους νόσου, ἢ ὅταν πρόσωπὸν τι, κατοικῶν ἐντός τοῦ σχολείου, προσεβλήθῃ καὶ δὲν κατορθωθῇ ἡ ἐγκαιρὸς ἀπομύκρυνσις αὐτοῦ ἐκ τοῦ σχολείου. Ἡ ἐπανόληθις τῶν μαθημάτων γίνεται μετὰ βεβαίωσιν τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς ἀπολύμανσεως τοῦ σχολείου.

ζ') Ἐγκαιρὸς ἀναγγελία εἰς τὸ γραφεῖον τῆς σχολικῆς ὑγεινῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπουργείου παντὸς κρούσματος ὀξείας λοιμώδους νοσήματος, καὶ

η') Ἀποποιήσιν ἐκ τοῦ σχολείου παντὸς μαθητοῦ μὴ προσφάτως ἀναδαμαλισμένου (τουλάχιστον ἀπὸ τριετίας) καὶ μὴ παραδοχῆ αὐτοῦ ποδὸς φοίτησιν, ἐὰν μὴ ἰνδαμαλισθῇ (1).

Τὴν τήρησιν τῶν ὁδηγῶν τούτων συνιστῶντες, ἀξιῶμεν τὴν ἀκριβῆ συμμόρφωσιν ὑμῶν πρὸς αὐτάς, πρὸς ὡς οἶόν τε ἀποτελεσματικωτέραν περιστολὴν τῆς νοσηρότητος τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Ἰανουαρίου 1912.

Ὁ Ὑπουργὸς
ΑΠ. Γ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ

Περ. Φρειδερίκος

(1) Βλ. σχετ. ἐγκύβλιον κατώτερο περὶ ἐμβολιασμοῦ.

Ἄριθ. πρωτ. 14612.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν μίσθωσιν ἰδιωτικῶν κτιρίων
διὰ τὴν χρῆσιν διδαστηρίων ἀπειτουμένων ὑγιεινῶν ὄρων.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. νομάρχας τοῦ Κράτους καὶ τοὺς λει-
τουργοὺς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Παρατηρήθη ὅτι πλεῖστα τῶν ἰδιωτικῶν ἰδία κτιρίων τῶν
μειοθωμένων διὰ τὴν χρῆσιν διδαστηρίων παρουσιάζουσι σπου-
δαίας ὑπὸ ὑγιεινῆν ἔποσιν ἐλλείψεις, δι' ὧν καθίστανται μεγάλως
ἐπιβλαβῆ ἐπὶ τῆς υγείας τῶν φοιτῶντων παιδῶν. Πρὸς ἔξρσιν
τοῦ ἀτόπου τούτου παραγγέλλομεν ὑμῖν, ὅπως κατὰ τὴν μίσθωσιν
ἰδιωτικῶν κτιρίων διὰ τὴν χρῆσιν διδαστηρίων λαμβάνητε ὑπ'
ὄψιν τοὺς ἐξῆς διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς υγείας τῶν μαθητῶν
ἀπαιτουμένους ὑγιεινοὺς ὄρους.

α') Τὸ σχολικὸν κτίριον νὰ ᾖ, εἰ δυνατόν, ἐλεύθερον κατὰ
τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευράς, παρ' αὐτὸ δὲ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχωσι
συλλογαὶ ἀκαθαρσιῶν ἢ στυσίμων ὑδάτων.

β') Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χώρου ἐκάστης σχολικῆς
αἰθροῦσης νὰ καταβάλληται φροντίς, ὅπως εἰς ἕκαστον μαθητὴν
ἀναλογῆ ἐπιφάνεια δαπέδου κατ' ἐλάχιστον 0,90 τετραγ. μέτρου
καὶ χῶρος ἀέρος ἐκ 4,50 κυβικῶν μέτρων.

γ') Ὡς πρὸς τὸν φωτισμὸν ἡ σχολικὴ αἴθουσα νὰ ἔχῃ ὅσον
τὸ δυνατόν περισσότερα παράθυρα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς, τῆς
μεσημβρινῆς, ἵνα ἐπιτυγχάνηται τοιοῦτοτρόπως ὁ μονοκλάγιος
ἐξ ἀριστερῶν φωτισμὸς.

Αἴθουσαι ἔχουσαι ἐν μόνον παράθυρον ἐπὶ ἐκάστης πλευρᾶς
παρέχουσιν ἀνεπαρκῆ φωτισμὸν. Ἐπαρκὴς φωτισμὸς θεωρεῖται
ὅταν ἡ ἐπιφάνεια τῶν παραθύρων εἶναι κατ' ἐλάχιστον ὅρον τὸ
1) ὅ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τῆς αἰθροῦσης.

δ') Τὸ δάπεδον τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν νὰ σύγκειται ἐξ ὑλι-
κοῦ εὐκόλως καθαριζομένου. Ὡς τοιοῦτον δὲ θεωρεῖται τὸ διὰ
πλακιδίων ἐκ τιμέντου ἢ διὰ λινελαίου ἐπιστρωμένον. Ὅπου
δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνευρεθῶσιν οἰκήματα μετὰ τοιοῦτου δαπέδου,

δύνανται νὰ γίνωσι δεκτὰ καὶ μετὰ ξυλίνου πατώματος, ἐὰν ὅμως τοῦτο εἶναι λεῖον, ἄνευ σχισμῶν καὶ ὀπῶν καὶ καλῶς ἐλαιοχρωματισμένον.

Ἐν δὲ τῷ συμβολαίῳ νὰ ἀναγράφηται ρητῶς ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ χρωματίζη τὸ δάπεδον, τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα διὰ διπλῆς στιβάδος ἐλαιοχρώματος, ἀπὸ τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς.

ε') Οἱ τοῖχοι νὰ ᾧσιν ἐπιχειρισμένοι δι' οὐσίας εὐκόλως πλυνομένης, οἷον ἐλαιοχρώματος. Ὅπου τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, ὁ ἰδιοκτήτης θὰ ἀναλάβῃ διὰ τοῦ συμβολαίου τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιχοίρῃ δι' ἀσβεστοχρώματος τοὺς τοίχους κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς.

ς') Τὰ παράθυρα νὰ εἶνε κατεσκευασμένα κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τὸ ἀνώτερον μέρος αὐτῶν νὰ ἀνοίγηται εὐκόλως χάριν ἀερισμοῦ. Νὰ προτιμῶνται δ' ἐκεῖνα τὰ οἰκήματα ὧν τὰ παράθυρα ἀνέρχονται ὅσον τὸ δυνατόν ὑψηλότερον πρὸς τὴν ὁροφήν, ὡς καὶ τὰ ἔχοντα ἐξώφυλλα πρὸς παρακώλυσιν ἐν ἀνάγκῃ τῆς εἰσόδου τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

ζ') Τὰ ἀποχωρητήρια νὰ κατασκευάζονται μεθ' ὑδραυλικῆς σφύρας καὶ ἀποθήκης ἀφθόνου ὕδατος, οὕτως ὥστε νὰ ἀποφεύγηται τελείως ἡ ἀνάδοσις δυσοσμίας.

Δεκτὰ ἐπίσης εἶναι οὐρητήρια ἐπαλειφόμενα δι' ἐλαίου ἀντισηπτικοῦ (σαπρόλης κλπ.). Τὸ δάπεδον τῶν ἀποχωρητηρίων νὰ εἶναι κατεσκευασμένον διὰ πλακῶν στενωτάτα πρὸς ἀλλήλας προσηρμοσμένων, οὕτως ὥστε νὰ ἀποφεύγηται ἡ ἐν τοῖς ἄρμοις αὐτῶν εἰσόδους τῶν οὐρῶν.

Ἀπαγορεύεται ἡ ἐνοικίασις οἰκημάτων ἔχοντων τὰ ἀποχωρητήρια κάτωθεν τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν· πρέπει νὰ εἶναι κτῆσι εἰς ἰκανὴν ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ κτιρίου ἀπόστασιν καὶ νὰ ὑπάρχῃ ἀριετὸς ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν, τοῦλάχιστον ἀνὰ 2 δι' ἐκάστην ἑκατοντάδα μαθητῶν, καὶ

η') Ἐν ἐκάστῳ σχολικῷ κτιρίῳ νὰ ὑπάρχῃ κατάλληλος ὕδαταποθήκη καθαριζομένη εὐκόλως καὶ πληρομένη ὑπὸ ἀφθόνου καὶ ὑγιεινοῦ ὕδατος, νὰ κλείηται πανταχόθεν ἐρμητικῶς, νὰ ἀναλογουῖσιν ἰνὰ τρεῖς κρουνοὶ δι' ἐκάστην ἑκατοντάδα μαθητῶν, εἰδικῶς κατεσκευαζόμενοι, ὥστε νὰ παρεμποδίζηται ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπαφὴ τῶν χειλῶν τοῦ πίνοντος παιδίου.

Τῆν τήρησιν τῶν ὁδηγιῶν τούτων συνιστῶντες ἀξιοῦμεν τὴν ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν ἀκριβῆ πρὸς αὐτὰς συμμόρφωσιν ὑμῶν πρὸς ὡς οἷόν τε ἀποτελεσματικωτέραν περιστολὴν τῆς νοσηρότητος τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Ἰουλίου 1912.

Ὁ Ὑπουργὸς

Ι. Δ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

Περ. Φρειδερίκος

Ἄριθ. πρωτ. 15712

Περὶ ἀπολυμάνσεως τῶν διδαστηρίων.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

**Πρὸς τοὺς κ. κ. γεν. διοικητάς, νομάρχας, δημάρχους
καὶ λειτουργοὺς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.**

Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς συνιστωμένων ἀποτελεσματικῶν μέτρων πρὸς προφύλαξιν τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀπὸ τῶν λοιμοδῶν νόσων, περὶ ὧν ἀναφέρει ἡ ὑπ' ἀριθ. 2404 τῆς 31 Ἰανουαρίου 1912 ἡμετέρα ἐγκύκλιος, τὴν πρωτίστην θέσιν κατέχει ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ συστηματικὴ ἀπολυμάνσις τῶν διδαστηρίων, δι' ἧς τὰ παθολόγια αἰτία τῶν λοιμοδῶν νόσων, τὰ μικροβία, καταστρέπονται, οὕτω δὲ ἀσφαλῶς ἀπαλλάσσεται ἡ σχολικὴ αἴθουσα ἀπ' αὐτῶν. Ἡ ἐνέργεια τῆς ἀπολυμάνσεως τοῦ οἰκήματός ὡς καὶ τῶν ὁποσδήποτε μολυνθέντων ἀντικειμένων τῶν πασχόντων ἐκ πανώλους, χολέρας, κίτρινου πυρετοῦ, ἐξανθηματικοῦ τύφου, εὐλογίας, λέπρας, διφθερίτιδος, ἐπιδημικῆς ἐγκεφαλονοστιᾶς μηνιγγίτιδος, ἐπιλογίου πυρετοῦ, ὑποστρόφου τύφου, φυματίωσης, δυσεντερίας, ὀστρακίης, κοιλιακοῦ τύφου (ἢ τυφοειδοῦς πυρετοῦ), σπληνάνθρακος, λύσσης καὶ μάλας, εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Ἰουνίου 1908 Β. Διατάγματος τοῦ Ἐπισημοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν (περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 'ΓΣΝ') ἐκτελουμένη ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, κατόπιν σχετικῆς δηλώσεως ἢ καὶ αὐτεπαγγέλτως ὑπ' αὐτῆς. Ἐν τῷ σχολεῖν τὰ συνηθέστερον ἀπαντώμενα νοσήματα εἶναι τὰ ἐξανθηματικά, ἢ διφθερίτις, ἢ ἐγκεφαλονοστιᾶς ἐπιδημικῆς μηνιγγίτις, ὁ κοιλιακὸς τύφος (ἢ τυφοειδοῦς πυρετός), ἢ παρωτίτις, ἢ γρίπη, ἢ τραχωματώδης ἐπιπεριχίτις, ἢ ἐλονοσία, αἱ νόσοι τοῦ δέρματος καὶ σπανιότερον ἢ εὐλογία καὶ ἢ φυματίωσις ἐκ τῶν λοιμοδῶν τούτων νοσημάτων ἢ ἐνέργεια τῆς ἀπολυμάνσεως τοῦ διδαστηρίου ἐνδείκνυται ἄμεσος, εἰθὺς ὡς περίπτωσις τῆς διφθερίτιδος, ὀστρακίης ἐπιδημικῆς μηνιγγίτιδος, κοιλιακοῦ τύφου (ἢ τυφοειδοῦς

πυρετού) και εύλογίας αναφανῆ μεταξύ τίνος τῶν εἰς τὸ σχολεῖον φοιτῶντων. Εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις (μεγάλῃ ἐπιδημίᾳ κακοήθους χαρακτῆρος) δεόν νά ἐνεργηθῇ ἐπίσης ἀπολύμανσις τοῦ διδασκτηρίου καί ἐπὶ τῶν νόσων ἰλαρᾶς, πικροτίτιδος, κοκκύτιδος, ἀνεμυολογίας καί γρίππης.

Ἡ ἀπολύμανσις τῶν διδασκτηρίων εἶναι δυνατὴ κατὰ δύο τρόπους α') διὰ παραγωγῆς ἐν τῷ δωματίῳ τῷ ὡς μεμολυσμένῳ θεωρουμένῳ ἀτμῶν φορμόλης, ἥτις ἀσφαλῶς φονεῦει πάντα τὰ ἐν αὐτῷ μικρόβια, καί β') δι' ἀντισηπτικῶν ὑγρῶν.

α') Ἀπολύμανσις διὰ φορμόλης.

Ἡ δι' ἀερώδους φορμόλης ἀπολύμανσις ἐνεργεῖται διὰ τῆς εἰς τὸν ἐρημητικῶς κενηρισμένον πρὸς ἀπολύμανσιν θάλακμον διοχετεύσεως τοῦλάχιστον πέντε γραμμαρίων φορμόλης δι' ἕκαστον κυβικὸν μέτρον τοῦ ἀπολυμαντέου χώρου. Οἱ ἄτμοι ταύτης πρέπει νά ἐπιδράσωσι τοῦλάχιστον ἐπὶ 7 ὥρας, μεθ' ὃ διοχετεύεται ἀερώδης ἀμμωνία πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ὀσμῆς τῆς φορμόλης. Μετὰ ταῦτα ἀερίζεται καλῶς ἡ αἰθούσα, ὅτε καὶ θεωρεῖται ὡς ἀπολυμανθεῖσα καὶ παραδίδεται πρὸς χρῆσιν. Ἡ τοιαύτη διὰ φορμόλης ἀπολύμανσις τῶν διδασκτηρίων εἶναι ἀπλῆ καὶ ἀσφαλῆς, διότι ἡ φορμόλη εἰσδύουσα πανταχοῦ, φονεῦει τὰ ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς αἰθούσης εὐρισκόμενα μικρόβια, ὡς ἰπαιτοῦσα ὅμοις εἰδικῆν συσκευῆν (τὴν βρεσλιανὴν συσκευῆν τοῦ καθηγητοῦ Φλίγγε) καὶ εἰδικὰς γνώσεις χειρισμοῦ αὐτῆς, ὅπου δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἀπολυμάνσεως καταφεύγομεν εἰς τὸν ἀκόλουθον.

β') Ἀπολύμανσις δι' ἀντισηπτικῶν ὑγρῶν.

Τὰ μικρόβια εὐρίσκονται κυρίως ἐν τῷ κονιορτῷ τοῦ δαπέδου, ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν ἐπίπλων καὶ ὀργάνων τῶν ἐντὸς τῆς σχολικῆς αἰθούσης εὐρισκομένων. Ὅθεν πρὸς ἀπολύμανσιν τῆς σχολικῆς αἰθούσης δι' ἀντισηπτικῶν ὑγρῶν

1) Διαβρέχομεν τοὺς τοίχους διὰ διαλύματος τρία ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν (3 : 100) φαινικοῦ ὀξέος (1) ἢ διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου ἐν ἐπὶ τοῖς χιλίοις (1 : 1000) (2) ἀρχίζοντας πάντοτε ἀπὸ τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν τοίχων καὶ προσέχοντες ὅπως οὐδὲν

(1) Τριάκοντα κυβ. ἑκτοτοῦσμετρα ρευστοποιηθέντος καθαροῦ φαινικοῦ ὀξέος ἀναμειγρῶνται καὶ ἀναταράσσονται καλῶς μετὰ τριακῆς ποσότητος ὕδατος, ὥστε νά ἀποτελεσθῇ ἐν λίτρον (1000 κυβ. ἑκτ.). Ὅστω παράγεται διάλυμα φαινικοῦ ὀξέος 3:100.

(2) Δέκα γραμμάρια τρυγικοῦ ὀξέος διαλύονται ἐντὸς χιλίων κυβ. ἐνατοστομέτρων ὕδατος καὶ εἰς τὸ διάλυμα προστίθεται ἐν γραμμάριον ἄχνης ὑδραργύρου. Τὸ αὐτὸ διάλυμα παράγεται, ἐὰν εἰς ἐν λίτρον ὕδατος διαλυθῇ ἐν δισκίον κεχρωσμένον τοῦ 1 γραμμαρίου ἄχνης ὑδραργύρου. Ὅστω παράγεται τὸ διάλυμα τῆς ἄχνης ὑδραργύρου 1:1000.

σημείον τοῦ τοίχου μείνη χωρὶς νὰ πλυθῆ καλῶς διὰ τῆς ἀντισηπτικῆς τυχῆτης διαλύσεως. Τὴν πλύσιν ἐκτελοῦμεν διὰ πανίων, χειροψήκτρων, σπόγγων κτλ. τὰ ὅποια κρατοῦμεν διὰ τῆς χειρὸς ἢ στηρίζομεν εἰς τὸ ἄκρον ξυλίνης χειρολαβῆς. Ἐπίσης ἀπολύμνωσι τῶν τοίχων γίνεται διὰ ψεκασμοῦ ἐπ' αὐτῶν τοῦ ἀντισηπτικοῦ διαλύματος διὰ συνήθους ψεκαστῆρος ἀμπέλων. Μετὰ τὴν πλύσιν τῶν τοίχων ἀφίνομεν νὰ στεγνώσωσι (μεθ' ὅ, ἐὰν εἶναι δυνατόν ἐπιχρίομεν προσέτι αὐτοὺς καὶ διὰ γάλακτος ἀσβέστου 20 : 100) (1). Ἐπίσης καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ πλύσις τῶν τοίχων, ὡς ἀνωτέρω, διὰ διαλύματος ἀντισηπτικοῦ ἐπιχρίομεν αὐτοὺς δις ἀλληλοδιαδόχως διὰ γάλακτος ἀσβέστου.

2) Μετὰ τοὺς τοίχους ἀπολυμαίνομεν τὸ δάπεδον καὶ τὰ σχολικὰ ἐπιπλα καὶ σκευῆ, ἥτοι θρανία, πίνακα καὶ λοιπὰ μέρη τῆς αἰθούσης ὡς παράθυρα, θύρας κλπ. Πρὸς τοῦτο συλλέγομεν πάντα τὰ ἐν τῷ δαπέδῳ ἐκ τῆς ἀπολυμάνσεως τῶν τοίχων ἀπορρίματα καὶ κατστρέφομεν αὐτὰ. Μετὰ ταῦτα διαβρέχομεν καλῶς τὸ δάπεδον διὰ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος 3 : 100 (ἢ ἄχνης ὑδραργύρου 1 : 1000), ἰδίως κατὰ μῆκος τῶν τοίχων καὶ τῶν σχισμῶν αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως εἶναι παλαιὸν ἢ ρυπαρὸν πλύνομεν αὐτὸ διὰ σαπυνοῦχοῦ διαλύματος τοῦ φαινικοῦ ὀξέος (τὸ ὅποῖον παρασκευάζεται τι καὶ ἐν 30 γραμμάρια μαλακοῦ καλιοῦχοῦ σάπωνος ἀναμίξωμεν μετὰ 1000 κυβ. ἐκτοστ. θερμοῦ ὕδατος, εἰς δὲ τὸ διάλυμα προσθέσωμεν 50 γραμμάρια καθαρῆς ἢ ἀγοραίου φαινικοῦ ὀξέος), ἢ διὰ ζεοῦσης ἀλυσίβας καὶ ψήκτρας πρότερον καὶ εἶτα διὰ διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου 1 : 1000. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει φροντίζομεν ἵνα ἐκπλύνομεν αὐτὸ μετὰ 2—3 ὥρας δι' ἀφθόγου κοινοῦ ὕδατος. Ὁμοίως ἀπολυμαίνονται τὰ παράθυρα, αἱ θύραι, τὰ θρανία, αἱ ἔδραι καὶ τὰ λοιπὰ ἐκάστης σχολικῆς αἰθούσης ἐπιπλα ἢ σκευῆ. Αἱ εἰκόνες πλύνονται διὰ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος τυχῶς ἀποσηχόμεναι, ὅπως μὴ διαβραχῶσι καὶ κατστραφῶσιν. Ἀνάγκη ὅπως ἅπαντα τὰ εἰρημμένα σχολικὰ ἐπιπλα καὶ σκευῆ συσσωρευοῦνται ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης καὶ ἀπολυμαίνονται πρὸ τῆς ἀπολυμάνσεως τοῦ δαπέδου ἢ ἐὰν ἀπολυμνηθῶσι μετὰ τὴν πλύσιν τοῦ δαπέδου, δέον ὅπως μετὰ τὸ τέ-

(1) Ἐν χιλιόγραμμον προσφάτως παρασκευασθείσης ξηρᾶς ἀσβέστου καλῆς ποιότητος ἐπιβρέγοντες μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐντὸς κάδου διὰ τοῦ ἡμίσεως τοῦ βάρους αὐτῆς ὕδατος μετατρέπομεν εἰς λευκὴν κόκκιν, εἶτα δὲ ἐπιχύσαντες ἐπ' αὐτῆς τρία λίτρα ὕδατος καὶ ἀναταράσσοντες διαρκῶς ἀπολιμνάζομεν γάλα ἀσβέστου 20:100. Ἐὰν στεροῦμεθα προσφάτου ἀσβέστου, λαμβάνομεν ἐν μέρος τοιαύτης ἐσβεσμένης καὶ ἀναμιγνύομεν μετὰ 3 μερῶν ὕδατος. Πρὸ πάσης χρήσεως τὸ γάλα τῆς ἀσβέστου δέον ὅπως ἀναταράσσεται καλῶς.

λος τῆς συνόλης ἐργασίας νὰ πλύνηται ἅπαξ ἔτι τὸ δάπεδον διὰ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος·

3) Ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀπολύμανσιν ἀποβάλλει τὴν ἐνδυμασίαν, ἣν ἔφερε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας του (καὶ ἣτις συνίσταται εἰς ἀπλὴν βυμβακερὴν ἐσθῆτα), διαβρέχει αὐτὴν δι' ἀντισηπτικοῦ διαλύματος, περιτυλίσσει ἐν καθαρᾷ σινδόνι, πλύνει τὸ πρόσωπον, τὸ γένειον, καὶ τὰ χεῖρας αὐτοῦ διὰ διαλ. φαινικοῦ ὀξέος καὶ ἐξέρχεται. Ἐπὶ μεμολυσμένην ἐνδυμασίαν βράζει ἐντὸς κοινοῦ λέβητος πλύσεως ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἢ θέτει ἐντὸς σκάφης πληρουμένης διὰ διαλύματος ἄγνης ὑδραργύρου 1 : 2000 ἐπὶ 2—3 ὥρας·

4) Ἀναγκαιοτάτη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀπολύμανσις τῶν ἀποχωρητηρίων, ἣτις ἐνεργεῖται διὰ γάλακτος ἀσβέστου χρομένου ἐν μεγάλῃ ποσότητι ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτῶν καὶ ἐντὸς τῆς ὀπῆς. Διὰ διαλύματος τέλος φαινικοῦ ὀξέος 3 : 100 πλύνονται τὰ λοιπὰ μέρη αὐτοῦ, λεκάνη, θύρα, χειρολαβὴ τῆς θύρας κλπ.

Ἐπὶ τὴν τήρησιν τῶν ὀδηγιῶν τούτων συνιστῶντες, ἀξιούμεν τὴν ἀκριβῆ συμμόρφωσιν ὑμῶν πρὸς αὐτάς, πρὸς ὡς οἶον τε ἀποτελεσματικωτέραν περιστολὴν τῆς νοσηρότητος τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Αὐγούστου 1913.

Ὁ Ὑπουργὸς
Ι. Δ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

Περ. Φρειδερίκος

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Ἄριθ. πρωτ. 20044.

Ἄριθ. ἐγκυκλ. 17.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. γεν. ἐπιθεωρητὰς, τοὺς σχολικοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτ. σχολείων.

Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν σχολιάτρων πλεῖστα διδασκῆρια εὐρίσκονται εἰς ἀθυγιαστικὴν κατάστασιν ἕνεκα τῆς παραμελήσεως τῆς καθαριότητος καὶ ἐπισκευῆς αὐτῶν. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν θερινῶν διακοπῶν παρέχεται εὐκαιρία διορθώσεως τοῦ ἀτόπου τούτου, παραγγέλλομεν ὑμῖν ἵνα μὴ μόνον μεριμνήσητε περὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν σχολείων ἐκτελέσεως τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς ἀνακαινίσεως τῶν διδασκηρίων καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν (ἀποχωρητηρίων, ἐκκενώσεως βόθρων κλπ.) ἀλλὰ καὶ προβῆτε εἰς ἔλεγχον κατὰ πόσον οἱ ἰδιοκτῆται τῶ μεμισθωμένων διδασκηρίων, συμμορφοῦνται πρὸς τὰς περὶ ἐπισκευῆς καὶ χρωματισμοῦ καθ' ἕκαστον ἔτος τοῦ διδασκηρίων ὑποχρεώσεις αὐτῶν τὰς συμφῶνας τῆς ἡμετέρας ὑπ' ἀριθ. 14612 ἀπὸ 2 Ἰουλίου 1912 ἐγκυκλίῳ διὰ τῶν μισθωτηρίων συμβολαίων ἀνειλημμένας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Ἰουλίου 1917.

Ὁ Υπουργὸς
Δ. ΔΙΓΚΑΣ

Ἄριθ. πρωτ. 10561.

Ἄριθ. ἐγκυκλ. 13.

Γραφεῖον τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς

Περὶ καταπολεμῆσεως τοῦ τραχώματος ἐν τοῖς σχολείοις.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. σχολιάτρους

Ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ σχετικῆς ἀναφορᾶς τοῦ σχολιάτρου Κρήτης ζητοῦντος ὁδηγίαις περὶ καταπολεμῆσεως τῆς τραχωματώδους ἐπιπεφυκίτιδος, κοινοποιούμεν ὑμῖν τὴν κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 5066 ἐ. ἔ. ἡμετέραν διαταγὴν, πρὸς γνῶσιν ὑμῶν καὶ συμμόρφωσιν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1918.

Ὁ Ὑπουργὸς
Δ. ΔΙΓΚΑΣ

Ἄριθ. πρωτ. 5066.

Πρὸς τὸν σχολίατρον τῆς Ζ' ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας.

Χ'ανιά

Σχετικῶς πρὸς τὴν ὑμετέραν ὑπ' ἀριθ. 15 ἐ. ἔ. ἀναφορὰν, γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι γενικῶς τὰ προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τοῦ τραχώματος ἐν τῷ σχολείῳ, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐν τῇ ὑμετέρᾳ περιφερείᾳ συνοψίζονται ἐν τοῖς ἑξῆς.

1) Προσωρινὴ ἀποβολὴ ἐκ τοῦ σχολείου παντὸς μαθητοῦ ἢ καὶ διδασκάλου, ἐφ' ὅσον οὗτος παρουσιάζει πυώδη ἔκκρισιν ἔστω καὶ ἐλαχίστην ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἣτις χαρακτηρίζει τὸ ὀξὺ ἢ ὑπόξυ τραχώμα, καὶ δι' ἧς, ὡς γνωστόν, μεταχθίδεται κατ' ἐξοχὴν τὸ νόσημα τοῦτο ἀπὸ τοῦ πάσχοντος εἰς τὸν ὑγιᾶ. Ἡ ἀπομάκρυνσις αὕτη διαρκεῖ μέχρι οὗ πύυση ἢ πυώδης αὕτη ἔκκρισις καὶ ἐπομένως τὸ τραχώμα πύυση νὰ εἶνε μεταδοτικὸν εἰς τοὺς συνασπαστρομένους τὸν πάσχοντα (συμμάθητὰς κ. ἄ.).

Ὁ ἀπαιτούμενος πρὸς τοῦτο χρόνος κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς μορφῆς καὶ τοῦ σταδίου τοῦ τραχώματος, πάντως ὅμως εἶνε ὀλιγώτερος εἰς ἐκείνους τοὺς τραχωματικούς, οἵτινες ἐνωρίς ἀκολουθοῦσι συστηματικὴν θεραπείαν.

2) Τοποθέτησις ἐν ἰδιαίτεροις θρανίοις τῆς σχολικῆς αἰθούσης, (μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῶν εἰδικῶν τραχωματικῶν τάξεων ἢ σχολείων), ὄλων τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἤθελον ἐπανεέλθῃ πρὸς φοίτησιν μετὰ τὴν στείρευσιν παντὸς πυώδους ἐκκρίματος ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, διότι τὸ τραχώμα εἶνε χρονία νόσος καὶ δυσίατος καὶ ἐνδέχεται μετὰ τινα χρόνον ν' ἀναφανῇ πάλιν τὸ πυώδες ἐκκρίμα καὶ ἰδίως εἰς ἐκείνους τοὺς μαθητάς, οἵτινες παραμελοῦσι τὴν θεραπείαν αὐτοῦ, τὴν καθαριότητα κλπ.

Εἰς τὰ ἰδιαίτερα θρανία ἀνάγκη νὰ τοποθετῶνται γενικῶς καὶ οἱ ὑποπτοὶ διὰ τραχώμα μαθηταί, μέχρις ὀριστικῆς αὐτῶν διαγνώσεως ὑπὸ τοῦ σχολιάτρου ἢ τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ ἢ ἐν ἐλλείψει αὐτῶν ὑπὸ ἄλλου εἰδικοῦ ἰατροῦ.

3) Διαφάτισις τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ, τῶν μαθητῶν καὶ ἰδίως τοῦ κοινῶν περὶ τῆς μεταδοτικότητος τοῦ τραχώματος τῆς μεγάλης τῶν ὀφθαλμῶν βλάβης ἐκ τῆς παραμελήσεως τῆς θεραπείας αὐτοῦ, καὶ διανομὴ ἐντύπων ὁδηγῶν περὶ τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τοῦ τραχώματος ὁμοίων πρὸς τὸ ἀποστελλόμενον συνημμένως ὑπόδειγμα.

4) Παρότρυνσις τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων πρὸς ἰδρύσιν καὶ συντήρησιν μικρῶν φορητῶν ὀφθαλμιατρείων, διευθυνομένων ὑπὸ ἰατρῶν ἀποκτώντων ἐμπειρίαν περὶ τὴν διάγνωσιν καὶ θεραπείαν τοῦ τραχώματος δι' ὀλιγομήνου φοιτήσεως εἰς τὸ ὀφθαλμιατρεῖον ἢ τὴν μαθητικὴν Πολικlinikὴν Ἀθηνῶν, διῶν θὰ κατορθωθῇ ἡ δωρεὰν θεραπεία τῶν πασχόντων καὶ ἐπομένως ἡ ἐξάλειψις τῆς φοβερᾶς τυχύτης νόσου ἐκ τῆς περιφερείας ὑμῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Φεβρουαρίου 1918.

Ὁ Ὑπουργὸς
Δ. ΔΙΓΚΑΣ

Ὁδηγία περὶ προφυλάξεως ἀπὸ τοῦ τραχώματος.
(Διὰ τὸ κοινόν)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

1) Τὸ τράχωμα εἶνε κολλητικὸν νόσημα τῶν ὀφθαλμῶν, τὸ ὁποῖον ἂν ἀμελήσωμεν νὰ θεραπεύσωμεν, φέρει μεγάλας βλάβας τοῦ ὀφθαλμοῦ πολλάκις δὲ καὶ τελείαν τυφλωσιν.

2) Τὸ τράχωμα συνήθως ἀρχίζει χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ κανείς.

Ὁ ἄρρωστος ἢ δὲν αἰσθάνεται κατ' ἀρχὰς σχεδὸν τίποτε ἢ παραπονεῖται μόνον διὰ πόνους εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νομίζει ὅτι εἰσῆλθεν ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἄμμου. Ὑστερότερον οἱ πόνοι μεγαλώνουν καὶ τρέχει ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πυῶδες ὑγρὸν ἢ βλεννοπυῶδες.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν βλεφάρων γεννῶνται μικρὰ κοκκία, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεγαλώνουν.

3) Ἐὰν τὸ νόσημα προχωρήσῃ τότε τὰ βλέφαρα πρίσκονται τὸ ἀσπράδι τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐρεθίζεται (κοκκινίζει), ὁ κερατοειδὴς (τὸ μαυράδι) θολοῦται καὶ ὁ ὀφθαλμὸς δὲν βλέπει καλά.

Ἐὰν τὸ τράχωμα μείνῃ χωρὶς θεραπείαν, ὡς συνέπειαν ἔχει τὴν καταστροφὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ.

4) Τὸ τράχωμα εἶνε πολὺ κολλητικόν, μεταδίδεται δὲ διὰ τοῦ ὑγροῦ (ἐκκρίματος), τὸ ὁποῖον τρέχει ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀρρώστου.

5) Οἱ πάσχοντες ἀπὸ τραχώματα πρέπει ἀμέσως νὰ ὑποβληθοῦν εἰς θεραπείαν ὑπὸ ἱατρῶν, πρῶτον μὲν διὰ νὰ σώσουν τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ νὰ μὴ τυφλωθοῦν, καὶ δεῦτερον, διότι ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποῦ ἀρχίζει ἡ θεραπεία ὁ ἄρρωστος παύει νὰ εἶνε ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς ἄλλους.

6) Εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ ἐν γένει ὅπου ἐργάζονται πολλοὶ ἄνθρωποι μαζύ, πρέπει ὅσοι μεταξὺ αὐτῶν εἶνε τραχωματικοί, νὰ ἀπομακρύνωνται ἢ νὰ ἐργάζονται εἰς ἰδιαιτέρον διαμέρισμα, τάξιν ἢ θρανίον.

7) Διὰ νὰ μὴ πάθῃ τις τράχωμα πρέπει νὰ ἐφαρμόζῃ τοὺς ἐξῆς κανόνας.

Νὰ μὴ τρίβῃ ἢ ἐρεθίσῃ κατ' ἄλλον τρόπον (δυνατὸν φῶς τοῦ ἡλίου, σκόνῃ κλπ.) τοὺς ὀφθαλμοὺς του.

Νὰ τηρῇ μογάλην καθαριότητα τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐνδυμάτων μάλιστα δὲ τῶν ἐσωρούχων.

Νὰ κόπτῃ τοὺς ὄνυχας τακτικά.

Νὰ πλένῃ τὰ χεῖρά καὶ τὸ πρόσωπον καθ' ἐκάστην πρωΐαν καὶ ὅταν τελειώσῃ τὴν ἐργασίαν του.

Νὰ ἀερίσῃ καὶ διατηρῇ καθαρὸν τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ δωμάτια τῆς κατοικίας του.

Ἐπίσης νὰ φροντίσῃ νὰ ἀερίζεται τὸ δωμάτιον τῆς ἐργασίας.

Νὰ λαμβάνῃ ὑγιεινὴν καὶ ἐπαρκῆ τροφήν.

Νὰ μὴ κοιμᾶται εἰς τὴν αὐτὴν κλίνην (κρεβάτι) μὲ ἄνθρωπον ὑποφέροντα ἀπὸ τραχώματα. Ἐὰν δὲ εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ κοιμᾶται οὔτε εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον.

Νὰ μὴ μεταχειρίζεται μανδύλια, πετσέτες καὶ προσιέφαλα τὰ ὁποῖα πρὶν μετεχειρίσθῃ ἄνθρωπος ὑποφέρων ἀπὸ τραχώματα.

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΚΛΙΝΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

(ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ)

Ὁδηγίαι πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς ὀξείας καταρροϊκῆς ἐπιπεφυκίτιδος (κοινῶς πονόμματος).

(Ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας).

Α'. Τὶ εἶναι πονόμματος.

Ὁ πονόμματος (ἐπιστημονικῶς ὀξεία καταρροϊκὴ ἐπιπεφυκίτις) εἶνε πολὺ κολλητικὴ ἀρρώστεια τῶν ματιῶν. Ἡ αἰτία τῆς εἶνε ἓνα μικρὸ βίος τὸ ὁποῖον μεταφέρεται εἰς τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ βρώμικα χεῖρα, ὅταν ἔχωμεν τὴν κακὴ συνήθεια νὰ τρίβωμε τὰ μάτια μας. Ἐπίσης μὲ τὰ διάφορα πράγματα, πετσέτες, μανδύλια κλπ. ὅταν σφουγγίσωμεν μὲ αὐτὰ τὸ πρόσωπόν μας καὶ τύχει νὰ τὰ ἔχει πιάσῃ ἄνθρωπος ποῦ πάσχει πονόμματος καὶ τὰ ἔχει μολύνῃ. Ἀλλὰ καὶ ἡ μύγες καὶ τὰ ἄλλα ἔντομα κάθηνται εἰς τὸ μάτι ἀνθρώπου ποῦ ἔχει πονόμματος καὶ κατόπιν πηγαίνουν καὶ κάθηνται εἰς τὸ μάτι τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρώπου καὶ τὸ μολύνουν, διότι μεταφέρουν τὰ μικρὸ βίος τοῦ πονομάτου μὲ τὰ φτερά τους καὶ τὸ σῶμά τους ἀπὸ τὸ ἀρρωστο μάτι εἰς τὸ γερὸ.

Ὁ πονόμματος μὲ κατάλληλη θεραπεία περνάει εὐκόλα καὶ σὲ λίγες ἡμέρες. Ἄν ὅμως παραμεληθῇ φέρνει μεγάλας ἐπι-

πλοκάς, κερατίτιδα και τύφλωσι. Τὰ κακὰ αὐτὰ παθαίνουν οἱ ἀκάθαρτοι ποῦ τρίβουν τὰ μάτια τους μὲ βρώμικα χέρια και μαντήλια και δὲν πηγαίνουν ἐγκαίρως εἰς τὸν ἰατρὸν ἢ τὸ ὀφθαλμιατρεῖον.

Β'. Πῶς προφυλάσσεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν πονόμματο.

Ὁ ἄνθρωπος, και μάλιστα ὁ μαθητὴς, ἡμπορεῖ νὰ μὴ πάθῃ αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη ἀρρώστια τῶν μαθητῶν ὅταν κάνη τὰ ἑξῆς:

- 1) Νὰ μὴ ζυγώνει, οὔτε νὰ πιάνῃ τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἔχουν πονόμματο.
- 2) Νὰ μὴ ἐγγίξῃ τις πετσέτες, τὰ μαντήλια και ἐν γένει ὅλα τὰ πράγματα τοῦ ἀρρώστου ἀπὸ πονόμματο.
- 3) Νὰ κυνηγᾷ τις μύγες μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα και ἰδίως νὰ προσέχη τὴν καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ και τοῦ σώματος του και τῶν ρούχων του, διότι ἡ μύγα πηγαίνει ἐκεῖ ποῦ ὑπάρχει βρώμα και ἀπλυσία.

4) Νὰ μὴ ἀφίγη τις μύγες νὰ κάθηνται εἰς τὰ μάτια του.

5) Εἰς τὸ σχολεῖον νὰ μὴ πιάνῃ τὰ κονδύλια, πέννες, μολύβια, βιβλία κλπ. τῶν ἄλλων παιδιῶν, διότι ἡμπορεῖ αὐτὰ νὰ εἶνε μολυσμένα ἀπὸ κανένα ἀρρώστο ἀπὸ πονόμματο.

6) Νὰ μὴν πιάνῃ τὰ μάτια του, οὔτε νὰ τὰ τρίβῃ μὲ τὰ χερίά του ἢ μὲ τὸ μαντήλι του, παρὰ μόνον ἂν εἶνε φρεσκοπλυμένα και καθαρὰ. Διὰ τοῦτο πλύνετε τὰ χερίά σας συχνὰ μὲ σαποῦνι ὅταν τύχη νὰ ἐγγίξετε μολυσμένα πράγματα ἢ ἐπίσκατε τὸ χερί ἀνθρώπου ποῦ ἔχει πονόμματο.

Γ'. Ὅταν πάθῃ πονόμματο κανεὶς τί πρέπει νὰ κάνη.

Ἄν τύχη ὁμοῦ κανένας μαθητὴς και δὲν προσέξει εἰς αὐτὰ και πάθῃ ἀπὸ πονόμματο πρέπει νὰ κάνη τὰ ἑξῆς:

1) Μόλις ἴδῃ νὰ τὸν τσοῦζουν τὰ μάτια, νὰ κοκκινίζουν και νὰ τρέχουν, δὲν πρέπει νὰ τὰ τρίβῃ οὔτε μὲ τὰ χερίά του, οὔτε μὲ τὸ μαντήλι ἢ τὰ ρούχα του, ἀλλὰ νὰ τὰ σκουπίξῃ μὲ ἓν καθαρὸ βαμβάκι τοῦ φαρμακείου ἢ καθαρὸ φρεσκοπλυμένο και σιδερωμένο ψιλὸ μαντήλι.

2) Νὰ μὴ πηγαίνει στὸ σχολεῖο ἕως νὰ γιατρευθῇ ἐντελῶς

3) Νὰ μὴ ἐγγίξῃ τὰ πράγματα τῶν ἀδελφῶν του ἢ συμμαθητῶν του, ἀλλὰ νὰ ἔχη χωριστὴ πετσέτα, μαντήλι κλπ.

4) Νὰ σαπουνίξῃ τακτικὰ τὰ χέρια του.

5) Νὰ πλύνῃ πολλὰς φορὰς τὴν ἡμέρα τὰ μάτια του μὲ ζεστὸ βρασμμένο νερὸ και μ' αὐτὸ και μὲ λίγο βαμβάκι νὰ βγάλῃ τις τσίμπλες.

5) Νά υπάγῃ νά τόν ἴδῃ ὁ ὀφθαλμοιάτρὸς καὶ ἂν εἶνε πτωχὸς νά υπάγῃ εἰς τὴν μαθητικὴν Πολικlinikὴν (ὁδ. Λυκαβηττοῦ 29, ἐκάστην Δευτέραν Τετάρτην, καὶ Σάββατον, 2—4 μ.μ. ὅπου θεραπεύονται δωρεάν οἱ ἄποροι πάσχοντες μαθηταὶ τῶν σχολείων Ἀθηνῶν, διότι ἄλλως ἤμπορεῖ νά προχωρήσῃ τὸ κακὸν καὶ νά χάσῃ καὶ τὸ μάτι του.

Περὶ ἐμβολιασμοῦ.

Ἄριθ. πρωτ. 51000.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

*Πρὸς τοὺς κ. κ. γεν. ἐπιθεωρητὰς
καὶ τοὺς παρ' αὐτοῖς σχολικοὺς ἰατροὺς.*

Κοινοποιούμεν ὑμῖν τὴν κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 40841 ἐ. ἔ. ἡμετέραν ἐγκύκλιον «περὶ ἐμβολιασμοῦ τῶν μαθητῶν τῆς Α' ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας», ἵνα ἔχητε αὐτὴν ὑψὲς κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ περὶ δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ τῶν μαθητῶν σχετικοῦ ἐδαφίου τοῦ ἀπὸ 15 Ἀπριλίου ἐ. ἔ. Βασιλικοῦ Διατάγματος «περὶ τῶν ἔργων τῶν σχολικῶν ἰατρῶν κλπ.».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Δεκεμβρίου 1915.

Ὁ Ὑπουργὸς
Α. ΜΙΧΕΛΙΔΑΚΗΣ

Ν. Δ. Τσιριμῶκος

Γραφεῖον τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Περὶ ὑποχρεωτικοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων.

Πρὸς τοὺς κ. κ. γεν. ἐπιθεωρητὴν τῆς Α' ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας, τὸν παρ' αὐτῷ σχολικὸν ἰατρὸν καὶ τοὺς ἐπιθεωρητὰς τῶν δημ. σχολείων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει ἀναφορὰν τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ τῆς Α' περιφ., τονίζοντος τὴν ἀνάγκην τοῦ συστηματικοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν μαθητῶν τῆς ὑμετέρας περιφερείας, ἐγκρίνομεν ὅπως διεγερθῆ ὑπὸ τοῦ σχολικοῦ ἰατροῦ ἢ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ ὁ δαμαλισμὸς καὶ ἀναδαμαλισμὸς πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν μαθητῶν τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ σχολείων συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς κατωτέρω ἡμῶν ὁδηγίας καὶ παραγγέλλομεν ὑμῖν, ἵνα κατὰ τὸ ἐδ. ε' τοῦ σχετικοῦ ἀπὸ 16 Ἀπριλίου ἐ. ἔ. Β. Δ., μεριμνήσητε περὶ καταρτισμοῦ βιβλίου δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ τῶν μαθητῶν. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, τηρουμένῳ ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος τὸ σχολεῖον, ὁ σχολικὸς ἰατρός ἢ ὁ τοῦτον ἀντικαθιστῶν ἰατρός ὀφείλει νὰ καταγράψῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐμβολιαζομένου μαθητοῦ, τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ δαμαλισμοῦ ἢ ἀναδαμαλισμοῦ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὸν μεθοδικὸν τοῦτον τρόπον ἢ ὑγειονομικῆ ὑπηρεσία τῶν σχολείων θὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν δαμαλισμὸν καὶ ἀναδαμαλισμὸν πάντων τῶν μαθητῶν, δυναμένη εὐκόλως νὰ ἀνευρίσκῃ τοὺς ἀνεμβολιάστους παῖδας καὶ νὰ προβαίῃ εἰς τὸν ἀμείνον τούτων ἐμβολιασμόν. Ἐν ἡ περιπτώσει μαθητῆς τις μεταγράφεται εἰς ἕτερον σχολεῖον ἢ ὀπωσδήποτε ἀποχωρεῖ τοῦ σχολείου, ὀφείλει νὰ ἐφοδιαζῆται ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος τὸ σχολεῖον δι' ἐνδείξεως ἐξηγημένης ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ δαμαλισμοῦ καὶ ἀναφερούσης τὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ αὐτοῦ.

Ἐπιδεικνύμενα βιβλίου δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ τῶν (1) μαθητῶν ὡς καὶ ἐμβολιαστικῆς ἐνδείξεως ἐπισυνάπτομεν ἐνταῦθα.

Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς τὰ εἰρημένα βιβλία καὶ τὰς ἐνδείξεις θέλει χορηγήσει τὸ παρ' ἡμῖν γραφεῖον τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς, περὶ δὲ τῆς προμηθείας αὐτῶν εἰς τὰ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως σχολεῖα θέλουσι μεριμνήσει αἱ ἀρμόδιαι σχολικαὶ ἐπιτροπεῖαι.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1915.

Ὁ Ὑπουργὸς

Γ. Ν. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Ν. Δ. Τσιριμῶκος

(1) Βλ. σελ. 44, 45 καὶ 46.

Δαμαλισμός ἢ ἀναδαμαλισμός (δ ἢ ἀ)	Ἐπιτυχῶς (+) ἢ ἀνεπιτυχῶς (-)	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΜΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Νομός ..... Δήμος ἢ Κοινότης .....

*Όνομα σχολείου .....

ΕΝΔΕΙΞΙΣ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ

(*Ἐδάφ. Ε', Β. Διάταγμα 16 Ἀπριλίου 1915 ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν σχολικῶν ἰατρῶν γλ.β)*)

Δαμαλισμός τῆ ..... {

*Αναδαμαλισμός τῆ	{	..... ἐπιτυχῶς ἀνεπιτυχῶς
		..... ἐπιτυχῶς ἀνεπιτυχῶς
		..... ἐπιτυχῶς ἀνεπιτυχῶς

*Όνομα καὶ ἐπώνυμον μαθητοῦ .....

Αὔξ. ἀριθ. βιβλ. δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ .....

*Ἐν ..... τῆ 191

*Ο σχολικὸς ἰατρός ἢ διευθυντὴς τοῦ σχολείου

Ὁδηγία περὶ ἐκτελέσεως τοῦ διὰ δαμαλείου ὕλης
ἐμβολιασμοῦ τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ σχολεῖα.

1. Ὁ διὰ δαμαλείου ὕλης ἐμβολιασμός τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἀληθὴς ἐγχειρητικὴ ἐπέμβασις καὶ νὰ ἐνεργῆται ἐφαρμοζομένων ὅλων ἐκείνων τῶν μέτρων καθαριότητος καὶ ἀσηψίας, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς προσφύλαξιν ἀπὸ τῶν τραυματικῶν ἐπιπλοκῶν.

2. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοιοῦτου ἐμβολιασμοῦ ἐν ταῖς σχολαίαις ἐκλέγονται δωμάτια φωτιζόμενα ἐπαρκῶς καὶ καθαριζόμενα διὰ πλύσεως τοῦ δαπέδου ἀπὸ τῆς προτερείας.

3. Ὅριζομένης τῆς ἡμέρας τοῦ ἐμβολιασμοῦ ὑπὸ τοῦ σχολικοῦ ἱατροῦ, ὁ διευθύνων τὸ σχολεῖον εἰδοποιεῖ πάντας τοὺς μαθητὰς νὰ φέρωσι καθαρὰ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα καὶ νὰ πλύνωσι προηγουμένως διὰ γλιαροῦ ὕδατος καὶ σάπωνος τοὺς βραχίονας καὶ τὰ ἀντιβράχια αὐτῶν, εἰ δυνατόν δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ σῶμα.

4. Προσερχομένων δὲ τῶν πρὸς ἐμβολιασμέν μαθητῶν κηθ' ὀμάδας ὁ ἱατρὸς τοποθετεῖ αὐτοὺς ἐξωθεν τοῦ δωματίου ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἑνὸς τῶν διδασκάλων ἢ καθηγητῶν καὶ προσκαλεῖ ἕνα ἕκαστον τούτων πρὸς ἐμβολιασμόν ἐπὶ τῇ βίσει τοῦ βιβλίου δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ ἐκ τῶν προτέρων συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου ἀπαγορευθῶν τὸν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ἐμβολιασμοῦ συνωστισμόν πολυαρίθμων μαθητῶν.

5. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐμβολιασμοῦ ὁ ἱατρὸς περιβάλλεται λευκὰν μανθύαν καὶ, ἀφοῦ ἀποκόψῃ βαθέως τοὺς ὄνυχας, πλύνει τὰς χεῖρας διὰ γλιαροῦ ὕδατος καὶ σάπωνος, εἶτα δ' ἀπολυμαίνει διὰ διαλύματος ἄχνης ὑδραργύρου 1 : 1000. Δοχεῖον πλήρες τοιοῦτου διαλύματος πρέπει νὰ εὐρίσκηται πάντοτε πλησίον τοῦ ἱατροῦ, ἵνα οὗτος ἐμβραπτίξῃ εἰς αὐτὸ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰς χεῖρας.

6. Πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ ἑκάστου ἀνθρώπου, ὁ ἱατρὸς ὀφείλει ν' ἀπολυμαίνῃ καλῶς διὰ βράσεως ἐν ὕδατι ἢ διὰ καύσεως ἐν φλογὶ οἰνοπνεύματος ἢ φωταερίου τὸ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοησόμενον μαχαίριδιον.

7. Οἱ πρὸς ἐμβολιασμέν προσερχόμενοι πρέπει νὰ παρουσιάζωσιν εἰς τὸν ἱατρὸν γυμνὸν τὸν βραχίονα, ἐσ' οὗ ἐνεργηθῆσεται ὁ ἐμβολιασμός. Καὶ ἂν μὲν ὁ βραχίον ἰσθὺς καὶ τὰ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα τοῦ μαθητοῦ εἶνε καθαρὰ, ὁ ἱατρὸς προβαίνει πάραυτα εἰς τὸν ἐμβολιασμόν, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τεμαχίου βάμβακος, ἐμβραπτισθέντος εἰς αἰθέρα, καθάρισιν καλῶς τὴν χώραν, ἐν ἣ ἐνεργηθῆσεται ὁ ἐμβολιασμός. Ἐν ἣ ὅμως περιπτώσει οἱ βραχίονες τοῦ ἀτόμου ἢ τὰ ἐσωτερικὰ αὐτοῦ ἐνδύματα εἰσὶν ἀκάθαρτα, ὁ ἱατρὸς ἀποπέμπει αὐτὸν ἵνα πλυθῇ καὶ ἀλλάξῃ ἐνδύ-

ματα. Ὁ ἰατρός προσέχει συγχρόνως ὅπως οἱ ἐμβολιαζόμενοι μὴ φέρωσι στενὰς χειρῶνας, παρακωλυούσας τὴν κυκλοφορίαν καὶ δυναμένους νὰ ἐπιφέρωσιν ὡς ἐκ τῆς πιέσεως ἢ τῆς τριβῆς, ἐρεθισμὸν τοῦ ἐμβολιασθέντος μέρους.

8. Ὁ τε δαμαλισμὸς καὶ ἀναδαμαλισμὸς ἐνεργοῦνται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος.

9. Πρὸς δαμαλισμὸν ὁ ἰατρός ἐνεργεῖ διὰ τοῦ ἀποστειρωθέντος καὶ εἰς τὴν δαμάλειον ὕλην ἐμβαπτισθέντος μαχαριδίου ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ βραχίονος, κατὰ τὴν κατάφυσιν τοῦ δελτοειδοῦς μυός, τέσσαρας καθέτους τομάς, μήκους τὸ πολὺ ἐνδὸς ἑκαστομέτρου, ἀπεχούσας ἀπ' ἀλλήλων τρεῖς χιλιοστόμετρα καὶ σταυροειδῶς διατεταγμένας. Αἱ ἀμυχαὶ αὗται δεόντ' ἐπιτελοῦνται ἐπιπλάσι, ὥστε νὰ φαίνωνται μὲν ὀλίγον αἰμάσσουσαι, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐκρέη εἷξ αὐτῶν αἷμα. Ἐκάστη τομὴ ἐπιχρίεται διὰ δαμαλείου ὕλης λαμβανομένης φροντίδος, ὅπως ἀποφεύγηται ἡ περίσσεια αὐτῆς, διότι αὕτη δύναται νὰ προκαλέσῃ τοπικὸν φλεγμονώδη ἐρεθισμὸν καὶ νὰ μολύνῃ ἕτερα μέρη τοῦ σώματος, φέροντα τυχὸν ἐκδορὰς ἢ ἄλλας δερματικὰς παθήσεις.

10. Μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν πρέπει νὰ προσυλαγθῶσιν αἱ ἐνεργηθεῖσαι ἀμυχαὶ ἀπὸ πάσης ἐπιγενοῦς λοιμώξεως, διὸ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν ἐπικαλύπτονται αὗται διὰ μικροῦ τεμαχίου ἀποστειρωμένης γάζης ἢ βάμβακος, ἢ καλύπτονται δι' ἀζύμου ἄρτου, διατηρουμένον ἐπ' αὐτῶν διὰ ταινίας ἐπιδέσμου ἐπὶ 24 τοῦλάχιστον ὥρας.

11. Ἡ δαμάλειος ὕλη δὲν πρέπει νὰ εἶνε πεπαλαιωμένη, οὐδὲ δύσοσμος, οὐδὲ λίαν λεπτόρρευστος. Δέον νὰ διατηρῆται ἐν τόπῳ ὀροστερῶ καὶ σκοτεινῶ. Ἐξαγωγήμην δ' ἐκ τῶν σωληναρίων ἀμέσως πρὸ τοῦ ἐμβολιασμοῦ τίθεται ἐντὸς ὕαλου ὥρολογίου ἢ ἄλλου τοιοῦτου λείου δοχείου, ἀποστειρωθέντος διὰ τῆς εἰς τὴν φλόγα ἐπιθέσεως.

12. Ἀπαγορεύεται ὁ ἐμβολιασμὸς παιδίων πασχόντων ὀξεία νοσήματα, ἢ καὶ χρόνια, ἐπιφέροντα ἐξάνθησιν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ὁ ἐμβολιασμὸς ἀνθρώπων φερόντων οἰονδήποτε ἐξάνθημα δερματικόν, μάλιστα δὲ ἐκτεταμένον ἐκίζεμα, ὅποτε ὁ ἐμβολιασμὸς δύναται νὰ καταστῇ καὶ ἐπικίνδυνος ἕνεκα τῆς ἐπικτάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους.

13. Ὁ ἐνεργῶν τὸν ἐμβολιασμὸν ἰατρός ὀφείλει νὰ καθιστῇ γνωστὸν εἰς τοὺς ἐμβολιαζόμενους ὡς καὶ εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῶν ὅτι μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἐμβολιασμοῦ, οἱ ἐμβολιασθέντες πρέπει ν' ἀλλάσσωσι συχνὰ τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῶν ἐνδύματα, νὰ μὴ κουράζωσι τὸν ἐμβολιασθέντα βραχίονα, καὶ νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἰατρὸν, ἂν τυχὸν ἀναφανῇ ἐπιπλοκὴ τις κατὰ τὴν θέσιν τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Ἐπίσης δὲ νὰ συμβουλευῇ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐγγίξωσι δι' ἀκαθάρτων χειρῶν ἢ νὰ ξέωσι τοὺς παρα-

χθησομένους φλυκταίνας ή και να έγριζώσιν ανθρώπους πάσχοντας δερματικά νοσήματα, ιδίως έρουσίπελας και τὰ εκ τούτων προερχόμενα έντικείμενα, διότι εκ τούτων δύναται να προέλθη μετάδοσις τών νοσημάτων τούτων εις τόν έμβολιασθέντα.

14. Ο ένεργών τόν δαμαλισμόν σχολικός Ιατρός φροντίζει όπως τηρήται τικτικώς τò βιβλίον δαμαλισμού και αναδαμαλισμού τών μαθητών υπό τού διευθύνοντος τò σχολείον. Αναγράφει προς τούτοις έν τῷ βιβλίῳ και τò αποτέλεσμα τού έμβολιασμού, άν δηλαδή επέτυχεν ή απέτυχεν ούτος, όπερ εξάγει επισκεπτόμενος τών έμβολιασθέντα μετά εξ έως οκτώ ήμέρας από τού έμβολιασμού. Έν άποτυχία φροντίζει όπως επαναλάβη τò ταχύτερον τόν έμβολιασμόν. Κατάλογον τών έμβολιασθέντων μετά τών αποτελεσμάτων τού έμβολιασμού υποβάλλει εις τόν Υπουργέιον συμφώνως τῷ σχετικῷ Βασ. Διατάγματι.

15. Ός επιτυχών θεωρείται ό μόν δαμαλισμός, εάν αναπτυχθῆ τουλάχιστον μία κανονική φλύκτινα, ό δε αναδαμαλισμός, εάν κατά τò μέρος τού έμβολιασμού αναπτυχθώσι δύο, έστω και άτελείς, φλύκτιναι ή σχηματισθώσι καταφανείς έσχάραι αύτων.

16. Έάν ό Ιατρός κατά την επιθεώρησιν τών έμβολιασθέντων παρατηρήσῃ ότι αι φλύκτιναι τῆς δαμαλίδος έχουσι διακορηγή διά δὲ τού υγρού τούτου υπάρχει φόβος να προσκολληθώσιν επί τῆς τραυματικῆς επιφανείας τὰ ένδύματα τού άτομου, επιπάσσει τήν φλύκτιναν διά δερματόλης και επικλύπτει αύτην δι' άσηπτικῆς γάζης, συνιστών όπως εξακολουθήσῃ ή κατά τόν τρόπον τούτον προάσπισις τών φλυκταίνων προς άποφυγήν επιπλοκῶν.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Περὶ ἐγκαίρου ἐκτελέσεως τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν μαθητῶν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. γεν. ἐπιθεωρητὰς τῶν σχολείων, σχολικοὺς ἰατροὺς καὶ ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Ἀποστέλλοντες ἱκανὰ ἀντίτυπα ἐντύπων ὁδηγιῶν ἀπερὶ ἐμβολιασμοῦ τῶν μαθητῶν» μετὰ τῆς ἡμετέρας σχετικῆς ὑπ' ἀριθ. 40841 τοῦ ἔτους 1915 ἐγκυκλίου παραγγέλλομεν ἵνα, συμφῶνως καὶ πρὸς τὸ ἀπὸ 4 Ἀπριλίου ἐ. ἔ. ἡμέτερον Β. Δ. ἀπερὶ κανονισμοῦ τῆς ὑγειονομικῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων», περατώσῃτε ἐντὸς τοῦ πρώτου τριμήνου κατ' ἀνάτατον ὄρον τοῦ ἐνεστῶτος σχολικοῦ ἔτους τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων.

Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου μεγάλως θέλουσι βοηθήσῃ ὑμᾶς οἱ διευθύνται τῶν σχολείων, οἵτινες ὑποχρεοῦνται κατὰ τὴν εἰς τὸ σχολεῖον ἐγγραφὴν τῶν μαθητῶν νὰ ἐξελέγξωσιν ἂν ἐκ τούτων οἱ μὲν ἄγοντες ἡλικίαν μικροτέραν τῶν 10 ἐτῶν ἐδαμάλισθησαν ἐπιτυχῶς ἔστω καὶ ἅπαξ, οἱ δὲ ὑπερβάντες τὸ 10ον ἔτος, ἂν ἀνεδαμάλισθησαν ἐπίσης καθ' ἃ τὸ ὡς ἄνω Β. Δ. (ἄρθρ. 16) ὀρίζει. Οἱ ἐκ τῶν εὐρισκομένων λνεμβολιάστων μαθητῶν ἄποροι καταγραφόμενοι ἐπιμελῶς εἰς τὸ εἰδικὸν «βιβλίον ἐμβολιασμοῦ» θέλουσιν ἐμβολιασθῆ ἔν καιρῷ ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἰατρῶν ἢ τῶν βοηθῶν αὐτῶν, ὅπου δὲ ἐλλείπουσι τοιοῦτοι ἰατροί, ἐπιμελεῖα ὑμῶν ὑπὸ τῆς ἀστυνομικῆς καὶ δημοτικῆς ἀρχῆς μετὰ προηγουμένην ὑμετέραν συνεννόησιν μετὰ τοῦ οἰκείου νομάρχου καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ μετὰ τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργείου πρὸς πρόσκλησιν τῶν ἀναγκαίων σχετικῶν διαταγῶν καὶ προμήθειαν τῆς ἀπαιτουμένης δαμαλείου ὕλης καὶ λοιπῶν ἀντισηπτικῶν ὑλικῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1917.

Ὁ Ὑπουργὸς
Δ. ΔΙΓΚΑΣ

Ν. Δ. Τσιριμῶκος

*Περὶ καταρτισμοῦ στατιστικῆς τῆς μαθητικῆς νοσηρότητος
τῶν μεγαλειτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος.*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

*Πρὸς τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀρχάς, τὴν ὑγειονομικὴν ὑπερ-
ρεσίαν τῶν σχολείων καὶ τοὺς λειτουργοὺς τῆς δημο-
σίας ἐκπαιδεύσεως.*

Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων ζητημάτων τῆς ὑγιεινῆς τῶν σχολείων εἶνε ἡ καταπολέμησις τῆς ἐκ λοιμωδῶν νόσων μαθητικῆς νοσηρότητος, ἣτις κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε πληροφορίας τῶν σχολικῶν ἰατρῶν εἶνε παρ' ἡμῖν μεγάλη καὶ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν τελείαν ἀγνοίαν τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐνδεικνυομένων εἰδικῶν προφυλακτικῶν μέτρων. Ἐπανειλημμένως δ' ἠναγκάσθημεν ν' ἀπορρίψωμεν αἰτήσεις διακοπῆς μαθημάτων σχολείων διὰ ἐπισυμβᾶσαν ἐν αὐτοῖς λοιμώδη νόσον, καὶ νὰ παραγγείλωμεν τὸν ἀρμόδιον σχολίατρον, νὰ καταδείξῃ τὸ ἄσκοπον καὶ ἀνωφελές τοῦ μέτρου τούτου εἰς τοὺς αἰτοῦντας νὰ ἐγκρίνωμεν τὴν ἐφαρμογὴν τούτου καὶ θεωροῦντας τὸ κλείσιμον τῶν σχολείων ὡς ἀποτελεσματικὸν μέτρον πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὀστρακιάς, ἰλαρχῆς καὶ τῶν λοιπῶν τοιοῦτων νόσων, ἀντὶ τῆς ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς σήμερον ὑποδεικνυομένης δηώσεως, αὐστηρῶς ἀπομονώσεως τῆς πρώτης περιπτώσεως λοιμώδους νόσου καὶ ἐνεργείας τῆς σχετικῆς ἀπολυμάνσεως.

Ἐπειδὴ ὁμοίως πρὸς συστηματικὴν ἐφαρμογὴν τῶν προσηκόντων προφυλακτικῶν μέτρων, ἀπαιτεῖται ἀκριβῆς γνῶσις τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ εἶδους τῆς ἐκ λοιμωδῶν νόσων μαθητικῆς νοσηρότητος, τοῦλάχιστον τῶν πολυανθρώπων πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἐνθα τὰ νοσήματα ταῦτα εἶνε συχνότερα, καὶ ἐπειδὴ ὁ καταρτισμὸς πλήρους στατιστικῆς τῆς παρ' ἡμῖν μαθητικῆς νοσηρότητος καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους κοινωνικοὺς λόγους, ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα ἀποστέλλομεν πρὸς τοὺς σχολικοὺς ἰατροὺς, σὺν τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν, εἰδικοὺς ἀπογραφικοὺς πίνακας πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν σχολείων.

Ἐκάστως τοιοῦτος πίναξ περιλαμβάνει εἰδικὰς στήλας πρὸς κατὰγραφὴν ἐν αὐταῖς ὑφ' ἐκάστου διευθυντοῦ τοῦ σχολείου τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκ λοιμώδους τυχὸν νόσου προσβληθέντος κατὰ

τὸ σχολικὸν ἔτος μαθητοῦ, τοῦ εἴδους τῆς νόσου, κλπ.
 Τὴν ἐξακριβώσιν τῶν ζητουμένων τούτων πληροφοριῶν θέλει ἀναλάβει ὑπευθύνως ὁ διευθυντὴς ἐκάστου σχολείου, ὅστις ὑποχρεοῦται κατὰ τρίμηνον καὶ ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως ἐκάστης τριμηναίας νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἀμελητή, διὰ τοῦ οικείου σχολικοῦ ἱατροῦ, ἢ ἐν ἐλλείψει ταιούτου ἀπ' εὐθείας, συμπληρωμένων πίνακα ἢ ἐν ἀνάγκῃ πλείονας ταιούτους περιέχοντας ὅλας τὰς περιπτώσεις τῶν λοιμωδῶν νόσων καὶ ἰδίως τῶν ἕξειδων τὰς τυχὸν παρουσιασθείσας ἐπὶ μαθητῶν φοιτῶντων εἰς τὸ ὑπ' αὐτὸν σχολεῖον κατὰ τὸ λήξαν τρίμηνον.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος κατὰ τὸ ἐνεστώδες σχολικὸν ἔτος οἱ σχολικοὶ ἱατροὶ θέλουσι διανεῖμῃ ἀνάλογον ἀριθμὸν ἀντιτύπων τῆς παρούσης ἐγκυκλίου μετὰ τῶν σχετικῶν πρὸς συμπλήρωσιν ἐντύπων πινάκων, μόνον εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν τε δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν σχολείων παντὸς βαθμοῦ τῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Ακυρείου, Αἰγίνης, Μεγάρων, Θηβῶν, Λεβαδείας, Αζαμίας, Ἀμφίσσης, Ακρίσης, Βόλου, Τρικκάλων, Κερδίτσας, Ἐλασσῶνας, Χαλκίδος, Κύμης, Κερύστου, Σκοπέλου, Σύρου, Νάξου, Ἄνδρου, Πατρῶν, Πύργου, Αἰγίου, Καλαβρυτῶν, Μεσολογγίου, Ἀργινίου, Καρπενησίου, Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως, Δραμητσάνης, Ζακύνθου, Ναυπλίου, Αἰγίου, Κορίνθου, Ἄργους, Σπάρτης, Γυθείου, Καλαμῶν, Κυπαρισσίας, Ζακύνθου, Ἀργοσταλίου, Κερκύρας, Λευκάδας, Ἰωαννίνων, Ἄρτης, Πρεβέζης, Ζίτσας, Γρεβενῶν, Μετσόβου, Κοζάνης, Σκιτισίας, Καστορίας, Φλωρίνης, Θεσσαλονίκης, Πολυγύρου, Ἐδέσσης, Βεροίας, Γιαννιτσῶν, Χανίων, Μυτιλήνης καὶ Βαθέως Σάμου. Τοὺς καθ' ἕκαστον τρίμηνον συμπληρουμένους καὶ ἀποσπελλομένους ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων πίνακας πρὸς τοὺς σχολιάτρους, θέλουσιν οὗτοι συγκεντρῶναι καὶ ὑποβάλλει ἀμέσως εἰς τὸ Ὑπουργεῖον (γραφεῖον τῆς σχολικῆς ὑγεινῆς). Ὡς ἀρετηρίαν τῆς στατιστικῆς ταύτης ἐργασίας ὀρίζομεν τὸ ἀπὸ πρώτης Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Μαρτίου ἑ. ἑ. τρίμηνον, ἐπομένως μέχρι τῆς 10 Ἀπριλίου ἑ. ἑ. ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι διὰ βιβασθῆ πρὸς τὸν οικεῖον σχολικὸν ἱατρὸν οἱ πίνακες τῆς μαθητικῆς νοσηρότητος τοῦ α' τριμήνου τοῦ ἐν. ἔτους.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν ὅτι θέλετε ἐκτιμῆσαι δεόντως τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀνατιθεμένου ὑμῖν ἔργου τούτου, δι' οὗ θέλουσιν ἐξυπηρετηθῆ σημαντικώτατα συμφέροντα τῆς πολιτείας, οἷα εἶνε ἢ μέριμνα περὶ τῆς ὑγείας τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων παιδῶν, παραγγέλλομεν, ἵνα καταβάλητε ἰδιάζουσαν φροντίδα περὶ τὴν ἀκριβῆ συμπλήρωσιν τῶν ἀποσπελλομένων πινάκων καὶ τακτικὴν τούτων ἐπιστροφὴν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ἰανουαρίου 1917.

Ὁ Ὑπουργός
 Δ. ΔΙΓΚΑΣ

*Περὶ προσφύλαξεως τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων
ἀπὸ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου κτλ.*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

*Πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς
καὶ τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν σχολείων.*

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν παλιννόστησιν προσφύγων, ὁμήρων κτλ. εἰς τινὰ μέρη τῶν Ν. Χωρῶν (ιδίως Ἀνατ. Μακεδονίαν), παρετηρήθησαν περιπτώσεις ἐξανθηματικοῦ τύφου, πρὸς πρόσληψιν μεταδόσεως τῆς νόσου ταύτης μεταξὺ τῶν μαθητῶν, ἄλλὰ καὶ πρὸς διαφώτισιν τοῦ λαοῦ κατωτέρω ἀπαριθμοῦμεν πρῶτον μὲν τὰ μέτρα ἐκεῖνα τὰ ὅποια ὀφείλετε νὰ λάβητε εἰς τὰ σχολεῖα πρὸς παρακώλυσιν τῆς διαδόσεως τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου, ἔπειτα δὲ ἀποστέλλομεν συνημμένως λεπτομερεῖς ἐντύπους ὁδηγίας, γεγραμμένας εἰς ἀπλήν καὶ εὐληπτον γλῶσσαν, περὶ τῆς αἰτιολογίας καὶ προφυλακτικῆς τῆς νόσου, πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὸ πολὺ κοινόν.

*Α' Μέτρα ἐν τοῖς σχολείοις πρὸς προφύλαξιν
ἀπὸ τοῦ ἐξανθηματικ. τύφου.*

(Ὅδηγίαι διὰ τοὺς σχολιάτρους καὶ διδασκάλους).

1. Οἱ σχολικοὶ ἰατροὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν σχολείων ὀφείλουσι νὰ ἐπιβλέπωσι τὴν ὑγίαν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὴν ἀστυνομίαν καὶ τὸ Ὑπουργεῖον πάραυτα πᾶσαν πληροφορίαν περὶ ἐμφανίσεως βεβαίου ἢ ὑπόπτου κρούσματος μεταξὺ αὐτῶν ἢ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτῶν.

2. Ἀπαγορεύεται ἢ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησις τῶν μαθητῶν ἐκεῖνων, εἰς τὴν οἰκίαν τῶν ὁποίων ἐγένετο κρούσμα ἐξανθηματικοῦ τύφου. Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς φοιτήσεως ἰσχύει ἐπὶ δύο ἐβδομάδας μετὰ τὴν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὴν ἀπολύμανσιν αὐτῆς.

3. Ἐάν κροῦσμα ἐξανθηματικοῦ τύπου ἀναφανῆ εἰς κατοικίας ὑπαρχούσας ἐντὸς τοῦ σχολείου, διακόπτονται τὰ μαθήματα μέχρις οὐ ἀπομακρυνθῆ ταύτης ὁ πάσχων, ἐνεργηθῆ ἀπολύμανσις τῆς κατοικίας καὶ τοῦ σχολείου καὶ πᾶς φόβος περὶ μεταδόσεως τῆς νόσου ἐκλίψη.

4. Ἐπίσης διακόπτονται μετὰ προηγουμένην ἔγκρισιν τοῦ Ὑπουργείου τὰ μαθήματα τῶν σχολείων, ὅταν μεγάλη ἐπιδημία ἐξανθηματικοῦ τύπου ἀναφανῆ εἰς τὸν συνοικισμόν, ἐν ᾧ εὐρίσκονται ταῦτα.

5. Ἐάν εἰς πόλιν ἢ χωρίον τι ἐπικρατῆ ἐξανθηματικὸς τύπος, ἀπαγορεύεται ἢ εἰς τὸ σχολεῖον αὐτῆς φοίτησις μαθητῶν προερχομένων ἐκ τῶν γειτονικῶν συνοικισμῶν.

6. Οἱ διδάσκαλοι ὀφείλουσι ν' ἀναπτύσσωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς τὰς περὶ ἐξανθηματικοῦ τύπου ὁδηγίας τοῦ Ὑπουργείου καὶ νὰ προτρέπωσιν αὐτοὺς ὅπως λησκοινῶσιν εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῶν πᾶν σχετικὸν πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς νόσου ταύτης προφύλαξιν.

Β'. Ὅδηγίαι πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύπου.

(Διὰ τὸ κοινόν).

1. Ὁ ἐξανθηματικὸς τύπος εἶναι ἰσθένεια κολλητικῆ, βαρεῖα καὶ συχνὰ θανατηφόρος. Ἀρχίζει μὲ μεγάλον πυρετὸν, πονοκέφαλον καὶ τὴν 3ην ἡμέραν παρουσιάζει ἐξάνθημα ὅμοιον μὲ τῆς Ἰλαρᾶς.

2. Ὁ ἄνθρωπος ἡμπορεῖ νὰ πάθῃ ἐξανθηματικὸν τύπον ἐν κολλήσῃ ψεῖρες, εἴτε ἀπὸ ἀρρώστους οἱ ὁποῖου πάσχουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἰσθένειαν εἴτε ἀπὸ τοὺς νόσικόμους, τοὺς συγγενεῖς καὶ ὅλους ἐκείνους, τοῦ περιποιοῦνται τοὺς ἀρρώστους αὐτοὺς.

3. Ἐπίσης ἡμπορεῖ νὰ κολλήσῃ ἀπὸ τὰ ἀσπρόρρουχα, τὰ στρώματα, τὰ κουβέρτες, τὰ διάφορα πράγματα τοῦ κρεβατιοῦ καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ ρούχα τοῦ ἀρρώστου, τὰ ὁποῖα ἢ ἔχουν ψεῖρες, ἢ ἐλερώθησαν ὀπωσδήποτε ἀπὸ τὰς ἀκαθαρσίας τοῦ ἀρρώστου (πτύσματα, οὖρα, ἀποπυκτώματα).

4. Διὰ νὰ προφυλαχθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἐξανθηματικὸν τύπον, πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸς καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰς ψεῖρες.

5. Ἀπὸ τὰς ψεῖρες προφυλαττόμεθα, ἐάν ἀλλάζωμεν τακτικὰ ἀσπρόρρουχα καὶ κόπτομεν σύρριζα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, τὰς ὁποίας πρέπει ἀμέσως κατόπιν νὰ καίωμεν εἰς τὴν φωτιάν.

6. Ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀλλάζωμεν τακτικὰ ἀσπρόρρουχα (καθὼς εἰς τὸν πόλεμον, τὰ ταξείδια κτλ.), προφυλαττόμεθα ἀπὸ τὰς ψεῖρες τοῦ σώματος ἐν ἀλείφωμεν τακτικὰ τὸ σῶμά μας μὲ καφουράδακον ἢ ἀλοιφήν ναφθαλίνης 10ο)ο ἢ ἀλοιφήν ἀπὸ νέφτι

50—60 ο)ο, ἢ ἐὰν κρεμάσωμεν εἰς τὸ στῆθος μας μικρὸν σακουλάκι με νιφθαλίην.

7. Ὄταν κολλήσῃ κανεὶς ψεῖρες τῆς κεφαλῆς, πρέπει νὰ κόψῃ βαθειὰ τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ νὰ τὴν ἀλείψῃ με ἀνακατιμένον πετρέλαιον καὶ ἐλαιόλαδον (μισὸ καὶ μισὸ). Τὴν ἄλλην ἡμέραν πρῶτον πλύνει τὴν κεφαλὴν με ξίδι καὶ ἔπειτα τὴν σαπουνίζει καλά.

8. Ὄταν κανεὶς κολλήσῃ ψεῖρες τοῦ σώματος, πρέπει πρῶτον νὰ πλύνῃ τὸ σῶμά του με χλιαρὸ νερὸ καὶ σαποῦνι καὶ κατόπιν νὰ ἀλείψῃ τὸ σῶμά του με καφουρόλαδον ἢ ἀλοιφήν νιφθαλίνης ἢ νέφτι καὶ σπιρτόλαδον (30 νέφτι καὶ 70 λάδι) δεῦτερον νὰ ἐνδυθῆ καθαρὰ ρούχα. Ἐὰν εἶναι πτωχὸς καὶ δὲν ἔχει ἄλλα καθαρὰ ρούχα ἢμπορεῖ νὰ φορέσῃ τὰ ἴδια, ἀρκεῖ νὰ τὰ βράσῃ διὰ νὰ καταστρέψῃ τὶς ψεῖρες ποῦ ἔτυχε νὰ ἔχουν.

9. Τὶς ψεῖρες εἰς τὰ ρούχα τὰς κατισταρέφωμεν ἐὰν δώσωμεν αὐτὰ εἰς ἀπυλωμαντικὸν κλίβανον ἢ ἐὰν τὰ βάλωμεν ὀλίγην ὥραν μέσα εἰς φούρνον ποῦ ψένουν ἢ ἂν περάσωμεν ὅλας τὰς ραφὰς τῶν ρούχων ἀπὸ τὴν φλόγα κεριοῦ.

Τότε πέφτουν ὅλες ἡ ψεῖρες καὶ ἡ κόνιδες, τὰς ὁποίας καίωμεν ἀμέσως. Ἐπίσης εὐκόλως καθαρίζομεν τὰ ρούχα ἀπὸ τὶς ψεῖρες, ἐὰν τὰ βράσωμεν ἓνα τέτρατον τῆς ὥρας με ἀλυσίβια μέσα εἰς ἓνα καζάνι μπουγάδας.

10. Χρέος ἔχει κάθε πολίτης ἄμα παρατηρήσει ὑποπτικὰ συμπτώματα ἐξανθηματικοῦ τύφου εἰς ἄνθρωπον τοῦ σπιτιοῦ του νὰ προσκαλέσῃ ἰατρὸν καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἀστυνομίαν, διὰ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα διὰ νὰ προσφυλαχθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

Ὅποιος δὲν εἰδοποιήσῃ τὴν ἀστυνομίαν τιμωρεῖται κατὰ τὸν ποινικὸν νόμον με κράτησιν μέχρι δύο μηνῶν ἢ με πρόστιμον μέχρι τετρακοσίων δραχμῶν.

Ἐ, Ἀθῆνας 9 Φεβρουαρίου 1919.

Ὁ Ὑπουργὸς

Δ. ΔΗΓΚΑΣ

Ἄριθ. πρωτ. 43569.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Περὶ ἐφαρμογῆς ὠρισμένων ὑγεινῶν μέτρων ἐν τοῖς σχολείοις.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΥΩΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. νομάρχας, τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀρχάς,
τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν σχολείων
καὶ τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαίδευσως.

Ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν ὑμετέραν προσοχὴν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους ἀπᾶς ἕτι ἐπὶ τινῶν ζητημάτων τῆς ὑγεινῆς, τὰ ὅποια δυστυχῶς οὐχὶ σπανίως παρορῶνται ὑπὸ ἐνίων λειτουργῶν πρὸς μεγίστην βλάβην τὸσον τῆς ὑγείας τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ σχολεῖα παιδίων, ὅσον καὶ αὐτῶν τῶν διδασκόντων.

Ἐπειδὴ δὲ ἐνδέχεται ἡ τοιαύτη παραμέλησις νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνώμαλον ἢ μὴ ἐγκαιρὸν λήψιν τῶν ἡμετέρων ἐγκυκλίων καὶ ἄλλων ὁδηγιῶν ἡμῶν τῶν ἐκδοθεισῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, κατωτέρω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐπιστῶμεν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν ἐπὶ ὠρισμένων μέτρων, τὰ ὅποια ὀφείλετε νὰ ἐφαρμόσητε ὑπευθύνως καὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἀκριβείας.

Α'. Καθαριότης διδασκῆριων καὶ μαθητῶν.

Πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων πᾶσα ἐπιθεώρησις σχολείου ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ ἐπιθεωρητοῦ ἢ σχολιάτρου εἶναι ἀπογοητευτικὴ ἀπὸ ἀπόψεως καθαριότητος σχολικοῦ κτιρίου καὶ μαθητῶν.

Ἡ τήρησις τῆς καθαριότητος ἐν τοῖς σχολείοις δὲν ἔχει μόνον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν προφύλαξιν τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ συνδέεται στενῶτατα πρὸς τὴν εὐπρόσωπον παράστασιν καὶ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν ἐκπαιδευτηρίων. Διὰ τοῦτο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου εἶναι γενικῶς ἀνγκαιοτάτη

καθίσταται δὲ ἔτι μᾶλλον ἐπιτακτικὴ εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα, τῶν ὀπείων ἢ ὑγιεινῆ κατάστασις παρουσιάζει ἐλλείψεις, δύναται ὅμως διὰ τῆς ἐπιδιδάξεως αὐστηρᾶς καὶ συστηματικῆς καθαριότητος νὰ τύχη βελτιωτικῆς μετατροπῆς.

1. Ἡ ἐποπτεία τῆς καθαριότητος τῶν μαθητῶν ἀνατίθεται εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν τάξεων, οἵτινες ἐξασκιοῦντες διηγετικῆ ἐπίβλεψιν ὀφείλουσι καθ' ἑκάστην πρὸ τῆς ἐνάροξσεως τῶν μαθημάτων, νὰ προβαίνωσιν εἰς αὐστηρὰν καὶ λεπτομερῆ ἐπιθεώρησιν τῶν παιδίων, ἀναφερομένην, οὐ μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ προσώπου, τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀδόντων, τῆς κοιλότητος τῆς ρινός, τῶν ὠτων τοῦ λαιμοῦ, τῶν χειρῶν καὶ ἐν γένει τοῦ σώματος τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς καθόλου ἐπισκόπησιν τῶν ἐσωτερικῶν ἐνδυμάτων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς αὐτῶν.

2. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καθαριότητα τῶν σχολικῶν κτιρίων, ἢ ἐργασίᾳ αὕτη ἐκτελεῖται μὲν ὑπὸ τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων, διατελεῖ ὅμως πάντοτε ὑπὸ τὴν ἄμεσον φροντίδα καὶ τὴν εὐθύνην τῶν διευθυντῶν.

Τὸ τακτικὸν σάρωμα τῶν αἰθουσῶν τῶν παραδόσεων καὶ τῶν δρόμων πρέπει νὰ γίνηται καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ἐπιβρεχομένου τοῦ δαπέδου καὶ ἀνοιγομένων εὐρέως ὄλων τῶν παραθύρων τῶν δωματίων, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῶν μαθητῶν.

Ἐκτὸς τούτου ἐπιβάλλεται ὅπως ἐνεργῆται ἅπαξ ἢ δις τοῦ μηνὸς γενικώτερος καθαρισμὸς τῶν διδαστηρίων διὰ πλύσεως τοῦ δαπέδου καὶ τῶν παραθύρων, ἀπομάξεως τῶν θρανίων δι' ὑγρῶν πανίων, ἀποτινάξεως τοῦ κονιορτοῦ τῶν πινάκων, εἰκόνων καὶ χαρτῶν.

Ἰδιάζουσα μέριμνα δεόν νὰ καταβάλληται διὰ τὴν καθαριότητα τῶν ἀποχωρητηρίων, τὴν καθημερινὴν πλύσιν αὐτῶν δι' ἀφθόνου ὕδατος καὶ τὴν συχνότεραν ἀπολύμανσιν των διὰ γάλακτος ἀσβέστου, (βλ. ὁδηγίας προφυλάξεως τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων, γ' ἐκδ. Ὑπουργείου, σελ. 33).

Κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις θέλει δοθῆ ἑφέτος ἐξαιρετικῆ σπουδαιότης εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μέτρων τούτων τῆς καθαριότητος, διὸ κρίνομεν καλὸν νὰ ἐπιστήσωμεν ἀπὸ τοῦδε τὴν προσοχὴν τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διότι αὐστηρῶς θέλομεν κολάσει πᾶσαν ὑπὸ τοῦ σχολιάτρου καταγγελλομένην ὕλην.

Ἀρχομένου ἤδη τοῦ σχολικοῦ ἔτους παρίσταται ἀνάγκη ὅπως ἐπιδιωχθῆ ἐν εὐοιούτῳ κλίμακι ὁ τοιοῦτος γενικὸς καθαρισμὸς, μεθ' ὃν θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀπολύμανσις διὰ εἰδικῆς μερίμνης τοῦ οἰκείου σχολιάτρου, ὅπου ἤθελε κριθῆ αὕτη ἀναγκαία, ὡς ἐπὶ τῶν ἐκκενωθέντων τοῦ στρατοῦ σχολείων.

Β'. Έμβολιασμός τῶν μαθητῶν.

Πρὸς ὀλοσχερῆ ἐξαφάνισιν τῆς ἐπαράτου νόσου εὐλογίας ἀπὸ τὰ σχολεῖα παρίσταται ἀνάγκη ἐμβολιασμοῦ ὅλων τῶν μαθητῶν ἀνεξαίρετως τοῦθ' ὅπερ θέλει ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς συστηματικῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀκολουθῶν ἐργασιῶν.

1. **ἐξευρέσεως ἐμβολιαστῶν προεσπικύρων τῶν σχολιάτρων.** Ἐπειδὴ ὁ ὑπάρχων ἀριθμὸς τῶν σχολιάτρων καὶ βοηθῶν αὐτῶν αὐτῶν δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς ταυτόχρονον ἐκτέλεσιν τοῦ ἐμβολιασμοῦ ὀλοσκήρου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων παιδῶν, ἀνάγκη, ἵνα οἱ γενικοὶ ἐπιθεωρηταὶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν οἰκείων νομαρχῶν, τῶν σχολιάτρων καὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀναθέσωσιν εἰς τοὺς κατὰ τόπους δημοτικοὺς καὶ ἀστυνομικοὺς ἱατροὺς, καθ' ὀρίζομενον ὑπὸ τῶν σχολιάτρων πρόγραμμα (κοινοποιούμενον ἐγκαίρως εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν σχολείων) τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν μαθητῶν ὀρισμένης περιφερείας σχολείων, ἐν περιπτώσει δ' ἀμελείας ἢ δυστροπίας νὰ προκαλῶσι τὴν ἡμετέραν ἐπέμβασιν.

2. **ἐφοδιασμοῦ τῶν σχολείων δι' ἐπαρκοῦς ποσότητος δαμαλίδος.** Τοῦτο κατορθοῦται διὰ τῆς ἐγκαίρου πρὸς ἡμᾶς αἰτήσεως τοῦ οἰκείου σχολιάτρου, ὀρίζοντος τὸ ἀπαιτούμενον ἐκάστῃτε ποσόν, τὸ ὁποῖον θέλομεν ἀποστέλλῃ αὐτῷ διὰ τοῦ δημοσίου δαμαλιδοκομείου, καὶ

3. **τηρήσεως μητρώου ἐμβολιασμοῦ τῶν μαθητῶν ἐκάστου σχολείου,** συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 16 τοῦ ἀπὸ 4' Ἀπριλίου 1917 Β. Δ. «περὶ κανονισμοῦ τῆς ὑγειονομικῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων», ἐν ᾧ καταγράφονται ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ μαθηταὶ ἐκάστου σχολείου, ὁ χρόνος τοῦ δαμαλισμοῦ ἢ ἀναδαμαλισμοῦ αὐτῶν καὶ ἡ ἐπιτυχία τούτου (βλ. ὑπόδειγμα βιβλίου ἐμβολιασμοῦ ἐν ἀναφερομένῳ ἀνωτέρῳ Β. Δ. ἢ ἐν «ὀδηγίαις πρὸς προφύλαξιν τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων»).

Γ'. Μαθητικὴ νοσηρότης.

Πρὸς περιστολὴν αὐτῆς ἀνάγκη αὐστηρῶς νὰ τηρηθῶσιν αἱ ἡμετεραὶ σχετικαὶ ἐγκύκλιοι μετὰ τῶν λεπτομερῶς ἐκδοθέντι βιβλιαρίῳ τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νοσῶν».

2. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπιπολάζει ἡ ἐπιδημικὴ νόσος **γρίπη** (1) παρίσταται ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ἐπι-

(1) Περὶ τῶν προφυλ. μέτρων κατὰ τῆς γρίπης ἐξεδόθη ἰδίᾳ ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 41479 (8' Ὀκτωβρίου 1913, βλ. σελ. 61).

στηθῆ ἀμέριστος ἢ προσοχή τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων ἐπὶ τῆς καθαριότητος τῶν σχολείων. (καθ' οὗ τρόπον ἀνωτέρω ἐδηλώθη ἐν κεφ. Α'). ἐπὶ τῷ συχνοῦ ἀερισμοῦ τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν, διότι τὸ μικρόβιον τῆς γρίππης διὰ τοῦ ἀερισμοῦ καὶ ἡλιασμοῦ τῶν αἰθουσῶν ἀποξηραίνοντον ταχέως θνήσκει, καὶ ἐπὶ τῆς ἐγκαίρου ἀπομικρύνσεως τοῦ σχολείου τῶν πρώτων γριππικῶν μαθητῶν ὥστε ν' ἀποφευχθῆ ὁ διὰ τῆς ἐπαφῆς καὶ τοῦ συγχρωτισμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν ὑγιῶν μαθητῶν μολυσμὸς (βλ. πλείονα ἐν σελ. 22 ἀνωτέρω μνημονευομένων λεπτομερῶν ὁδῶν. πρὸς προφύλαξιν τῶν μαθητῶν κτλ.)

3. **Στατιστικὴ νοσηρότητος.** Ἐπειδὴ δὲ ἀποδίδομεν μεγάλην σπουδαιότητα ἐπὶ τῆς τηρήσεως στατιστικῆς τῆς μαθητικῆς νοσηρότητος εἰς τὰς μεγαλητέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ἐλέγξωμεν αὐστηρῶς πᾶσαν ὀλιγομίαν ἢ ἀμέλειαν περὶ τὴν συμπλήρωσιν καὶ κατὰ τρίμηνον ὑποβολὴν ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων τῶν εἰδικῶν ἀπογραφικῶν πινάκων κατὰ τὸ ἀρξάμενον ἤδη σχολικὸν ἔτος συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 2500 ἔτους 1917 ἡμετέραν σχετικὴν ἐγκύκλιον.

Ἐν Ἀθῆναις τῆ 1 Ὀκτωβρίου 1919.

Ὁ Ὑπουργὸς

Δ. ΔΙΓΚΑΣ

Ἄρ. πρωτ' 41.478
Τμήμα Γ', σχολικῆς ὑγιεινῆς

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τοὺς κ. κ. νομάρχας, τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀρχὰς
καὶ τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν σχολείων.

Κοινοποιοῦντες ὑμῖν τὴν κατωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 41479 ἐ.ε.
ἡμετέραν ἐγκύκλιον περιλαμβάνουσαν ὁδηγίαν περὶ προφυλάξεως
τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδημικῆς γρίππης, συνιστῶμεν ἵνα μερι-
μνήσητε περὶ τῆς εἰς ὡς οἶον τε εὐρύτερον κύκλον διαδόσεως
αὐτῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1918

Ὁ Ὑπουργός
ΔΗΜ. ΔΙΓΚΑΣ

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον αὐθημερὸν

Ὁ Τμηματάρχης καὶ ἀ. α.
Η. Ζαγαριάδης

Ἄριθ. πρωτ. 41,479

Τμήμα Γ', σχολικῆς ὑγιεινῆς

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΟΔΗΓΙΑΙ

ΠΡΟΣ ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ
ΕΠΙΔΗΜΙΚΗΣ ΓΡΙΠΠΗΣ

1. Ἡ γρίππη (κ. Ἰνφλουέντζα) εἶναι μολυσματικὴ νόσος, εὐκολώτατα μεταδιδόμενη κυρίως διὰ τῶν σταγονιδίων, τὰ ὅποια συνήθως περιέχουσιν ἀφθονίαν τῶν μικροβίων αὐτῆς καὶ ἐκσφενδονιζόμενα ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινὸς τῶν πασχόντων γρίππην κατὰ τὴν ὁμιλίαν, τὴν βῆχα, τὸν πταρμὸν κτλ. διαχέονται εἰς τὸν ἀέρα.

Ἀπεδείχθη δ' ὅτι ταῦτα μεταδίδουσιν τὴν νόσον εἰσπνεόμενα ἀθρόως ὑπὸ τῶν ὑγιῶν ἰδίως δὲ τῶν πλησίων ἢ τῶν ἀπέναντι τοῦ πάσχοντος ἵσταμένων τοῦθ' ὅπερ συνήθως συμβαίνει εἰς πλείστους σκοτεινοὺς καὶ κακῶς ἀεριζομένους χώρους (κινηματογράφους, θέατρα, ἐκκλησίας, στρατῶνας, σχολεῖα κτλ.) καὶ ὅταν ὁ πάσχων ἔχει τὴν κακὴν συνήθειαν ὅταν ὁμιλῇ, βῆχῃ κτλ. νὰ μὴ θέτῃ τὸ μανδύλιον τοῦ πρὸ τοῦ στόματος.

2. Ἐπίσης μεταδίδεται διὰ τῆς ἐπαφῆς εἴτε πρὸς αὐτὸν τὸν πάσχοντα ἐκ γρίππης εἴτε πρὸς ἀντικείμενα ἐλθόντα εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτὸν, ὅπως ἐνδέχεται ἐν τῷ σχολεῖν πολλάκις νὰ συμβῇ τοιαύτη μετάδοσις ἀπὸ βιβλία, κονδύλια, κτλ. προσερχόμενα ἀπὸ πάσχοντα ἢ ἐν ἀναρρώσει εὐρισκόμενον μαθητὴν καὶ φοιτῶντα παρὰ τὰς ἡμετέρας παραγγελίας εἰς τὸ σχολεῖον.

3. Προφύλαξις. Τὸ καλλίτερον προφυλακτικὸν μέτρον εἶναι ἡ ἀπομονώσις τῶν πασχόντων, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περιορίζεται ἡ ἐστία τῆς ἐκπομπῆς τῶν μικροβίων τῆς γρίππης, δυστυχῶς ὅμως ἡ νόσος αὕτη διαχέεται καὶ διαδίδεται μετὰ τύχης ταχύτητος, ὥστε ὅταν ἀπομονώσωμεν τοὺς ὑπόπτους διὰ γρίππην ἢ μόλυνσις ἔχει ἤδη συντελεσθῆ καὶ ἡ νόσος μεταδοθεῖσα θ' ἀνεφάνῃ σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς μαθητάς.

Πάντως ὅμως πρὸς περιστολὴν τῆς μεγάλης αὐτῆς διαδόσεως μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἀνάγκη ἵνα ἐφαρμόσωμεν ἐν τῷ σχολεῖν τὰ ἀκόλουθα μέτρα:

α') Αὐστηρὸν ἔλεγχον τῆς καθαριότητος σχολείου καὶ μαθητῶν

ἐνεργούμενον καθημερινῶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου συμφώνως πρὸς προηγουμένας ἐγκυκλίους τοῦ ὑπουργείου καὶ ἰδίᾳ τὴν ὑπ' ἀριθ. 41090 τῆς 1 Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ.

β') Συστηματικὸν ἀερισμὸν καὶ ἐπιδιώξιν κατὰ τὸ δυνατόν ἀφθόνου ἡλιασμοῦ τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν, διότι τὸ μικρόβιον τῆς γρίπτης δὲν ἀντέχει πολὺ εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ θνήσκει εὐκόλως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἡλιακοῦ.

γ') Ἀπαγόρευσιν τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον εἰς πάντα μαθητὴν παρουσιάζοντα καταρροὴν καὶ φαινόμενα τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων μετὰ κεφαλαλγίας, γενικῆς καὶ υἱίας πυρετοῦ κτλ.

δ') Σύστασιν εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ πλύνωσι τὸ στόμα των 3-4κις τὴν ἡμέραν (ἰδίως μετὰ τὸ φαγητὸν) δι' ἀντισηπτικοῦ τινὸς διαλύματος (ὡς τὸ δὲ γονοῦχον ὕδωρ εἰς διάλυσιν 1 πρὸς 5—10 μέρη χλιαροῦ ὕδατος) ἢ ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ διὰ κοινοῦ βόρακος (ὄχι βαρικοῦ ὀξέος) ἢ σόδα (ἡμισυ κοχλιάριον καφῆ διαλυόμενον εἰς 50—75 δράμια χλιαροῦ ὕδατος).

ε') Ἀπαγόρευσιν εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ φοιτῶσιν εἰς μέρη ἐνθα συγκεντρῶνται διαφόρου ὑγιεινῆς καταστάσεως καὶ πρ. ελεύσεως ἄνθρωποι καὶ μάλιστα σκοτεινοὺς καὶ κακῶς ἀερισζομένους χώρους (κινηματογράφει, θέατρα, κτλ.).

ς') Διακοπὴν τῶν μαθημάτων τῶν σχολείων.

Αὕτη παραγγέλλεται ὑπὸ τοῦ οἰκείου σχολιάτρου ἢ βοηθοῦ αὐτοῦ κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου περὶ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς καὶ ἐγκρίνεται ἐκ τῶν ὑστέρων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου. Εἰς ἃ μέρη ὅμως ἐλλείπει σχολιάτρος ἢ ὑπάρχει ἄμεσος κίνδυνος ἐξαπλώσεως τῆς νόσου διὰ τοῦ σχολείου, ἐπιτρέπεται νὰ διακοπῶσι προσωρινῶς τὰ μαθήματα ὑπ' αὐτῶν τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων καὶ δι' ἀπλῆς γνωμοδοτήσεως ἰδιωτικῶν ἰατρῶν ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀναφερθῆ ἄμελλητὶ ἢ ἐνέργεια αὕτη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τὰ περαιτέρω καὶ.

ζ') Ἐνέργειαν ἀπολυμάνσεως τῇ ὑποδείξει καὶ ἐπιβλέψει τοῦ σχολιάτρου πρὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν μαθημάτων τοῦ ἔνεκα τῆς ἐπιδημικῆς γρίπτης κλεισθέντος σχολείου.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 8 Ὀκτωβρίου 1918.

Ὁ Ὑπουργὸς

Δ. ΔΙΓΚΑΣ

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ

Φάρμακα	Μορφή	Χρήσις
1) Βορικό οξύ (Acide borique).....	Διάλυσις εις ύδωρ 3 %	Ήξωτερικώς ως αντισηπτικόν δερμάτους και ιδίως βλεννογόνων (στόματός, οφθαλμίου κλπ.) Δι' έξωτερικήν χρήση.
2) Οινόπνευμα καθαρόν ή ζαχαρόν } (Alcool pur) ή αιθυφίδος	" Αλκοόλου	"
3) Αιθήρ (Ether sulf).....	"	"
4) Βάμμα ιωδίου (Teint. d'iode).....	"	Ήξωτερικώς ως αντισηπτικόν κατά σταγόναις εντός ύδατος ή εις θερμόν ζαχάρεωσ.
5) Βαζελίνη βορικοϋχος (Vaseline boriquée).....	"	Ήξωτερικώς ως αντισηπτικόν δι' επίφρασιν δερμάτους πύληής κλπ.
6) Φεροπυρίνη (Ferropyrine).....	Διάλυσις 10-20 %	Ήξωτερικώς δι' επικαλύψει (δι' αντισηπτικόν ενός, θεωρητικόν ενκαυμάτων κλπ.)
7) Σινιπισμοί (Sinapismes).....	Τεμάχια χάρτου	Ός αιμόστατικόν επιτάξεως τής ενός.
8) Άσπιρίνη (Aspirine).....	Ξηρόν (σκόνη) 10, 15 % ή διαλύμα τόν 0, 25 Λεπτή κόνη	Βρογχίται διὰ χλαροϋ ύδατος και επιτίθενται επί τής ακρότης χόρας.....
9) Σόδα (Bicarbonale de Soude).....	" Υγρόν	1-2 εναντίον πυροκαύλου, πυρετού, πόνου.
10) Λαυδαίου (Laudanum).....	"	Ένωτικόν σπασμικού φόρτου και δυσπύψας (1 κουταλάκι διαλύμασεν εις 50 δραμ. νερό). Εις παιδιά επιτάσσονο κάτω τών 10 ετών.
11) Οξυγενόχοιο ύδωρ (Eau oxygenée).....	" Ακρατόν ή διάλυσις	Ήξωτερικώς ως αντισηπτικόν δερμάτους τραυμάτων και, ή βλενογόνων (ώπ. στόματός).
12) Αμμονία (Ammoniaque liquide).....	"	Δι' εισπνοής κατά τής λιποψύας. Ήξωτερικώς εις διάγμματα μελισσών, σφηκών κλπ.
13) Βάμβαξ (Coton) και λευκοπλάστις	"	"
14) Γάζα απλή άπτεριζομ. (Gaze simple stérilisée)	"	"
15) 5-10 επίδεσμοι διαφόρου πλάτους (Bandes).....	"	"

Σ η μ. ά. — Η γράσις τού Ση ενόσ φαρμακείου επιτάσσεται ενός εις τούσ παρακαταθήσαν ως τε ύδωρο, πόδιμα, τριβάντιο, σπασμικόν διάλυμασεν.
Σ η μ. έ. — Κατά τούσ έδαφούσ, γυμναστικάσ, διατάξαι κλπ. όλοι, όποι εις κατέστι εις κατέστι κατέστι, έπιτάσσεται δια κατόν (γυμναστικόν πρώτον πόδιμα) παραμότος εν διαφόροισ φόρμασ (επιτήσφρασιν επί τούσ ηφαιότασ) δι' επιτήσφρασιν άσπιρίνησ, ύδατοσ.

ΕΓΚΡΑΣΕΙ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΤΜ. ΥΓΙΕΙΝΗΣ

15
19
15
15
7

71
50
121

46
7
39

115
46
79

50

4
71
50
121

50

55
20

39

26
71
95

